

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra společenských věd

Diplomová práce

Bc. Nela Barková

POJETÍ ČLOVĚKA, SPOLEČNOSTI A STÁTU U PLATONA

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci na téma „Pojetí člověka, společnosti a státu u Platona“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci dne 20.03.2018

Podpis .....

Poděkování

Děkuji panu PhDr. Petru Zimovi, Ph.D. za odborné vedení diplomové práce a mému manželovi za poskytnutí potřebné literatury a psychické podpory.

Obsah

1	Úvod.....	6
2	Platon a doba	9
2.1	Platonův život	10
2.2	Školní výchova	11
2.2.1	Psaní, gramatika a literatura.....	12
2.2.2	Gymnastika	14
2.2.3	Musické umění.....	16
2.2.4	Další vzdělávání.....	18
2.3	Platónovy cesty	19
2.4	Pozadí Platonova myšlení	20
2.4.1	Uzavřená společnost	21
2.4.2	Velká generace.....	23
2.4.3	Sokrates.....	24
2.5	Shrnutí.....	26
3	Pojetí člověka	28
3.1	Typy člověka.....	28
3.2	Původ člověka.....	29
3.3	Ideální vládce	30
3.3.1	Filosof versus nefilosof.....	31
3.3.2	Vztah člověka k obci.....	33
3.3.3	Vztah člověka ke kosmu	35
3.4	Situace člověka – situace Evropy	35
3.5	Shrnutí.....	37
4	Platonovo učení o společnosti a státu.....	39
4.1	Negativní typy státního zřízení	39
4.2	Ideální stát.....	40
4.2.1	Trojí pojetí ideálního státu	43
4.3	Sociální význam Platonovy utopie	45
4.3.1	Postavení a role ženy ve státě	46
4.3.2	Otroctví.....	47
4.3.3	Svoboda	48
4.4	Domnělý komunismus	49
4.5	Zavedení ideálního státu do praxe	51
4.6	Shrnutí.....	52

5	Hodnocení Platona v díle Karla Poppera	55
5.1	Změna a klid	55
5.2	Platonův politický program a jeho představa spravedlnosti	56
5.3	Totalitní a anti-humanistický Platon.....	57
5.3.1	Teorie spravedlnosti.....	57
5.3.2	Kolektivismus a individualismus.....	60
5.4	Princip vůdcovství	63
5.4.1	Sokratův vliv.....	65
5.5	Král filosof.....	67
5.5.1	Náboženská konvence.....	67
5.5.2	Funkce panovníka	68
5.6	Esteticismus, perfekcionismus, utopismus	71
5.7	Shrnutí.....	74
6	Uplatnění Platonovy ideje ve školství.....	77
6.1	Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání	77
6.1.1	Způsob vyučování a aktivity.....	78
6.2	Rámcový vzdělávací program pro gymnázia.....	82
6.2.1	Způsob vyučování a aktivity.....	84
6.3	Rámcový vzdělávací program pro odborné vzdělávání.....	88
6.3.1	Způsob vyučování a aktivity.....	92
6.4	Shrnutí.....	94
7	Závěr.....	96
	Prameny a literatura	100
	Internetové zdroje.....	101

1 Úvod

Tato diplomová práce se zabývá problematikou Platonova pojetí člověka, společnosti a státu. Hlavní cílem je vysvětlit obrat v Platonově myšlení po Sokratově smrti a následné distancování se od jeho učení; dále objasnit Platonův primární záměr při navrhování ideálního státu a porovnat jeho hledisko s kritickým pohledem britského filosofa Karla Poppera skrze analýzu jednotlivých Platonových výroků. V neposlední řadě je záměrem této práce navrhnout vhodné aktivity na základě výskytu jeho koncepce v rámcových vzdělávacích programech v České republice. Sekundárním cílem je poskytnout učitelům společenských věd a dějepisu dostatečně přesné, přehledné a dostupné informace, materiály a aktivity příhodné k zakomponování tohoto učiva do jejich výkladů. Pro snadnější orientaci v textu obsahuje každá kapitola krátké shrnutí zásadních myšlenek a událostí. Na konci je přiložen seznam vysvětlivek k objasnění zejména řeckých pojmů, které nezbytně souvisejí s Platonovou koncepcí.

Aby bylo Platonovo učení snáze pochopitelné, je nutné jej nejprve zařadit do jeho dobového kontextu, do antického Řecka, konkrétně do Athén, které se staly kolébkou evropské civilizace a demokracie. V dobových událostech a souvislostech musí být jeho učení také pochopeno, to znamená, že čtenář vždy musí mít na paměti, že jej nelze vytrhnout z dobového kontextu a interpretovat jej doslovně tak, jak ho Platon vytvořil. Druhá kapitola proto pojímá o klíčových dobových zvratech, které Platonovu narození předcházely a stejně tak jej provázely během jeho života. Je zde zařazena také typická předškolní a školní výchova mladého Athéňana založená zejména na tradici a původu. Školní výchova se zaměřuje hlavně na přiblížení výuky psaní, gramatiky, literatury, gymnastiky a musického umění. Do kapitoly jsou začleněny také nejdůležitější poutě, které Platon za svůj dlouhý život podnikl a kterými se při formování své koncepce ideálního státu inspiroval. Kapitola se dále zaměřuje na tzv. *velkou generaci* filosofů, do níž patřil dokonce i Sokrates, který velmi ovlivnil samotného Platona, a na význam *uzavřené kmenové společnosti* pro Platonovu nauku. Tato kapitola je založena na pracích významných filosofů Františka Novotného, Valentina Ferdiandoviče Asmuse a Karla Poppera.

Třetí kapitola předkládá Platonovo pojetí člověka a seznamuje čtenáře s devíti různými typy člověka, které Platon stanovil v závislosti na jejich původu odvíjejícího se od nahlížení jejich duše na prvotní ideje ve světě idejí. Na základě tohoto *nahlížení* duše a následného *rozpomínání se* Platon vytváří svůj ideál dokonalého vládce-filosofa a objasňuje, proč se právě on musí stát vládcem, a poskytuje zásadní rozdíly mezi duší filosofa a nefilosofa. Kapitola

upřesňuje také rozdíl mezi vztahem a povinnostmi člověka k obci a vztahem a povinnostmi člověka ke kosmu, protože pro filosofa se tyto dva vztahy mohou vzájemně vylučovat. Poslední podkapitola této části se specializuje na různé situace člověka, které se posléze odráží v situaci celé Evropy. Při psaní této kapitoly byly použity jako zdroje díla filosofů Františka Novotného, Dušana Machovce a Jana Patočky.

Čtvrtá kapitola zahrnuje samotnou podstatu této diplomové práce, a to Platonovo učení o společnosti a státu, která začíná uvedením Platona jako politického myslitele. Z počátku se kapitola orientuje na negativní typy státního zřízení, čímž si autorka připravuje půdu pro představení vlastností a předností, kterými by měl ideální stát dle Platona disponovat a které dle něj zahrnují zejména kastovní systém. Hlavními prameny jsou Platonovy dialogy *Ústava*, *Politikos* a *Zákony*, přičemž v každém dialogu se pojetí ideálního státu poněkud liší. Po představení Platonovy utopie následuje její sociální význam, ve kterém je zahrnuto taktéž postavení žen v dokonalé společnosti, otázka otroctví a definice a pojetí svobody. Následující podkapitola se soustřeďuje na rozdíly a podobnosti Platonovy utopie s komunismem a socialismem a závěr je věnován otázce uplatnitelnosti Platonovy nauky v praxi. Krom Platonových děl jsou dalšími významnými zdroji této kapitoly práce filosofů Valentina Ferdiandoviče Asmuse, Jana Patočky a Dušana Machovce a diplomová práce Jiřího Jirovského.

Pátá kapitola je určena pro hodnocení Platonovy koncepce v díle britského filosofa Karla Poppera, který se otevřeně staví proti pseudo-altruistickému a pseudo-humanistickému pojetí Platonovy nauky. Kapitola začíná kritikou politického programu, který považuje za skrytě totalitní a anti-humánní, pokračuje vyvrácením Platonova pojetí spravedlnosti zahrnující problematiku kolektivismu a individualismu a dále se věnuje principu vůdcovství, přičemž se opírá o Sokratovy názory. Na základě rozboru funkce panovníka a náboženské konvence se Popper utvrzuje v tom, že je Platon zastáncem totalitarismu. V poslední podkapitole se zaměřuje na přechod od společnosti kmenové k otevřené, který má zásadní vliv na Platonovu nauku o společnosti. Celá kapitola je vytvořena na základě Popperova díla *Otevřená společnost a její nepřátelé*.

Protože se jedná o diplomovou práci zaměřenou teoreticky, nikoli prakticky, poslední kapitola je věnována uplatnění Platonovy ideje o společnosti a státu v českém školství. Uplatnění se týká rámcových vzdělávacích programů (RVP) pro základní vzdělávání, různé druhy gymnaziálního vzdělání a všechna odborná vzdělávání, přičemž pro RVP všech stupňů vzdělávání je vyhrazena vlastní podkapitola. Na nejvyšší úrovni se podkapitoly zaměřují na

výskyt Platonovy koncepce státu a učení s ním spojené ve vhodné oblasti, poté rozlišují předmět, tematický okruh, učivo a popřípadě i očekávané výstupy. Nejsou opomenuta ani průřezová témata. Na tuto teorii navazují buďto autorkou navrhované aktivity, anebo upravené a okomentované aktivity, prezentace či pracovní listy, které jejich autoři zveřejnili na webových stránkách metodického portálu RVP a které jsou bezplatné. Veškeré teoretické poznatky týkající se obsahu všech zmíněných RVP pocházejí z webových stránek Národního ústavu pro vzdělávání.

2 Platon a doba

Platon, největší řecký filosof všech dob, žil v období, kdy Athény procházely největším vzestupem, ale i následným pádem. 5. století př. n. l. je význačné vítězstvím nad Peršany, které zajistilo jak politickou, tak hospodářskou moc Athén, chopily se totiž moci při založení spolku námořních obcí. Zároveň se rozvíjela také tvořivost v podobě trojlístku attických tragiků Aischyla, Sofokla a Euripida. Sochařství Feidiovo se postaralo o jeden z největších skvostů města, a to o Parthenon, chrám zasvěcený ochránkyni Athén. Konec 5. století př. n. l. přinesl nečekaný obrat, když Athény důsledkem peloponéské války ztratily své mocenské postavení mezi ostatními řeckými městskými státy a na čas i svou hrdou demokratickou ústavu, která byla nahrazená oligarchickou vládou třiceti. Po smrti nejvýznamnějšího řeckého státníka Perikla v roce 429 př. n. l. se Athény již nikdy nestaly politickou velmocí. Byl to právě Perikles, za jehož vlády athénský systém nejvíce upadal. Athény před sebou měly jiné poslání, byly předurčeny stát se duchovní velmocí, sídlem řecké osvěty. O jejich myslitelskou činnost se postarali dva athénští synové, Sokrates a Platon.¹

Přestože prvním přínosem filosofie do Athén byl Anaxagoras z Klazomen, jejím trvalým sídlem se Athény staly až založením Platonovy Akademie. Její vzor následovaly další významné školy, jako byly Aristotelovo peripatetické gymnasium Lykeon, stoická škola Zenonova či zahrada Epikura ze Samu. Athény ztratily filosofický titul až po 1000 letech, roku 529 n. l., na základě zákazu učení filosofie vydaným císařem Justiniánem.² „Celý předsokratovský vývoj starořecké filozofie byl dějinami vzniku a vývoje materialismu od Thaléta po Démokrita,“³ až s učením Sokratovým se poprvé objevila silná idealistická tendence, která ovšem netvořila podstatu jeho učení, ale o kterou se později opíral Platon. Athénská demokracie nepodporovala rozvoj přírodních věd a žádala přísné dodržování náboženských pravd. Na přírodní vědy, stejně jako na filosofii, bylo hleděno jako na bezbožné a šířitelé, mezi než patřili například materialista Anaxagoras a idealista Sokrates, byli odstraněni. Důvodem se stal fakt, že v té době neexistovaly rozpracované filosofické základy názoru na svět. Na Sokratovo učení navázal Platon, když vytvořil učení objektivního idealismu a navždy určil opozici proti materiálním myslitelům.⁴

---

¹ Novotný, 2013, str. 13-14

² Novotný, 2013, str. 12

³ Asmus, 1986, str. 173

⁴ Asmus, 1986, str. 173-175

2.1 Platonův život

Jen zlomek Platonova života je písemně doložen. Většinu dobových událostí a dat je možno určit přímo z jeho děl. Platonovo narození se datuje asi dva roky po Periklově smrti, avšak nejspolehlivější antická zpráva stanovuje Platonovo narození dle doby Sokratovy smrti. V roce 399 př. n. l., když byl Sokrates usmrcen, bylo Platonovi 28 let, což znamená, že se narodil roku 427 př. n. l. Jeho Akademie slavila zakladatelovo narození 7. dne měsíce thargelionu, který odpovídá našemu květnu. Avšak těžko posoudit, zda se opravdu jedná o skutečné určení Platonova narození či jen o projev uznání spojením jeho narození se svátkem narozenin boha Apollonaⁱ, se kterým byl podle legendy spojován i filosofův původ.⁵

Platon náležel do demuⁱⁱ Kollytu a do fylyⁱⁱⁱ Aigeovy. Jeho celé občanské jméno znělo: „*Platon, syn Aristonův, z demu Kollytu.*“⁶ Existuje také zpráva, podle níž byl Platon pojmenován po svém dědu Aristoklovi. Jméno Platon obdržel od učitele tělocviku Aristona z Argu a mělo znamenat „široký“. Za Platonova mládí byly Athény demokratickou republikou, avšak majetkové rozdíly zde zastírány nebyly. Rodové příslušenství předurčovalo místo ve společnosti a tupení rodů se nevyhnulo pozornosti satirických řečníků. Matka básníka Euripida byla zelinářka, tudíž je svým odpůrcem oslovován slovy „*synu rolnické bohyně*“.⁷ Platonův rod byl považován za honosný a urozený a patřil k vyšší vrstvě, jelikož Aristonův původ byl odvozován od Kodra, posledního krále Attiky, a z matčiny strany od zákonodárce Solóna. Za vnější znak vyšší vrstvy se považovala zlatá náušnice v uchu chlapce. Podle Sokrata je třeba za krásu naší duše poděkovat našemu rodu, ale i výchově a státu. K názorům vyšší vrstvy patřil odpor k demokracii, který byl u Platona navíc prohlouben usmrcením Sokrata. Tělesnou práci považoval za méněcennou⁸, tělo deformující a duši ubíjející. Pracovat by měli jen otroci. Rod mladému Platonovi určoval jeho budoucí povolání v řízení veřejného života, které směřovalo ke zdatnosti tělesné i duševní.⁹

Jako každému mladému Athéňanovi mu jeho rodina poskytla základní výchovu tělesnou i mravní, tzv. trofé, doslova „výživu“. Dětská obraznost se opírala o vyprávění chův, které měly nabízet obrazy o tom, co je dobré, špatné, zbožné či mravní. Vypravování pohádek se často vyskytuje v Platonově dialozích jako příklad. V podobě mýtů mají hravou i vážnou úlohu. Jako v každé kultuře i zde existovala čarodějnice či bubák ženského rodu s názvem Mormó, která

---

⁵ Novotný, 2013, str. 14-15

⁶ Novotný, 2013, str. 16

⁷ Novotný, 2013, str. 17

⁸ V názoru na tělesnou práci se názory Platona a Sokrata rozcházejí. Sokrates se vyučil sochařině.

⁹ Novotný, 2013, str. 16-20

plnila funkci potlačení dětského vzdoru. Strašáci jsou zmiňováni například v dialogu *Kriton*, když Sokrates nechtěl ustoupit ze svých názorů. Víra v bohy a jejich uctívání zobrazovala citové pouto mezi občany a obcí, proto patřila mezi nezbytné složky občanské výchovy a pěstovala se již od útlého dětství v podobě ukolébavek, pohádek, modliteb a náboženských obřadů. Děti pozorovaly své rodiče při vykonávání těchto činností, při nichž bylo zřejmé, že nepochybují o božských jsoucnech. Platon sám s přibývajícím věkem, zkušenostmi a Sokratovým vlivem poznal lidské nedokonalosti, kterými by bohové neměli disponovat. Přestože si vytvořil své vlastní náboženství, jeho výchova mu nikdy nedovolila stát se rušitelem, ale navedla jej k úloze očišťovatele lidového náboženství. Platon si uvědomuje sílu výchovy, a když v brzkém věku píše *Zákony*, nezapomíná na zdůraznění výchovy i v hrách. I on si jako malé dítě rád hrával s hliněnými loutkami, zvířátky a panáčky, pouštěl vlka netuše, že jako dospělý v něm nalezne dialektický problém¹⁰. K myšlence divadla se během života vrací s přirovnáním člověka k loutce boží. Jako dítě poznal také hru stínů, kterou v dospělosti promítl v dialogu *Ústava* ve formě podobenství o jeskyni^{iv}, kde lidské smyslové poznání světa přirovnal právě ke hře stínů. Ovšem nejoblíbenější hra athénské mládeže byla hra v kostky. Každá strana měla trochu jinou plochu a různé hozené kombinace byly pojmenovány po bozích. Hru na desce přirovnává k řízení vesmíru, kde každá duše má své specifické místo. Již Herakleitos napsal, že „čas je hrající si chlapec, posunující na desce kaménky.“¹¹ Z této hry je odvozen termín „beru tah zpět“ znamenající „odvolávám své mínění“, vyskytující se nejen v dnešním moderním jazyce, ale i v Platonových dialozích.¹²

2.2 Školní výchova

Školní výchova skládající se z literární, hudební a tělocvičné výchovy nastala athénským dětem zhruba od sedmi let pouze v podobě soukromého vyučování. Veřejné školy za Platonova dětství neexistovaly. Chodit do školy je v řeckém překladu „eis didaskalú foitan“, doslovně „chodit do domu učitelova“. Školní docházka nebyla povinná, ale zaručovala povinnost dětí starat se o své nemohoucí rodiče ve stáří. U dětí, kterým rodiče neposkytli vzdělání, tato povinnost k rodičům nevznikala. K učitelům vedl děti z lepší společnosti otrok „paidagoógos“ s výsadami považovat se za polo-vychovatele, polo-sluhu, který svého svěřence hlídal, učil dobrým způsobům a v případě potřeby i trestal. Uvádění jmen učitelů, u kterých se studentům dostalo vzdělání, bylo stejně důležité jako dnešní prokázání se vysokoškolským diplomem.

---

¹⁰ Podobně jako káča: jak je možné, že se zároveň točí a stojí?

¹¹ Novotný, 2013, str. 24

¹² Novotný, 2013, str. 21-24

Platon nabyl své základní vzdělání „trivium“, do něhož spadaly základy literárního vzdělání jako čtení, psaní a jednoduché počty, u Diogena Laretia. Tento druh učitele se nazýval „grammatisté“. Ariston z Argu se stal jeho učitelem gymnastiky, Drakon z Athén a Metellos z Akragantu jej vedli k hudbě.¹³

2.2.1 Psaní, gramatika a literatura

Psát se děti učily prepisováním čar písátkem na psací desce a číst rozkládáním a skládáním slov na slabiky a hlásky, jež Platonovi zůstalo běžným příkladem i pro rozkládání a skládání skupenin. Gramatika a vše spojené s písmem a řečí Platona fascinovalo, protože se tím dalo vyjádřit lidské vědění. S Homérovými básněmi přicházeli mladí Athéňané do styku již při základním vzdělání. Byli nuceni se z paměti učit hrdinské eposy, které obsahují napomenutí, varování, mnohá vyprávění a chvály udatných mužů s cílem poskytnout jim vzor, kterého by měli dosáhnout. Básníci, zejména Homér, se stali nositeli mravů i vědění, které až do své dospělosti přijímal i Platon netuše, že jednou bude odsuzovat poselství, která dávají mladým duším. V tomto okamžiku se v Platonovi prou dva světy: svět pravdy, kterou poznal, a svět tradice a úcty, kterou si v dětství konkrétně k Homérovi vypěstoval, jak je možno sledovat v jeho dílech, ve kterých je Homér nespočetněkrát citován. Krom tradice v nich sám měl zálibu pro jejich krásu výrazu a myšlenky. I v dospělosti jeho básně znal nazpaměť, při citacích si nepotřeboval dohledávat slova psané na svitku. Znamé mu byly ze čtení a poslouchání, které bylo možno slyšet od „rapsodů“, a to nejen o svátcích, kdy byli slavnostně oblečeni, ale i v běžné dny volně na ulicích. Patřili mezi ně nejen umělci, ale dokonce i řemeslníci, kteří měli dobrý hlas a výbornou paměť a znali z paměti celou Iliadu a Odysseu. Jako odměnu měli jedni slávu, druzí peníze. V dialogu „Ión“ Platon líčí rapsoda jako prostředníka mezi posluchačem a básníkem.¹⁴

Kromě Homéra Platon v mládí poznal a později i citoval díla Hesioda, Archilocha a Tyrtaia. Lnul také k Solonovi, snad proto, že si byl vědom stejné rodové příslušnosti. Není jisté, do jaké míry znal jinou řeckou lyriku, protože Alkaiovo jméno se u něj nevyskytuje vůbec a Sappho pouze jednou, a to navíc v souvislosti s přívlastkem „krásná“ jen vedle „moudrého“ Anakreonta, který napsal píseň o rodu Platonovy matky, jak Platon připomíná v dialozích *Charmidés* a *Theagés*. Písní bylo zřejmě více a byly slavné, zpívaly se o symposiích^{vi}. Sborová lyrika je v jeho dílech vzpomínána častěji, především jména Ibykos, Stesichoros, Pindaros nebo

---

¹³ Novotný, 2013, str. 24-25

¹⁴ Novotný, 2013, str. 25-27

Simonides. Stesichoros byl potrestán slepotou za urážku heroiny Heleny v jedné z jeho básní, kterou v jiné básni odvolal a podle mythu po odvolání okamžitě nabyl zraku. Simonides z Kea je přirovnáván k Homérovi a Hesiodovi kvůli tomu, že je taktéž příkladem básníka, který se básnictvím snažil zakrýt sofistické umění, vyznačující se vedením lidí k občanské ctnosti. Pindaros, stejně jako Simonides, je Platonem nazýván „božským“ básníkem.¹⁵

Platon vyrůstal přímo během největšího rozmachu řecké tragédie. Aischyla, jednoho ze tří největších řeckých tragiků, znal sice pouze z jeho děl, které taktéž citoval, nicméně Sofokla a Euripida znal osobně ještě za jejich života z divadla i osobních styků, přestože když se Platon narodil, bylo Sofoklovi již sedmdesát let a Euripidovi téměř šedesát let. Přes jejich vysoký věk byl svědkem jejich umění a úspěchů v divadle, z her Sofoklových to byl *Filoktetes*, z Euripidových to byly *Trojanky*, *Helena* a *Orestes*. Rok po smrti Sofokla a Euripida měl mladý Platon vidět *Žáby*, komedii Aristofana, ve které se tito dva básníci prou o prvenství v básnickém umění, což na Platona silně zapůsobilo.¹⁶

Dalším čteným básníkem byl Epicharmos. Jednu dobu se věřilo, že právě dle tradice Epicharmovy vytvářel Platon povahy svých postav nebo že se opíral o Sofrona, kterého měl rád, nicméně obě zprávy se jeví jako dosti pochybné. V jeho dílech se taktéž odráží mýty, které byly neodmyslitelným pramenem jeho mládí. Nejčastěji se objevují jako předmět kritiky, ale lze si jich také povšimnout jako pohotových příkladů osob, činností, věcí a stavů při obrazovém vyjadřování. Například v *Symposiu* Alkibiades tvrdí, že „*utíká od Sokrata jako od Sirén se zacpanýma ušima*;¹⁷ v *Theaitelu* Sokrates přirovnává trojského koně k člověku, „*kdyby v něm sedělo množství vnímavých schopností nespojených v jednom ústředí*;¹⁸ a je zde také přirovnán k siláku Antaiovi a loupežníku Skironovi, protože je zápasník v řečech. S osudem Erifyly, která zradila svého muže za zlatý náhrdelník, se v *Ústavě* srovnává osud nespravedlivého člověka; v *Protagoru* je Protagoras přirovnán k Orfeovi, v *Euthydemu* sofisté k Dioskurům, Dyonysorodos k Medei a Sokrates k Heraklovi, který zápasí s hydrou; ve *Faidru* se Sokrates sám srovnal s personifikací vichru, s Tyfonem, a mnoho dalších různých přirovnání skrze Platonova díla. Není pochyb, že díla řeckých autorů měla v Platonově životě významné místo, a to následkem řecké výchovy, která dále obsahovala i výchovu gymnastickou a musickou.¹⁹

---

¹⁵ Novotný, 2013, str. 27-29

¹⁶ Novotný, 2013, str. 29-30

¹⁷ Novotný, 2013, str. 31

¹⁸ Novotný, 2013, str. 31

¹⁹ Novotný, 2013, str. 30-32

2.2.2 Gymnastika

Gymnastika neboli tělesná výchova je chloubou Řecka dodnes. Ve Spartě byla brána za nezbytnou přípravu pro brannou povinnost, která měla za úkol zdokonalit tělesnou sílu, obratnost a vytrvalost bojovníků. Po vzoru Sparty začala vznikat gymnasia i v dalších řeckých obcích, například v Athénách, ale zde byl výcvik pro brannou službu zušlechťován touhou pudovou, aby tělo nabývalo krásy cvičením, která by se mohla připojit k duševní zdatnosti a dohromady tvořily ušlechtilost – kalokagathii, jejíž ideál ve starověkých Athénách přetrval i přes rozmach demokracie. Vrcholem v odbornosti a nejvyšší poctou tělesné výchovy bylo stát se atletem. Původní význam slova atlet nebyl silný muž s vypracovanými svaly, pojem „athlon“ totiž představuje samotnou cenu, o kterou se vede závod. Pojem atlet (athlétés) lze přeložit jako závodník nebo borec. Mladí řečtí závodníci toužili po slávě pro sebe i své rodiště a po osvobození od výdělečného zaměstnání, čehož mohli dosáhnout prostřednictvím výhry ve čtvero řeckých slavnostech, na nichž se podílely řecké obce, ve kterých měly sportovní závody hlavní místo, jako v Olympii, Nemei, Delfách či na korinthském Isthmu. Tělocvičny ovšem nesloužily pouze atletům, ale i běžným občanům, pro které byla návštěva gymnasia neoddělitelnou součástí života. Pro označení tělocvičny existovaly dva termíny: „palaistra“, jehož základem je slovo „palé“, znamenající zápolení, a „gymnasion“ ze slova „gymnos“, znamenající nahý, což naznačuje, že muži cvičili nazí. Palaistra sloužil pouze pro účely zápolení, kdežto gymnasion pro všechny druhy cvičení včetně zápolení a navštěvovali jej už dospělí muži a jinoši. Platon se zmiňuje o cvičení v gymnasiu v *Ústavě*, kde popisuje, že zde chodí cvičit i starci, jejichž těla již nejsou velmi vzhledná. Nicméně obě slova se užívala ve stejném smyslu.²⁰

Gymnasia zažila vývin ve 4. století před Kristem, hlavně ve větších městech jako ústavy skládající se z hřišť, koupelen, šaten a místností vhodných pro různé druhy cvičení. Tyto ústavy a jejich zaměstnanci byli za doby helenistické státní a placeni z peněz obcí. Cvičení v těchto tělocvičnách byla rozdělena dle věku a schopností, od her po odborný výcvik. Krom cviků vedoucích k obratnosti a vytrvalosti se zde pěstovaly všelijaké druhy veřejných sportů jako je běh, hod oštěpem, skok, zápolení v křížku nebo vrhání disku. Těchto pět sportů se na hrách spojilo v „pentathlon“, v pětiboj. Efébové^{vii} trénovali „hoplomachii“, boj ve zbroji. V tělocvičnách učil „paidotribés“, v překladu doslova „tužitel“ hochů, trenér nebo i rádce a hlídač zdravotního stavu a životního stylu. Pro označení trenéra atletiky existoval výraz

---

²⁰ Novotný, 2013, str. 32-33

„gymnastés“ a jeho postavení bylo rovno postavení lékařů a je možno pokládat je za jakési předchůdce dnešních sportovních lékařů.²¹

Název gymnasium může být pro dnešní společnost matoucí, jelikož je známo ve smyslu předstupně vysoké školy, střední školy s obecným zaměřením. Tato změna nenastala bezdůvodně. Jelikož se v tělocvičně neustále scházela mužská mládež, všichni, kteří k ní chtěli promlouvat nebo učit ji, věděli, že zde je nejlepší příležitost zastihnout ji v co nejhojnějším počtu. Scházeli se zde také ti, kteří se chtěli prostě kochat mladými těly. V době, kdy sofisté začali přednášet v Athénách, sloužily tělocvičny jako posluchárny pro jejich přednášky a důsledkem toho se význam slova gymnasium na konci 5. století př. n. l. začal spojovat s institutem vzdělanosti, v němž se plně vyvinul v helenistickém období a který přetrval do současnosti.²²

Ani tělocvičny se nevyhnuly Platonovu líčení v jeho dialozích v podobě popisu tehdejší doby či v metaforických přirovnáních. Také Platonův Sokrates často navštěvoval tato místa a častokrát zde promlouval k mládeži, například v dialogu *Euthydemos* rozmlouval s dvěma sofisty v gymnasiu Lykeiu, v dialogu *Theaiteta* s matematiky a podobně. V *Theaitetu* dokonce přirovnává hru, kde se dvě strany pomocí lana přetahují o chlapce přes čáru, ke stavu myslitele, který se nalezne mezi dvěma protichůdnými filosofickými směry. Přestože gymnastika je pro něj důležitým výchovným prostředkem, v názoru o její praktičnosti a účelu se značně liší od konvencí své doby. Podle Diogena Laertia se Platon sám dokonce vycvičil býti atletem a soutěžil v zápolení jako borec na hrách na Isthmu. Postupem času se Platonova mysl od atletství odvrátila, ale jeho vědomosti o sportu a jeho výhrách na olympijských hrách zůstaly promítnuty v jeho dialozích, například v *Ústavě* přirovnává odrazové můstky k předpokladům při dialektickém zkoumání a tyran je zde vylíčen, jak sám hrdě stojí na návozku obce po tom, co sám všechny svrhnul. K vozataji^{viii} přirovnává v *Politiku* odborníka, kterému by se měly odevzdat otěže obce, ve *Faidru* je duše srovnána s dvojspřežím, v *Zákonech* se poukazuje na to, že koňské spřežení má umět vyrovnávat krok a že se má zdržovat řeč stejně jako se zdržují koně, tedy uzdou, v *Protágoru* se užívá přirovnání uvolnění otěže řeči, zahýbání je zde použito pro změnu názorů a podobně. Starost o zdatnost svého těla vyměnil Platon za starost o usilování o dobro a vítězství nad smyslností.²³

---

²¹ Novotný, 2013, str. 33-34

²² Novotný, 2013, str. 34

²³ Novotný, 2013, str. 34-35

Lze předpokládat, že střelení z luku, které Platon ve svých dialozích tak hojně zmiňoval, znal pouze jako sportovní aktivitu než jako součást vojenského výcviku, a to proto, že v Athénách byli lučištníky krom cizinců pouze občané z nižších vrstev. Ve čtvrté knize *Ústavy* je lukostřelba přirovnána k činnosti v duši, stejně jako když „jedna ruka střelcova luk odtahuje a druhá přitahuje, tak také jedna složka duše chce to, a druhá něco opačného.“²⁴ Míření šípem do cíle je rovněž snaha mířit k pravým dobrům, jak je mnohokrát vzpomínáno v *Zákonech*.²⁵ Nejvyšší rada obce by neměla sledovat mnoho cílů, ale mířit pouze na jeden a do něj směřovat veškeré snahy. V *Theaitetu* Platon tvrdí, že v člověku vzniká nesprávné mínění, stejně jako když střelec mine svůj cíl a pochybí. V *Zákonech*²⁶ jsou projevy zbožnosti „vysílané střely“ k bohům. Někdy se může stát, že cíl je zasažen, byť není vyvinuta nějaká snaha o zaměření. Touto skutečností se naprosto liší od přesného výpočtu, a tudíž i od rozumové činnosti, což opět upozorňuje na fakt, že filosofem je tedy pouze ten, kdo k poznání dojde skrze vzdělání a záměrně, protože k poznání je třeba dobře mířících duší.²⁷

2.2.3 Musické umění

Ve *Filebu*²⁸ je psáno, že kdyby aritmetika byla vyjmuta ze všech umění, nezbyvalo by nic jiného než pěstování smyslů pomocí cviku a zkušeností, používajíc dovedností mířením na cíl, a takovým uměním se stává hudební umění, které si lze osvojit pouze mířením na cvik. Musickému umění nebylo v Řecku věnováno tolik času jako gymnastice. Za troje „umění Múz“ bylo považováno básnictví, hudba a tanec. V původním slova smyslu označovalo slovo „músiké“ celé musické umění, nyní je užíváno v užším smyslu označujíc pouze hudbu. Hudebník, který pouze hraje a netvoří, není musikos, ale pouze hráč. Při slavnostech boha Apollona se hudba pojila s básní do sólových zpěvů. Tehdy byly zpívány písně Alkaiovy, Sappiny, Archilochovy a Anakreontovy, které byly také popěvovány během Symposií.²⁹

Některá lyrická dramata začala být doprovázena hudebním nástrojem či recitována s hudebním doprovodem. Ve sborových skladbách se všechna tři musická umění slučovala a ty sloužily jako oslavné písně bohů či hrdinů. Řecká instrumentální hudba byla jednoduchá a zpěv jednohlasný. Tanec byl symbolem náboženského kultu a k němu bylo vybudováno mnoho jeho druhů a způsobů. Jako tón tvoří základ hudby a slovo základ poesie, tak základem tance jsou

---

²⁴ Novotný, 2013, str. 36

²⁵ Zák. 4, 706 A

²⁶ Zák. 4, 717 A

²⁷ Novotný, 2013, str. 35

²⁸ Dále viz Fil. 55 E n.

²⁹ Novotný, 2013, str. 36-37

schémata, jakási držení těla a jeho postoj. Tělem se také při mimickém tanci daly vyjádřit nejrůznější city, pocity a děje. Rytmus je společným prvkem všech musických umění, jelikož má hodnotu estetickou, psychologickou a etickou. Ještě vyšší hodnotou disponuje harmonie neboli „náležitá spojitost“, která představuje tóninu, hudební rod. V antickém Řecku měla tato umění významné místo mezi občany. Při vyučování se nesoustředilo pouze na stránku technickou, ale na stránku společenskou, protože bylo důležité, aby se každý občan aktivně zapojil do tanců a zpěvů během oslav, přispíval k Symposiím a vyplňoval volný čas důstojně.³⁰

Podle Platona má ale hudba mnohem hlubší význam, jak poznamenal v *Protagoru*³¹, a to zkrotit duše chlapců, aby byli harmoničtější a rytmičtější a tím i způsobili k mluvení a jednání. Jestli Platon sám podstoupil hudební vzdělání, lze snad s největší pravděpodobností soudit z jeho dialogů. Musickým uměním přikládá neodmyslitelnou váhu ve výchově mladého občana, ale v soudobé hudbě mladických výstřelků neviděl nic pozitivního. V jeho dialozích se slovní zásoba z oblasti musických umění vyskytuje hojně a v širokém smyslu jako například v *Ústavě*³², kde je psáno, že se člověk má sjednotit a sladit ve své duši, stejně jako se sjednocují tóny stupnice. Taktéž se v *Ústavě*³³ dočteme, že symfónia a harmonia jsou výrazy pro shodu mezi obyvateli obce, pro druh dobrosti nazývající se sófrosyné^{ix}; v *Lachetu*³⁴ se Sokratovi jeví muž opravdu moudrý jako velmi musický, protože sladil svůj život, předně tedy skutky s řečí, což představuje tu pravou helénskou harmonii; v *Hippiu*³⁵ Sokrates srovnává špatnou odpověď s falešným zpíváním, ve *Filebu*³⁶ zase Protarchos špatnou odpověď s pochybením proti melodii; v *Protagoru*³⁷ Sokrates přirovnává účinek Orfeovy hudby ke kouzelným účinkům řečí sofistů a ve *Faidonu*³⁸ je filosofie popsána jako největší musické umění. Platon se často zmiňuje o strunných nástrojích a idea napínání a povolování strun symbolizuje působení gymnastiky a musických umění na duši, neboť „jednu její složku napíná a živí krásnými myšlenkami a naukami, druhou pak svými domluvami povoluje, krotí ji harmonií a rytmem.“³⁹ Společným předmětem výchovy gymnastické a musické je tanec, který je důležitou složkou zpěvů. Platon sám byl učen jak tanci mírovému, tak tanci válečnému. Přirovnání k tanci se vyskytuje

---

³⁰ Novotný, 2013, str. 37-38

³¹ Dále viz Prot. 326 A

³² Ústava 3, 404 D

³³ Ústava 4, 432 A

³⁴ Dále viz Lachés 188 D

³⁵ Dále viz Hippias Větší 292 A

³⁶ Dále viz Filébos 28 B

³⁷ Dále viz Protagoras 315 A

³⁸ Dále viz Faidon 61 A

³⁹ Novotný, 2013, str. 40

v dialogu *Euthydem*⁴⁰, kdy jeho Sokrates vidí vyhýbání se odpovědi jako dovednost, kterou disponují jen dobří tanečníci.⁴¹

2.2.4 Další vzdělávání

Platon se údajně zabýval i malířstvím, což by ale v případě pravdivosti znamenalo, že se tímto lišil od ostatních vrstevníků, jelikož tento předmět nepatřil k tradičním předmětům vyučovaným v antickém Řecku. V *Ústavě* šesté Sokrates tvrdí, že obec je šťastná jen proto, že její plán namalovali podle božského vzoru malíři, a v sedmé zase, že v malířství lze využít své fantazie a vytvořit prvky nové většinou smícháním věcí, které k sobě nepatří, například jako půl člověka a půl koně. V *Sofistu*⁴² je malíř vyobrazen jako sofista, který vytváří iluzi pravdy. Skiagrafia, malba stínová či siluetová, se používala k malbám dekorací jevištních, a také se objevila v Platonově podobenství o jeskyni. Tato malba je v Platonových očích znakem klamavosti a přirovnává ji ke stavům duše při absenci rozumu a považuje ji za věc otrockou. Platon znal i vypalovanou malbu a k ní přirovnává trvalost.⁴³

Ve srovnání s dnešními povinnými osnovami základního vzdělání bylo řecké obecné vzdělání podstatně chudší, a to proto, že filologii, přírodovědu, dějepis a náboženství bylo běžné studovat četbou řeckých básníků. Homérova a Hesiodova díla zastupovala například učebnice o přírodě, lidech a bozích. Navíc se četbou řeckých děl učili i jiným nářečím, než sami hovořili. Cizím jazykům se běžně nevyučovalo, jelikož nebyla potřeba učit se jazyk barbarů. Pouze matematika se vyvinula jako samostatná věda, „mathéma“, nezávislá na četbě básní a nepatřila k vyššímu vzdělání obecnému, nýbrž k vzdělání odbornému, které studovali pouze jednotlivci. I Platon jako jeden z mála studoval matematiku a později se u něj číslo vyvinulo jako filosofický problém a v jeho dialozích se častokrát objevuje „arithmétique“ jako nauka o číslech a „logistiké“ jako praktické počítání.⁴⁴

Vyšší obecné vzdělání se v Athénách vyvinulo až za Perikla studiem vědeckých předmětů. V tu samou dobu probíhalo zvláštní hnutí sofistů, které sice pojilo jednotné jméno, avšak nikoli jednotná nauka a názor. Hnutí nabíralo na síle, až začalo určovat myšlenkový a intelektuální vývoj řecké mládeže. Slovem „sofistai“ byli označeni ti, kteří se odborně věnovali tvorbě obecného vzdělání. Cílem těchto nových učitelů byla osvětňá činnost, a to hlavně

---

⁴⁰ Dále viz Euthydemos 276 D

⁴¹ Novotný, 2013, str. 38-41

⁴² Dále viz Sofisté 234 B

⁴³ Novotný, 2013, str. 41-42

⁴⁴ Novotný, 2013, str. 42

kritikou společenské tradice, přičemž důraz byl kladen na vybudování nového člověka, o což by se měl zajímat každý z občanů. Jejich kritika se zasloužila o zpochybnění dogmat a absolutních pravd, do té doby neotřesitelných. V božských věcech byl najednou nalezen lidský původ. Za nejvýznamnějšího představitele sofistů je pokládán Protagoras z Abder, který rozvíjel hlavně Herakleita a jeho popírání jsoucna, a tím pádem i objektivní pravdy, neboť to, co se nám jeví jako takové, jiným se může jevit jako jiné, tudíž „*člověk jest měrou všech věcí.*“⁴⁵ Georgias z Leontin vyjadřuje noetický nihilismus v tvrzení, že poznání je nemožné, a byť by možné bylo, nebylo by možné jej sdělit ostatním, protože nelze přesně pochopit obsah sdělení a nelze ani zjistit, do jaké míry bylo sdělení u druhé osoby pochopeno.⁴⁶

2.3 Platónovy cesty

Po Sokratově smrti Platon poprvé, ale ne naposledy opustil Athény. Během cesty, která trvala 12 let, postupně navštívil Megaru, Egypt, jižní Itálii a Sicílii. Právě na cestách si Platon začal formovat politické a politickoekonomické názory, když ho v Egyptě silně zaujal kastovní systém a vyučování matematiky. Přestože Egypt v 6. století př. n. l. čelil vpádu Peršanů, poměrně rychle se vzpamatoval a fungoval na ustálených formách dělby práce. Z Egypta se Platon dostal na pobřeží Kyrén, odkud cestoval do jižní Itálie, do centra dění Tarentu, které se pyšnilo formou umírněné demokracie. Jeho cílem zde bylo seznámit se s učením pythagorejců, konkrétně s jejich matematickým učením. Z těchto dob na něj nejvíce zapůsobil Archytas, stratég, státní činitel a vědec ve věcech matematiky, fyziky a mechaniky, který uvedl v platnost spojení vědecké a politické činnosti. V řeckých městských státech na Sicílii byl svědkem boje mezi tyranií, která však působila jen jako přechodná vláda, a demokracií, která později zvítězila. V této době vládl v Sykaru tyran Dionysios celých 38 let, přestože jeho zemi sužovala občanská válka. U jeho dvora Platon získal inspiraci pro některé z jeho postav v dialozích, a to v podobě mimů. Zde se Platon sblížil s Dionysiovým příbuzným Dionem, považovaným za nástupce Dionysia, který se těžce smířoval s tím, že Dion podlehl vlivu Platona, což vedlo k jeho deportaci do zneprátelené Aigíny. Platonovi hrozilo, že upadne do otroctví, kdyby jej z ní neodvezl Annikeris, jeho dobrý přítel. Platon se vrátil do Athén roku 387 př. n. l. ve svých 40 letech a tehdy založil svou Akademii. V řadách jeho žáků se objevili ti, kteří chtěli studovat vědy, ale také ti, kteří se studiem všeobecného vzdělání chtěli připravit na politickou činnost.

---

⁴⁵ Novotný, 2013, str. 43

⁴⁶ Novotný, 2013, str. 42-43

V drtivé většině se jednalo o žáky ze zámožných rodin. Akademie se stala centrem rozvoje matematiky, kterou Platon považoval za základ ke studiu věd a filozofie.⁴⁷

Za vlády Dionysia II. vykonal Platon další návštěvu Diona na Sicílii. Při této příležitosti se snažil uskutečnit svůj projekt ideálního státu. Požadoval, aby královský žák podstoupil jeho výuku začínající studiem matematiky. Znepřátelení dvořané však vnukli Dionysiovi myšlenku, že Platon se jej snaží pouze odvést od politických povinností za předpokladu, že vládnout bude Dion. Dion byl poslán do vyhnanství a Platon při odjezdu do Athén opět upadl do zajetí, ze kterého mu tentokrát pomohl Archytaos, díky němuž se po sléze setkal s Dionem ve Spartě. Dion zorganizoval povstání proti Dionysiovi. Ironií je, že přestože se za něj postavilo mnoho žáků Akademie, jedním z nich byl nakonec i zabit. Dion rozhodně následoval politické názory Platona, když se snažil najít kompromis mezi tyranii Dionysia a demokracií. Výsledkem by měla být směsice prvků monarchie, aristokracie a demokracie.⁴⁸

2.4 Pozadí Platonova myšlení

Ačkoli Platon zakládá svůj program na pozitivních ideách pravdy, krásy, moudrosti a spravedlnosti, výsledkem je stále totalitní stát. K těmto ideám přidává ideu štěstí, kterou samozřejmě opírá o rozdělení tříd ve společnosti, což znamená, že pravého štěstí člověk dosáhne pouze tehdy, drží-li se striktně své kasty. Z toho vyplývá, že najde-li panovník své štěstí v panování, musí otrok nalézt štěstí v otročení. U Platona se navíc jedná o štěstí kolektivní spíše než o štěstí jednotlivců. Štěstí tak má být výsledkem spravedlnosti, která je totalitní. Popper se domnívá, že přestože Platon odsuzoval tyranii v zájmu propagandy, některé jeho tyranii odsuzující pasáže byly myšleny vážně. Aby jej pochopil, dopracoval se k nové interpretaci totalitarismu tvrdě, že: *„síla jak minulých, tak i současných totalitárních hnutí spočívá v tom, že se pokoušejí reagovat na velmi reálnou potřebu, jakkoli špatně je třeba tento pokus pojmout.“*⁴⁹ Popper zde považuje Platonův altruistický požadavek učinit občany šťastnými za dobrotivý. Platon označoval za původce neštěstí nejednotnost a změny, tudíž zastavením změn chtěl vrátit občanům štěstí, s čímž Popper nesouhlasí a označuje Platona za špatného diagnostika, přičemž své argumenty čerpá z historické interpretace.⁵⁰

---

⁴⁷ Asmus, 1986, str. 177-179

⁴⁸ Asmus, 1986, str. 179-180

⁴⁹ Popper, 1994, str. 155

⁵⁰ Popper, 1994, str. 154-156

2.4.1 Uzavřená společnost

Řecko lze označit za kolébkou západní civilizace. Bylo prvním státem, který přešel od nenormalizovaného kmenového způsobu života k humanisticky založené společnosti. Přestože neexistovala žádná uniformita v kmenovém systému, Popper zdůrazňuje existenci některých vlastností všem kmenům vlastní, jako je například iracionálně přísný postoj ke zvykům. Tuto víru v nadpřirozeno lze srovnat se strachem malých dětí. Každá změna uvnitř kmene se jeví jako nežádoucí, připouští se pouze malé změny v podobě nových magických tabu, ale žádné zušlechtění sociálních podmínek, což neopouští prostor pro rozumovou, personální odpovědnost, ale pouze pro zodpovědnost skupinovou s cílem usmířit si osud. Magická společnost proto zůstává uzavřená a otevřenou se stane pouze na základě „racionální osobní svobody“. Uzavřenou společnost je možné považovat za živý organismus, a tím pádem ji přirovnat ke stádu, protože je založena na polo-biologických svazcích, tzn. rodině či společenství příbuzných. Polo-biologické svazky znamenají, že existuje více faktorů pro základ, přičemž dalším faktorem jsou sociální vazby jako dělba práce či fyzické svazky, jako jsou hmat, čich, zrak. V této společnosti jsou otroci považováni za ochočená domácí zvířata. Na rozdíl od uzavřené kmenové společnosti se v té otevřené jednotlivci snaží o společenský postup, a to může vyústit až v třídní boj, což v uzavřené společnosti neexistuje. Instrukce uzavřené společnosti, počítaje kasty, jsou posvátné a nelze v nich přecházet. Tím, že se z otevřené společnosti vytrácí tento organický prvek, přetváří se ve společnost abstraktní, tzn. že je založena na anonymitě lidí s nemnoha osobními kontakty (viz moderní společnost), což vede k neštěstí jedince, protože z biologické stránky každý přirozeně touží po stabilních sociálních vazbách, které jsou v absolutně abstraktní společnosti neuskutečnitelné. Přestože v naší společnosti existují skupiny, které by nás měly emocionálně uspokojovat, jako je například rodina, většinou se jedná o náhražky, které nefungují podle předpokladů, jelikož neumožňují hromadné soužití, čímž postrádají svou funkci. Na druhou stranu v takové společnosti existují i určité výhody, jako například možnost vstupovat svobodně do osobních vztahů, čímž vzniká nový individualismus. Je třeba tedy přiznat Řekům jejich zásluhu za počátek revoluce, která celou západní civilizaci tolik ovlivnila, a to je přechod k otevřené společnosti.⁵¹

Tato revoluce v Řecku proběhla zcela vědomě a plánovaně a byla reakcí na populační růst, který vládnoucí třída začala pociťovat. Nejprve se situaci snažili vyřešit vytvořením malých přilehlých obcí, ale toto řešení se ukázalo jako nepraktické, protože dceřiné obce začaly

---

⁵¹ Popper, 1994, str. 156-160

obchodovat s jinými kulturami a společnostmi. Jako reakce na hroutící se systém vznikla kritická diskuse osvobozená od magie, s níž přichází i neklid ve společnosti. Neklid je vyvolán neustálou snahou být racionální, přijímat osobní zodpovědnost a zbavit se částečně „emocionálních sociálních potřeb“. Popper tento neklid, který je znatelný dokonce i v dnešní společnosti, považuje za daň za to, že lidé jsou rozumní a touží po vědění. Se zhroucením uzavřené společnosti se hroutí i kastovní systém, který do té doby sloužil jako určitá jistota poskytující pocit bezpečí. Porušením statusu quo se objevily i třídní problémy, které vyšší třídy snášely hůře než nižší.

Obchod a mořeplavectví byly v pátém století dvěma nejsilnějšími faktory ovlivňujícími rozpad kmenové společnosti. Impérium založené na obchodu se stávalo demokratickým a oligarchové pochopili, že jedno bez druhého zničit nepůjde. Přístavy Faléron a Peiraieus se považovaly za symboly demokracie a síly. Na ochranu před Spartou a athénskými oligarchy byly postaveny zdi podél oblasti s největší mírou námořnictví a obchodu, což byly hlavně přístavy. Tato situace nastala dokonce ještě šestadvacet let před vzplanutím peloponéské války, během níž se napjaté vztahy ve společnosti značně zhoršily. Dosavadní pokrevní vztahy byly nahrazeny politickým spojenectvím. Vůdčí osobnosti pozitivně hovořily o rovnosti mezi občany, ale jejich činy se zaměřovaly na nerovnost a nespravedlnost v podobě uvěznění nežádoucích osob či násilí na obyvatelstvu s cílem posílit svou moc, čímž v Athénách nastal boj všech proti všem. O tomto boji se mimo jiné zmiňuje i Aristoteles o sto let později ve své *Politice*, z čehož je patrné, že nesoulad ve společnosti nebyl chvilkovou záležitostí.⁵²

Řecké kmeny se athénskému imperialismu bály, protože tu byla možnost, že by si je mohl podmanit. Navíc jej někteří historikové dogmaticky označili za tyranii, jak učinil například Thúkydídés v *Dějínách peloponéské války*. Jenže on sám byl zaujatý proti demokracii. Popper tvrdí, že kmenovou soběstačnost může nahradit pouze nějaká obdoba imperialismu, přičemž toto impérium vzniklo na základě spojení sobě rovných. Mimoto athénská vláda přistupovala k některým věcem dosti liberálně, jako například k výběru daní, kdy Athéňané místo regulérního poplatku v námořnictví zavedli pětiprocentní daň na zboží, čím zdokonalili svůj obchod. Athénské impérium bylo oproti spartské zahraniční politice velmi humanistické, jelikož Sparta se definovala pojmy a principy, jako jsou udržení kmenového systému, nepřipouštění jakýchkoli humanistických principů, nepodrobenost obchodu, oddělitelnost od ostatních kmenů, násilné podrobení si sousedních kmenů a ohlídání si počtu členů. Přesto se

---

⁵² Popper, 1994, str.160-163

„většina“ veřejného mínění přikláněla na stranu oligarchů, i těch spartských, protože slibovali, že osvobodí Řecko, a tak se veškeré sympatie zbytku řeckého světa od Athén odvrátily. Nutno zdůraznit, že Sparta neměla popularitu u všech občanů Athén, nýbrž pouze u oligarchů a vzdělaných, ale ti tvoří tzv. „většinu“, jelikož nikomu nezáleží na názoru nevzdělaných mas, kterých je třeba i více než oligarchů.⁵³

Fakt, proč mnoho vzdělanců mělo antidemokratické tendence, nepramenil ani tak ze zájmu společnosti, nýbrž z toho, že přestože byl již zaveden humanismus, nebyl dosud pořádně zformulován. Volání po zavedení starého pořádku bylo vnímáno jako patriotické, avšak jeho hodnoty a víra již byly dávno ztraceny a na místo toho se dral do popředí nihilismus, který vyobrazoval Platon v podobě svého strýce „Kritia, vůdce třiceti tyranů“. Místo uznávání Athén za přínos demokracie, sic zde stále existovalo otroctví, se dočkaly odsouzení za zavedení vlády nevzdělaných, potlačení učených a bezohlednou demokratickou vládu. Na druhou stranu, právě v tomto období Athény zažily svůj největší rozmach.⁵⁴

2.4.2 Velká generace

Generace doby před peloponéskou válkou a v jejím průběhu je označována jako *velká generace*, ve které se sešli jak konzervativci, jako byli Sofokles a Thúkydídés, tak kolísavci jako Euripidés a skeptici jako Aristofanés. Obrovským přínosem v oblasti demokracie a transferu k otevřené společnosti byli: Perikles se svými formulacemi principů rovnosti a individualismu; Herodotos jako největší podporovatel Perikla; a Prótagoras z Abdéry a Demokritos, kteří ustanovili nauku, podle níž se jazyk, zvyky a zásady neodvíjejí od magických tabu, nýbrž si je člověk vytváří sám a je za ně taktéž sám zodpovědný. Zástupci Gorgiovy školy, do které se počítal i Sokrates, dali základ boji proti otroctví, anti-nacionalismu a racionálnímu protekcionismu, přičemž Sokrates zdůrazňoval, že podstatou vědy může být pouze kritika, byť by se jednalo o kritiku rozumu. Demokritos věřil, že činit dobro by lidé měli kvůli tomu, že to tak cítí, ne pod tlakem strachu, z čehož vyplývá, že by měli pomáhat lidem, kteří byli dotčeni nespravedlností. Dobrý je pouze ten, kdo činí dobro a nechce konat zlo, dobré úmysly zde nejsou započítány. Svoboda je ušlechtilejší než otroctví, stejně jako nouze demokracie je náležitější než prosperita monarchie či aristokracie. Právě kvůli svým

---

⁵³ Popper, 1994. str. 163-166

⁵⁴ Popper, 1994, str. 166-167

revolučním ideám se Athény staly vzorem nejen celé řecké zemi, ale i zbytku světa po celé tisíciletí.⁵⁵

Přestože je Demokritovo učení datováno do dob před Platonem, vypadá jako přesně mířená kritika na Platonovo učení. Ten samý dojem vzniká při *Pohřební řeči* Periklově, kdy oslavuje demokracii a popisuje ji jako vážený vzor všem okolním státům. Nejedná se o velebení Athén, ale o pravé vystihnutí podstaty demokracie a jejích výhod, víry v rozum a humanity. Jeho řeč politiku nejen oslavuje, ale i brání. Popper nepochybuje o tom, že Periklova řeč byla namířená jak proti totalitární skupině stojící za paternalitou státu, tzv. „Společnosti přátel Lakonie“, tak proti kmenovému uspořádání Sparty, a samozřejmě ji lze číst i jako kritiku Platona. Platon na Periklovu řeč reagoval v *Ústavě*, kde ji přetvořil na parodii. Ještě před Platonem sepsal Kritias, „starý oligarcha“, svou *Ústavu Athén* jako reakci proti Periklově řeči. Popper má za to, že filosofie vznikla právě na základě přechodu od magična k otevřené společnosti a jedná se tedy o nahrazení magie racionálním. Zrovna zde vzniká kritické uvažování. Filosofové, zahrnující například Iony a Pythagora, si pravděpodobně ještě ani neuvědomovali, že se staví proti otevřené společnosti tím, že vytvářejí uzavřené sekty. Prvním vědomým kritikem otevřené společnosti se stal až Hérakleitos.⁵⁶

2.4.3 Sokrates

Sokrates, přestože kritizoval demokracii, nemůže být pokládán za jejího nepřítele, sic za něj byl označován. Demokraté, kteří ho považují za nepřítele, si neuvědomují rozdíl mezi pozitivní konstruktivní kritikou a nežádoucí negativní kritikou, kterou produkuje například totalitarismus na adresu demokracie. Sokrates kladl důraz zejména na sebekritiku, intelektuální poctivost a teorii spravedlnosti založenou na principu nečiniti nespravedlnosti jinému, i kdyby se člověk sám měl stát obětí nespravedlnosti. Se zhroucením kmenové společnosti se probudil zájem o jednotlivce. Popper poukazuje, že Sokrates apeluje na duši spíše jako na předpoklad k mravnímu učení než jako na něco metafyzického. Sokrates věří, že duše je základem každého jednotlivce a důrazem na dobrou duši se snaží zamezit samolibosti u jedince. Uvědomuje si rozdíl mezi tělesnou schránkou člověka, ze které je třeba se osvobodit, a duší, přičemž duše je nezbytnou součástí rozumu. Sokrates vyzýval lid k tomu, aby se snažil poznat sám sebe tím, že bude pečovat o svou duši, a tvrdil, že politici tak nečiní, jsou tudíž nepoctiví a bažící po moci.⁵⁷

---

⁵⁵ Popper, 1994, str. 167-168

⁵⁶ Popper, 1994, str. 168-171

⁵⁷ Popper, 1994, str. 171-172

Demokraté Sokratovi vyčítali jeho styk s anti-demokraty netušíce, že k tomu měl své důvody. Popper naznačuje několik možných příčin Sokratova postoje k demokracii. Zaprvé, Sokratův útok na demokracii byl podnícen nutností odkrýt sobeckost aristokratů hrajících si na demokraty toužících pouze po moci. Zadruhé, toto počínání přitahovalo odpůrce demokracie, čehož se Sokrates jako „učitel“ snažil využít a obrátit je k demokracii, protože jeho morální zásady mu nedovolovaly zaútočit na odpůrce. A zatřetí, Sokrates se k sobě snažil přitáhnout co nejvíce mladých lidí, aby je coby učitel mohl formovat. Popper navíc tvrdí, že na Sokrata je nutno nahlížet jako na nestranného, jelikož by byl pracoval všude, kde by jeho práce přinesla užitek. Jeho neústupnost při učení mladých aristokratů jej nakonec stála život. Mezi nejvýznačnější Sokratovy žáky patřili Alkibiadés, Charminedés a Kritias.⁵⁸

Peloponéské války a pád Athén jsou spojovány s mravním kolapsem demokracie. Roku 404 př. n. l. nastala vláda třiceti tyranů, jejichž vůdci se stali Charminedés a Kritias. Ti se zodpovídali spartskému protektorátu. Demokraté se však odmítali podřídit a pod vedením Anyta a Trashybula plánovali osvobození zotročených Athén. V bitvě roku 403 př. n. l. demokraté zvítězili, což mělo za následek uzavření míru s protektorátem. V Athénách byla znovu nastolena demokracie. Po ustanovení demokracie byla proti Sokratovi vznesena žaloba, že vychoval největší nepřátele Athén, Alkibiada, Charmineda a Kritia. Popper upozorňuje, že cílem obžaloby nebylo potrestat Sokrata za předešlé události, kterým se mimo jiné snažil svou výchovou předejít, nýbrž zamezit jeho vlivu na další generace. Obžaloba byla slepá, když se soustřeďovala pouze na žáky, kteří se odvrátili a neupozornili na velké bojovníky za demokracii, jako byl například Chaerefón. Svou neústupností dokázal, že i když se k němu jeho společníci otočili zády, věřil v principy, kterým učil své žáky. Kdyby se byl býval nechal poslat do vyhnanství, potvrdil by tím obvinění, že je nepřítelem demokracie. Sokrates zemřel za svobodu kritického myšlení a sebeúctu.⁵⁹

Popper zdůrazňuje, že jediným Sokratovým následovníkem, který mu byl roven, byl Antisthenés, protože Platon se později ukázal jako méně věrný svému učiteli. Dále také tvrdí, že poté, co ho Platon zradil, se jej snažil zatáhnout do své koncepce dokonalého státu, což se mu také povedlo, protože Sokrates byl již dávno mrtev a neměl možnost se bránit. Popper svá tvrzení dokládá tím, že v Platonově státě by Sokrates neměl žádnou šanci se bránit proti obvinění, ale byl by potají odveden a potrestán. Právě z tohoto důvodu Popper považuje zneužití Sokrata v Platonových dialozích, zejména v *Ústavě*, za zradu. Popper si myslí, že Platonův útok

---

⁵⁸ Popper, 1994, str. 172-173

⁵⁹ Popper, 1994, str. 173-175

a zneužití Sokrata bylo vědomé, jelikož Sokratovo přesvědčení bylo natolik silné, že jej nešlo vyvrátit, tudíž se rozhodl jej desinterpretovat ve svůj prospěch, přičemž využil Sokratovy kritiky demokracie, aby ukázal, že je pro společnost zhoubná. Navíc se Popper také domnívá, že neustálými interpretacemi Sokrata se Platon snaží utišit své svědomí a přesvědčit sám sebe, že činí správně a není zrádce. Lze se tedy domnívat, že Platonovy dialogy jsou ztělesněním vnitřního boje, který Platon vedl sám se svým svědomím, a není pochyb o tom, že svou zradou trpěl.⁶⁰

2.5 Shrnutí

Athény prodělaly za Platonova života v pátém století př. n. l. mnoho změn, od formy vlády přes vytvoření nejvýznamnějších antických děl ve všech sférách umění až po obrat v myšlení od materialismu k idealismu, o což se zasloužili myslitelé Sokrates a Platon. Platon, syn Aristonův, z demu Kollytu, za jehož mládí byly Athény demokratickou formou vlády, patřil k vyšší vrstvě společnosti, kterou mu zajišťovalo rodové předurčení ze strany posledního krále Kodra a ze strany zákonodárce Solona. Rodové příslušenství mu zajistilo povolání v řízení veřejného života. Výchova mladého Athéňana započala u výchovy tělesné a mravní, jež mu poskytovaly chůvy strašice ženským bubákem a božským hněvem, aby zvládly dětský vzdor. Nepovinná školní výchova v podobě soukromého vyučování začínala dětem v sedmi letech v domě učitelů, ke kterým je vedl sluha-otrok. Žáci své vzdělávání prokazovali výčtem jmen učitelů, u kterých se jim dostalo vzdělání. Do školní výchovy spadalo psaní, gramatika a literatura, jímž se učilo skrze přepisování písmem Homérových básní, které se žáci učili z paměti a které se staly zároveň nositelkami mravního vzoru, historického vědění, zdrojem filologie, přírodovědy, dějepisu a náboženství; a gymnastika, kterou se Řecko chlubí dodnes a která byla považována za přípravu pro branou povinnost. Ze cvičení v gymnasiích se vyvinula atletika a jiné olympijské disciplíny. Jelikož byla gymnasia oblíbená mladými muži a jinochy, v pátém století před Kristem se postupně stala místy osvěty a vzdělanosti, neboť za nimi chodili promlouvat různí myslitelé. Dalším předmětem školní výchovy bylo, byť ne velmi hojně, musické umění zaměřující se na básnictví, hudbu a tanec. Platon se údajně věnoval také malířství, přestože patřilo k netradičním předmětům. Matematika nespadala pod všeobecnou základní výchovu, nýbrž k odbornému vzdělávání. Vyšší odborné vzdělání vznikalo bok po boku s hnutím sofistů, které určovalo směr intelektuálního myšlení řecké mládeže. Platon započal své cesty po Sokratově smrti. Cestami do Megary, Egyptu, jižní Itálie a Sicílie si

---

⁶⁰ Popper, 1994, str. 175-177

vytvořil vlastní koncepci státu a dokonalé formy vlády, protože měl příležitost se seznámit s kastovním systémem, dělbou práce a výukou matematiky v Egyptě, s formou demokracie v jižní Itálii a byl svědkem boje mezi tyranii a demokracií na Sicílii, kde se mimo jiné snažil uskutečnit svou koncepci ideálního státu, avšak neúspěšně. Karl Popper nazývá transformací společnosti, která za Platona probíhala, přechod od uzavřené kmenové společnosti, závislé na rodinných svazcích, mytologii a magii, tradicích a zvycích, k otevřené společnosti vyznačující se rozumem, odpovědností jedince za sebe samého a snahou o společenský postup. Přestože otevřená společnost připravila lid o jistoty a vřelé sociální vazby, které nahradila anonymitou, poskytla mu něco mnohem cennějšího, a to je svoboda ve všech sférách lidského života. Popper ospravedlňuje nutnost transformace z důvodu neudržitelného populačního růstu, což vyvolalo vytváření četných dceřiných vesnic obchodujících s dalšími obcemi, které již nepatřily do kmenové rodiny. Porušením statutu quo se vyskytly třídní problémy, což se však stalo původcem demokracie a humanismu, kterých si společnost stále cení i ve 21. století. Byla to právě tzv. *velká generace*, která ještě před Platonem usilovala o transfer od mýtu k logu, dala základ boji proti otroctví, anti-nacionalismu a racionálnímu protekcionismu. Jednou z osobností *velké generace* byl samozřejmě Sokrates, který trval na tom, že právě neustálá kritika všeho je podstatou vědy. Kvůli těmto svým myšlenkám se Sokrates stal v očích athénských politiků veřejným nepřitelem demokracie, přestože byl právě on tím, který si jí vážil a snažil se očistit její původní mravní zásady, které si Athéňané přizpůsobili k obrazu svému. Z tohoto důvodu viděl Platon v Sokratovi vzor a snažil se jej, alespoň do určitého okamžiku, následovat. Všechny tyto události a revoluční ideje přispěly k tomu, že se Athény staly vzorem nejen Řecku, ale celé Evropě po celá tisíciletí.^{61, 62, 63}

---

⁶¹ Novotný, 2013, str. 12-43

⁶² Asmus, 1986, str. 173-180

⁶³ Popper, 1994, str. 154-177

3 Pojetí člověka

Platon rozlišuje svět na dvě části, na svět idejí a na svět, ve kterém žijeme. Jeho světy však nejsou docela odděleny a často se prolínají. Svět idejí představuje všechna jsoucna, prvotní principy a představy o jejich původu. Náš svět je tedy odrazem světa idejí. Platon věří, že duše je nesmrtelná, a protože také pochází ze světa idejí, předpokládá, že si s sebou na tento svět vzala i určité vědomosti a vzpomínky. Tím pádem se duše nemusí učit něco nového, ale stačí, když si rozpomene na svět idejí. Je tedy důležité, kolik si toho naše duše zapamatovala a o kolik věcí se ve světě idejí zajímala. Na této myšlence je založeno Platonovo dvojí poznání, jelikož pravé poznání je možné pouze na základě poznání světa idejí jako originálu. Poznávání světa reálného je dle Platona druhořadé a není možné jej uchopit jako objektivní, jelikož není původní. Jen poznání stálých, neměnných idejí je pravé. Poznání hmotného světa lze naopak považovat za pouhé mínění. Každý člověk by měl tedy usilovat o to, aby dosáhl pravého poznání, a to lze pouze oproštěním se od hmotného světa, což by mělo být cílem každého filosofa a což z něj činí nejvhodnějšího vládce. V *Ústavě* se zmiňuje o rozdílu mezi bytím a děním, kdy bytí je opakem dění, a tudíž dění není bytí, nýbrž nebytí. Poznat lze ovšem pouze to, co jest, a to je bytí, tím pádem nebytí nelze poznat.⁶⁴

3.1 Typy člověka

Na základě zájmu duše o svět idejí Platon rozlišuje několik typů člověka. Zde je třeba posuzovat rozsáhlost rozumové stránky člověka. Ten je napadán svými emocemi a smysly a rozum by tento druh poznání měl selektovat. Pokud člověk v nadnebeské sféře nahlížel na vznešené ideje, měl by ve společnosti zaujmout odpovídající místo, a naopak ten, který ve společnosti zaujímá určité místo, by měl dostat odpovídající duši: „*Ta duše, která uviděla nejvíce, má být vsazena do zárodku budoucího filosofa, milovníka moudrosti nebo milovníka krásy nebo některého služebníka Mús a Eróta, druhá do zákonného krále nebo válečníka a vladaře, třetí do politika nebo některého hospodáře a peněžníka, čtvrtá do milovníka námah a gymnastika nebo do někoho, kdo se bude zabývat léčením těla, pátá povede nějaký život všetecký nebo zasvěcovatelský; šesté se hodí skladatel veršů nebo někdo jiný z těch, kdo se zabývají napodobováním, sedmé řemeslník nebo rolník, osmé sofista a demagog, deváté tyran.*“⁶⁵ Toto rozdělení je založeno na subjektivním názoru Platona a zrcadlí jeho vnímání

---

⁶⁴ Machovec, 1993, str. 115-118

⁶⁵ Machovec, 1993, str. 120 (viz také Plat. Faidr. 248)

společnosti od nejlepšího občana po toho nejhoršího. Jelikož je v něm zahrnuto mnoho hořkosti z osobního života Platona, nelze jej považovat za objektivně založené na lidské vzdělanosti.⁶⁶

Platon byl také velmi zainteresován do otázek etických, což reflektuje i v cíli lidského života. Člověk by se ve svém životě měl naučit ctnosti a nejvyšší Platonovou ctností je vědění. A protože vládcovou ctností není nic jiného než moudrost, měl by si ji osvojit tím, že se na ni rozpomene, protože již na ni nahlížel ve světě idejí, stejně jako si strážce rozpomene na statečnost a výrobce na umírněnost. Spravedlností neboli „dikayosyné“ pak nazývá zachování ctností u každé vrstvy. V praktickém životě by člověk měl usilovat o slast, blaženost a štěstí, které jsou označeny pod pojmem „eudaimoniá“. Na rozdíl od Hédoniků^x si ale tyto pojmy nevysvětluje jako užívání si života obžerstvím čili fyzicky, nýbrž v nich vidí ten hřejivý, blahý pocit, když člověk jedná v souladu se svým svědomím, a vykonává tak něco dobrého svým ušlechtilým jednáním. K této životní strategii je třeba dojít, aby duše byla připravena opustit tělo při fyzické smrti. Mezi řádné ctnosti patří čestnost, vzdělanost, mravnost, rozumnost, spravedlnost, dobrota, krása a neohroženost. Platon v dialogu *Kriton* vkládá Sokratovi do úst myšlenku, že „nemá být pokládáno za nejcennější věc žítí, nýbrž dobře žítí.“^{67, 68}

Platonova etika přechází do estetiky přes učení se lásce. Láska, „eros“, není zaměřená smyslově, ale obrací se na svět idejí a v něm konkrétně na ideu krásy. Za dokonalý stav platonské lásky je pokládáno dosažení stavu nejvyššího štěstí povznesením duše k ideálu krásy.⁶⁹

3.2 Původ člověka

Ačkoli se Platon sám o přírodovědu nezajímal, byl ve styku s mnoha badateli, kteří jej do problematiky zasvětili. Svě znalosti z „druhé ruky“ uplatnil v díle *Timaios*, kde se věnoval například vzniku světa, ale kde stanovil také původ všech tvorů, a tudíž i člověka. Na rozdíl od starších přírodních filosofů Platon neodvozoval složitější formy bytí od těch jednodušších, protože věřil, že něco dokonalého se nemůže vyvinout z něčeho nedokonalého. Na druhou stranu ale připouštěl, že dokonalé může poklesnout na úroveň nedokonalého. Dle Platona byl první žijící tvor dokonalý a měl tedy i dokonalý tvar, tvar koule. Z tohoto dokonalého tvora postupnou degradací vznikají tvorové nižší úrovně. Degradace je patrná z počtu opor, které jsou typické pro nedokonalá stvoření. Dokonalé stvoření není podpíráno žádnou oporou, protože je

---

⁶⁶ Machovec, 1993, str. 119-120

⁶⁷ Machovec, 1993, str. 123

⁶⁸ Machovec, 1993, str. 122-123

⁶⁹ Machovec, 1993, str. 123

kulaté. Člověk s dvěma oporami, nohama, je dokonalejší než zvíře se čtyřmi oporami, ale nižším tvorem, než je původní dokonalý. Ženy, přestože ke svému bytí potřebují stejných opor jako muži, jsou považovány za nižší stvoření, jelikož být ženou se rozumělo narodit se znova z muže, který byl zbabělý a nespravedlivý. To znamená, že duše ženy byla v předchozím životě v mužském těle, které bylo slabé a nedosahovalo hodnot muže. Jako ptáci se rodili přírodní filosofové, kteří věřili, že svět lze poznat pouze přes smyslové poznání. Čtyřnohá zvířata údajně vznikla z lidí, kteří se nevěnují filosofii a nestarají se o spekulativní zájem o přírodu. Šesti- a více-nozí tvorové jsou ještě ubožejší. Avšak nejdokonalejším stvořením z těch suchozemských je had, přestože nemá žádné nohy, a to z důvodu, že jeho celé tělo tvoří oporu. Z lidí nevědomých a naprosto nerozumných vznikl čtvrtý druh, vodní zvířata.⁷⁰ Pomyslný obraz boha Platon vylíčil pod pojmem „demiurgos“, který je přiřazován světovému řemeslníkovi a tvůrci či výrobci. Lze jej pokládat za „vysvětlující princip pohybu“ a tvořivou sílu vesmíru. Používá se v souvislosti s něčím dobrým, pozitivním. Pokud hovoříme o hadech či jiných nižších stvořeních, jejich existenci připisuje předělávacům, tzv. hoi metaplattontes, nikoli tvůrci. Demiurgos tvoří jen dokonalé stvoření, pouze předělávací snižují úroveň dokonalosti.⁷¹

3.3 Ideální vládce

Platon propagoval v čele státu několik schopných jedinců. Těmito několika schopnými jedinci by měli být filosofové, protože ti jsou označováni za dobré lidi. Dokonalý člověk by měl být po všech stránkách „krásný“ a „dobrý“, v původním slova smyslu krásný z estetického hlediska, které postupem času nahradilo hledisko mravní. Toto rozlišení se však moc dlouho neudrželo, jelikož se věří, že tyto dvě ctnosti nemůžou existovat jedna bez druhé, tudíž vzniklo spojení „kalokagathia“^{xi}. Kdo je mravně krásným, měl by být i dobrým člověkem. Kalokagathia je označením především pro duševní zdatnost. Již Sokrates vyzýval lidi k tomu, aby byli krásnými uvnitř. Z jeho učení Platon sestavil obraz svého dokonalého, eticky založeného člověka. Důležitost etické zdatnosti lidí tkví v tom, že mravnost obce se neskládá z ničeho jiného než z mravnosti jednotlivých občanů. Jsou-li občané morálně nižší, pak je nižší celá obec. Nejlepší člověk je milovníkem moudrosti, filosofem, a Platonova definice dobrého člověka není nic jiného než rysy historického Sokrata. Platonův typ filosofa je tak morálně vysoko, že jej lze považovat za mýtického hrdinu, bájného rytíře či nadčlověka. Sokrates si uvědomoval, že nazývat se moudrým je bláhové, protože moudrým je pouze bůh. Posláním člověka však je se k boží moudrosti alespoň přiblížit. Platon si byl jist, že „*ve světě vždy žijí*

---

⁷⁰ Viz také Tim. 44, P92, A

⁷¹ Machovec, 1993, str. 123-125

někteří božští lidé, třeba nemnozí, kteří stojí za to, abychom se s nimi stýkali.“⁷² Kvůli svým duševním hodnotám je to právě filosof, který má být vůdcem mas, vládcem, vzorem a rádčem.⁷³

Mezi dalšími nezbytnými vlastnostmi dokonalých vůdců by měly být důstojnost, což je výsledkem nadání a vzdělání, spravedlivá, učenlivá a krotká povaha a dobrá paměť. Jejich duše musí být měrná a líbezná. Tyto vlastnosti jsou nutné k tomu, aby vůdci dosáhli nejvyššího poznání. Obrovský důraz je kladen obzvlášť na statečnost a usedlost a dle možností i na vzhlednost, dále je přidána i pracovitost a neúnavnost, jelikož vzdělávání a řízení státu je neodmyslitelně spojeno s velkými psychickými i fyzickými námahami, které vyžaduje například gymnastika. Paradoxem je, že lidé s povahou umírněnou a usedlou jsou více nechápaví k učení, zatímco lidé bystří, důvtipní, s dobrou pamětí se neradi nechávají unášet stálostí. Řešením je dokonalá kombinace obou povah, protože krásný a dobrý je podíl v obojím. Moudré je, když člověk tyto vlastnosti v sobě rozvíjí vzděláváním, moudrost pěstuje zvědavostí a hledá poučení všude kolem sebe. Sokratova největší přednost byla, že si uvědomoval, že nic neví, a přesto se snažil vědění přiblížit tím, že se dotazoval dle svého názoru statných řečníků, o čem vlastně mluví. S chabými řečníky neztrácí čas. Platon vidí Sokrata jako věčného hledatele moudrosti, čímž se vyznačuje pravý filosof.⁷⁴

3.3.1 Filosof versus nefilosof

Rozdíl mezi nefilosofem a filosofem je v tom, že nefilosof se rád dívá na krásu na povrchu, což není nic jiného než mínění, jsa podobný slepci, kdežto filosof hledá a oceňuje až krásno samo čili vědění, protože moudrá duše přirozeně touží po poznání a vědění. Pravda je moudrosti nejvíce příbuzná, což je důvodem, proč se filosofové odvracejí od nepravdy a hledají podstatu. Láska k pravdě a vláda rozumu je chrání před libostmi tělesnými. Být silný a odolat je považováno za moudrost a podléhat znamená pouhou nevědomost. Dobrý člověk se ovládá do té míry, že dokonce i nepřízeň osudu snáší s klidem, přestože bojuje s bolestí, snaží se uchovat duševní soulad. Člověk milující moudrost je rozumným, „sofrón“, netouží po penězích, odvrací se od všech malicherností. Rozumná duše není chvástává, nepoctivá, nespravedlivá ani zbabělá. Duši ovlivňuje také to, s kým se stýká, proto filosofové vyhledávají pouze božské a spořádané. Dobrý člověk se spoléhá na svůj úsudek a nenechá se ovlivnit ostatními lidmi ve věcech pravdy, krásy a dobra, pokud s těmito úsudky lidí sám nesouhlasí. Svým poznáním se odlišuje od zbytku společnosti, čímž se stává nepohodlným pro většinu, která se ho někdy

---

⁷² Novotný, 2014, str. 530

⁷³ Novotný, 2014, str. 528-530

⁷⁴ Novotný, 2014, str. 530-531

zbavuje i násilím. *Obrana Sokrata*^{xii} poukazuje na kolizi mezi názory většiny a názorem jednotlivce, při které byl Sokrates potrestán smrtí. Ve starověku se věřilo, že toto dílo slouží jako poučení, jaký by pravý filosof měl být. I filosof je občanem státu a jak lze vyvodit ze Sokratova příkladu, nevystupoval proti právnímu a mravnímu řádu, nebyl bázlivý, a přesto se většinou protivil. Ke společnému náboženství se choval jako každý jiný občan. Filosof totiž odmítá jen to, co je mravně závadné. Jeho poměr k zákonům není pouhou poslušností, nýbrž se vyskytuje rozumový základ, kdy sám dokáže odvodit, zdali jsou zákony koncipovány správně. Dobrý člověk uctívá zákony a právo, nemravné se mu jeví pouze takové učení, že právo má být na straně toho, kdo má moc.⁷⁵

Pravý filosof dle Platona věří, že dbát je třeba hlavně o duši. Snaha o přiblížení se k pravému jsoucnu, k ideji dobra, se považuje za nezpochybnitelnou životní zkušenost provádějící se skrze Platonovo podobenství o jeskyni. Filosofem se stává ten, kdo se vyprostí z okovů spoutávajících ostatní lidi, opustí jeskyni, uvidí skutečnost a nakonec se mu dostane i ideji dobra. Tímto druhem prozření se odcizí svým spoluobčanům a jejich stylu života, jeho duše bude toužit po vyšších věcech a lidské tužby nechá daleko v pozadí. Ostatní občané v něm vidí blázna, připraveni se ho zbavit, pokud by je chtěl vyprostít z jejich okovů.⁷⁶

Nesmrtelnost duše žene filosofy k tomu, aby svou duši nezanedbávali, což je odlišuje od obyčejných lidí. Různé duše totiž mají po smrti různé osudy. Není pravda, že se duše dělí pouze na dobré a špatné, rozdělení dobrých duší je složitější. Do těch dobrých patří duše lidí, kteří se celý život řídili lidskou a společenskou ctností bez rozmýšlení, ze zvyku, bez účasti rozumu a filosofie. Takové duše se při reinkarnaci vtělují do tvorů žijících ve společenstvích, do mravenců, včel či do rodu řádných občanů. Avšak tyto duše nemají přístup do rodů bohů, tam směřují jen duše čisté, poznamenané věděním, duše filosofů. Z tohoto důvodu se filosofové vyhýbají všem tělesným žádostem. Podle mýtu v dialogu *Faidros* filosof vzniká z té duše, která v před-tělesném stavu uzřela nejvíce z nenahmatatelného jsoucna viditelného jedině rozumu. Duše si po třikrát musí znovu zvolit život filosofa, aby se jím mohla stát. Jeho duše je ve svých vzpomínkách stále u jsoucn, která poznala v před-tělesném stavu. Pokud člověk neignoruje tyto vzpomínky a zachází s nimi správně, stává se sám dokonalým.⁷⁷

---

⁷⁵ Novotný, 2014, str. 531-534

⁷⁶ Novotný, 2014, str. 534

⁷⁷ Novotný, 2014, str. 535

3.3.2 Vztah člověka k obci

Člověk jako občan má povinnost ke dvojím celkům, k celku obce a k celku kosmu. I filosof je občan. Platonovo myšlení se v této otázce však pohybuje mezi dvěma krajnostmi, a to mezi filosofem samotářem oddávajícím se pouze teorii a filosofem vládcem. Platon nepochybuje, že dobrým vládcem bude pouze dobrý filosof, ale zároveň si uvědomuje, že ve společnosti je filosof samotářem považující se za šílence. V obci je filosof svědkem bezpráví a nezákonností a sám musí pracovat na tom, aby jeho duše byla očištěna v tak zkaženém prostředí. Pro něj samotného je nejlepší být pouze filosofem, ale pro dobro společnosti je přínosnější, aby se stal vladařem. Takovou společnost, ve které by to bylo možné, však Platon zatím nenalezl, což vysvětluje, proč se ve své vlasti neúčastnil politického života. Ideální obec, kde by byl vladařem filosof, totiž leží v myšlenkách. Sokrates komentuje v Platonově *Ústavě*, že „*snad je vystavena na nebi jako vzor, paradeigma, pro toho, kdo by ji chtěl vidět a podle ní zařizovat sám sebe.*“⁷⁸ Nezáleží na tom, zdali tato obec reálně existuje nebo bude-li někdy existovat, protože pravý filosof by měl svou činnost soustředit pouze na obec ideální a na žádnou jinou. V *Theaitetu* je výrazně vylíčeno, jak moc se filosofové oddalují od veřejného života. V takovém případě totiž ani nemůžou tušit, co se v obci děje, kdo má jaké postavení, jaké zde vládou zákony, jelikož jejich fyzická stránka se zde sice nachází, ale mysl si ničeho z tohoto nicotného světa neváží, neustále někde poletuje a bádá. Posměch, který sklídl Thales, když spadl do studny, pozoruje hvězdy, se hodí na všechny filosofy, protože oni opravdu nevědí nic o věcech bezprostředně kolem sebe ani o svých sousedech, jsou-li vůbec lidmi či jinými tvory. Takový člověk by neměl mluvit o věcech, které jsou na očích, chce-li si zachovat vážnost. Filosofové jsou neobratní ve věcech praktických, společnosti se zdají být hloupí, ale oni sami jsou na svou neobratnost hrdí. Takto je filosof ve své obci cizincem.⁷⁹

Platon svého dokonalého člověka nenechal v ústraní po celý život, nýbrž jen po dobu, po kterou bylo nutno připravovat své poslání, které má mezi lidmi. Zde staví do protikladu filosofovi samotáři filosofa vládce. Vládce musí být ke svému úkolu náležitě připraven. V *Ústavě* se hovoří o vládci-filosofovi, který vládne obci pouze v myšlenkách, zatímco v *Zákonech* bude vláda dána do rukou filosofů i mezi lidmi na tomto světě. Proti této myšlence existuje názor, že praví filosofové nejsou veřejnému životu užiteční. Sokrates ale v *Ústavě* tvrdí, že to není vina filosofů, že o tomto světě neví prakticky nic, ale chyba občanů, kteří po filosofech ničeho nežádají. Za toto nedobré mínění jsou zodpovědní filosofové špatní,

---

⁷⁸ Novotný, 2014, str. 538

⁷⁹ Novotný, 2014, str. 535-539

kterých je více než těch dobrých. Mezi špatné filosofy patří ti, kteří své vlohy rozvinuli špatným směrem vlivem nekvalitní výchovy či jiných neblahých vlivů, a ti, kteří jen filosofickou povahu napodobují. Občané nevzdělání jsou pro úlohu vladaře nevhodní, milovníci moudrosti se na druhou stranu nechtějí zabývat věcmi lidskými, z čehož vyplývá, že „*filosofové musí být k vladařskému úkolu donucováni.*“⁸⁰ To znamená, že filosofové obětují své osobní blaho pro blaho celku, společnosti a podrobují se zákonu, který všechny občany spojuje. Ideální stát filosofy vychovává k vladařskému účelu, poskytuje jim dostatek prostoru, aby vyrůstali nezávisle na ústavě, a také mají právo držet se od veřejné činnosti dále, protože jsou ve styku pouze s ostatními filosofy. Jelikož žádná z obcí není dokonalá, ani jedna si filosofy nemůže připoutat ke své veřejné správě. Přesto by se filosofové měli dobrovolně ujmout řízení pozemské obce v situaci, kdy by vláda měla padnout do rukou nesprávných vůdců kvůli tomu, aby sami touto špatnou vládou nebyli ovlivněni. Filosof svou vládou uplatňuje své poznání, svou myslí je u jsoucen a co vidí, vkládá do mravních hodnot občanů, je tvůrcem spravedlnosti a dobra. V Platonově myšlení je tedy poměr filosofa k obci neustále otevřenou otázkou, jelikož se to, co by mělo být, promítá do toho, co je.⁸¹

Život filosofa je pro obec důležitý také z hlediska otázky spravedlnosti, jelikož klade důraz na úpravu života pomocí otázky pravdy. Každá obec má svá pravidla a spravedlnost je jedna z ctností, která by v obci neměla chybět. Tato spravedlnost musí být pravdivou, pravou spravedlností pro každého, nikoli pouze spravedlností zdánlivou a pro vnějšek. Platon zde pojímá spravedlnost jako něco správného a dobrého. Pochopit toto pojetí spravedlnosti ovšem znamená přijít do konfliktu s „běžným nazíráním“, které si spravedlnost a právo vykládá jako záležitost vnější účelnosti. Podle Patočky se žádný občan nezachová k jinému tak, jak by se zachoval sám k sobě, ale „*právo a spravedlnost je v běžném nazírání ohled na druhé.*“⁸² Spravedlnost lze chápat z vícero hledisek, a to buď jako „ideologii slabých“, anebo jako tradici, která je přínosná. Pojetí spravedlnosti, která není daná přírodou, nýbrž společenskou konvencí, se objevuje v protikladu k filosofickému přístupu, jelikož filosofie věří, že spravedlnost v podstatě poskytuje soužití lidí a vyskytuje se jak v individuální duši, tak v kolektivní duši, což je obec. Z toho vyplývá, že stát je spravedlivý tehdy, žijí-li jeho občané pro druhé, pro obec, pro celek, nikoli pro sebe samé.⁸³

---

⁸⁰ Novotný, 2014, str. 541

⁸¹ Novotný, 2014, str. 540-542

⁸² Patočka, 2007, str. 106

⁸³ Patočka, 2007, str. 106

3.3.3 Vztah člověka ke kosmu

Ve vztahu ke kosmu filosof poznává dokonalý řád, který řídí všechno dění, aby vedlo k uskutečňování dobra. Pohyby ve své duši přizpůsobuje tomuto řádu dle dokonalých kosmických drah, uvědomuje si svou nicotnost ve vesmíru a nehroučí se nad vnějšími katastrofami, jelikož si je vědom, že i zlo je plánem vesmírného dobra. Toto prozření filosofům umožňuje, aby byli dokonale šťastní, protože znají vesmírný řád a jeho dobro. Šťastných na pozemském světě je jen velmi málo, jelikož blaženými jsou pouze ti, kteří jsou božští, nadaní dobrotou a kteří nabyli blaženého učení. Mravní osobnost dosahuje dokonalosti, a to sjednocení. Filosofův posmrtný život je údělem, ve kterém se stane z mnohého jedním. Platonův obraz filosofa, jehož rysy jsou vytvořeny na základě Sokrata, je předchůdcem stoického dogmatického vyobrazení filosofa, které obsahuje paradox: „*jediný mudrc je bohat, on jediný je svoboděn, on jediný je král, on jediný je šťasten.*“⁸⁴ Platonovo vyobrazení filosofa je o to cennější, že je vyobrazením skutečné osobnosti, Sokrata, který je vzorem neboli vtěleným „logem“^{xiv.85}

3.4 Situace člověka – situace Evropy

Situace člověka není stabilní záležitostí, ale mění se s lidským uvědoměním. Existují dva typy situací, a to situace naivní a situace uvědomělá. Situaci změni až reflexe člověka, což je obrat od naivní situace k uvědomělé, čímž lze dosáhnout jádra věci, pravdy, a pravda není nic jiného než výsledek kritiky. Situace se zdá být věčná. Přestože si lidé sami přivodí nějakou situaci, nemusí být jejich stav výsledkem jejich usilování, jako například loď, která ztroskotá, přičemž ztroskotání mohli zavinit lidé, ale nedá se domnívat, že to bylo jejich záměrem. Patočka tvrdí, že člověk je vždy v zoufalé situaci. Lidská přirozenost prahne po dobrodružství a přirovnává člověka ke ztroskotávající lodi. Ve ztroskotání Patočka vidí nutnost, kterou považuje za důkaz toho, že lidský život nepatří pouze člověku, ale je také součástí procesu, universa, které ovšem upadá. Descendence je zřejmá z toho, že člověk je konečný, a zároveň součástí přírody, a každý životní pokus není nic jiného než nevyhnutelný úpadek.⁸⁶

Situace každého člověka není jen situací jeho, nýbrž také součástí situace jiných lidí, např.: „*když je někdo v situaci nouze, je to pravděpodobně proto, že někdo jiný je v jiné situaci.*“⁸⁷ To znamená, že reflexe situace jednotlivce v podstatě znamená odrážet situaci lidstva

---

⁸⁴ Novotný, 2014, str. 543

⁸⁵ Novotný, 2014, str. 542-543

⁸⁶ Patočka, 2007, str. 9-11

⁸⁷ Patočka, 2007, str. 11

jako celku. Patočka zdůrazňuje, že do cesty lidského poznání jsou umisťovány věci nutné poznávat a že lidé jsou umisťováni do různých situací. Nabízí se otázka, jak dostat situaci celého lidstva pod kontrolu. Situaci nelze pokládat za objektivní skutečnost, jelikož je nerozhodnutá, a přestává být situací, pokud je rozhodnutá. K reflexi situace je nutno objektivizace. Pokud existuje nějaký „celkový pocit situace“, nabízí se i existence „celkového pocitu doby“. Tyto pocity se odrážejí v umění. Umění vyjadřuje to, co určitá doba přinesla a jak se od předešlých či budoucích dob liší. Umění dokáže reflektovat náladu doby. Objektivní hypotézu lze tedy získat analýzou vzniku a struktury dobové nálady. Dobová nálada je v každém století jiná od samotného pocitu, že člověk dokáže ovládnout svůj osud, až po hlubokou tíseň. Z tísně vzniká pocit odcizenosti a touha po moci, která ovšem není chtěná. Fakt, že z této bezradné skutečnosti nelze vystoupit, dokazuje, že upadá jak člověk, tak i příroda, např. v 21. století se vyskytuje teorie udržitelného rozvoje, což značí, že Země je přelidněná a přírodní suroviny a půda jsou vyčerpateľné. Patočka upozorňuje, že nevyhnutelným následkem takové doby je zhroucení ekonomického systému s následkem vylidnění planety, což by vedlo k návratu do jeskyně. Do tohoto stavu Evropu ze stavu monopolu a prosperity přivedla její nejednotnost plynoucí z obrovského množství suverénních států, mezi nimiž jsou konflikty nevyhnutelné, jelikož žádný stát neuznává žádnou společnou autoritu a její markantní moc. Rozvrácení Evropy tedy pramení z její vnitřní situace, nikoli z vnější. Z hledání *ekvilibría*⁸⁸ mezi státy se stalo ustanovení *desekvilibría*. Z tohoto důvodu je stěžejní vrátit se k původním otázkám a problematice člověka a soustředit se na jeho vztah ke kosmu, planetě a přírodě a hledat příčinu rozkladu.⁸⁸

Vývoj Evropy se odehrával ve dvou etapách, které mají charakter „tvůrčího ničení“. Jinými slovy Evropa povstala z popelu řecké polis a Římské říše. Zanikly proto, že uvnitř nich se odehrával zcela jiný vývoj, než který byl vlastní jejich obyvatelstvu. Polis bylo rozloženo zevnitř svými vlastními městskými obcemi, které nejprve ukázaly svou moc odporem vůči monarchiím a poté mezi sebou začaly válčit. Přes svůj zánik zde zanechaly dědictví, které přineslo pojem lidstva, svobody politického života a iniciativy v něm. Na druhou stranu zde také vznikly problematické otázky, které trápí lidstvo doposud, jako jsou například problematika universálního státu a náboženství, vyrovnání národů apod. Římská říše stavěla na základech pojmu spravedlnosti tak, jak jej chápali Platon a Aristoteles. I zde se obyvatelé odcizili společné představě o společnosti. Přes pád polis se na jejích základech postavila také celá evropská středověká společnost. Byla postavena na ideji božího království. Patočka tvrdí,

---

⁸⁸ Patočka, 2007, str. 11-18

že lidstvo si již od samého počátku uvědomovalo, že svět představuje úpadek. Proti této tezi se postavila sama filosofie, protože přivedla na svět pojem věčnost. Podstatou světa je bytí, které je věčné, které ani nevzniká ani nezaniká a zdá se být v opozici k úpadkovému světu. Svoboda spočívá v tom, jak se člověk staví k situaci, ve které se nachází, a to lze označit za boj proti úpadku. Filozofové nazývali svobodou péči o duši. Cílem péče o duši je dostat se do situace shodné s bohem, protože by měl svou vlastní věčnost. Věčnost se váže také k otázce smrti, protože není třeba se bát své vlastní konečnosti, když se duše přiblíží k bohu. Závěrem Patočka uvádí, že je třeba vrátit se k péči o duši u jednotlivce tak, jak bylo zvykem u Platona, aby bylo zamezeno úpadku světa.⁸⁹

3.5 Shrnutí

Platon, jakožto idealista, si stojí za názorem, že člověk je povinen poznávat pouze původní svět nacházející se ve světě idejí. Právě odtud pochází nesmrtelná lidská duše, která aktivitou ve světě idejí zpečetuje své poslání na zemi. Čím více ve světě idejí nahlížela na vznešené ideje a rozpomene si na ně, tím vyšší roli v lidském životě získá. Lidský svět je druhořadý, jelikož jej nelze považovat za objektivní. Platon na základě nahlížení duše ve světě idejí subjektivně rozděluje sestupně devět typů člověka, a to typ filosofa, typ krále nebo válečníka, typ politika, hospodáře či peněžníka, typ gymnasty či léčitele těla, typ věštce, typ básníka, typ řemeslníka či rolníka, typ sofisty a demagoga a nejnižší typ tyрана. Každý typ člověka disponuje jinou ctností a za tu nejvyšší označuje moudrost, která je výsadou vládce. Etickým způsobem života pak Platon nazývá ten, když si příslušník určitého typu rozpomene na svou ctnost. Původ člověka Platon neodvozoval od nižších tvorů, ale degradací vyšších tvorů, jež vytvořil světový tvůrce „Demiurgos“ a která se projevuje vyšším počtem opěr, tedy nohou. Ženou se dle Platona rodí ti muži, kteří byli zbabělí a nespravedliví. Z člověka degradací vznikají sestupně čtyři druhy zvířat: ptáci, čtyřnohá zvířata, šesti- a více-nohá zvířata včetně hadů a nejnižších vodních zvířat. Ideální vládce, filosof, musí být „kalokagathia“, krásný a dobrý jak z venku, tak uvnitř. Kromě mravních hodnot se musí vyznačovat také důstojností, statečností, spravedlivostí, uměřeností a dobrou pamětí. Filosof na rozdíl od nefilosofa hledá moudrost, protože ta je nejvíce podobná pravdě, a hledá k sobě duše mající stejný cíl, načež se následným poznáním odlišuje od zbytku společnosti. V této souvislosti Platon poukazuje na důležitost díla „Obrana Sokrata“, které odráží ideál filosofa. Člověk má dvojí povinnost, povinnost k obci a povinnost ke kosmu. Přestože se filosof má zabývat hlavně světem idejí,

---

⁸⁹ Patočka, 2007, str. 18-21

jedině on by byl dokonalým vladařem, a navíc má povinnost jako občan starat se a podílet se na veřejném životě obce. Když filosof přijímá roli vladaře, dělá to nerad, protože se tím vzdaluje od nahlížení na pravdu ve světě idejí a musí se věnovat věcem pozemským, tudíž se obětuje pro společnost. Vládce však ke svému úkolu musí být nejprve dostatečně připraven. Filosofové si šťastný život zařizují tak, že se snaží poznat, porozumět a sjednotit se s kosmickým řádem. Člověk v Evropě se stává součástí dvojí situace a skrze reflexi se od naivní situace obrací k uvědomělé, přičemž stávající situaci si člověk nepřivodí sám. Člověk je vhazován do zoufalých situací, což je důkazem, že člověk je součástí universa, který však upadá. Tento úpadek se reflektuje v každé epoše lidské existence jak v přírodě, tak v umění pod označením „dobová nálada“, která se například ve 21. století projevuje přelidněním nebo teorií udržitelného rozvoje. Patočka zde upozorňuje, že tak jako kdysi padla řecká polis a povstala Evropa, tak se bude historie opakovat, a příčinu vidí v rozmanitosti mnoha států, které nejsou jednotné. Přesto si člověk zachoval svobodu projevující se například v tom, jak se postaví k situaci, ve které se nachází. Dle filosofa není cílem nic jiného než dostat svou duši do situace, kdy bude shodná a sjednocená s božskou.^{90, 91, 92}

---

⁹⁰ Machovec, 1993, str. 115-125

⁹¹ Novotný, 2014, str. 528-543

⁹² Patočka, 2007, str. 9-21, 106

4 Platonovo učení o společnosti a státu

Platon nepatří mezi apolitické myslitele, naopak se vyznačuje vysokým zájmem o společenské vztahy. Mimo jiné se zabýval otázkou ideálního společenského soužití a jaké výchově by lidé měli být vystaveni, aby tohoto ideálního stavu dosáhli a zachovali jej. Cítil, že je lidskou povinností zabývat se tímto tématem, protože podle něj „člověk musí být občanem státu.“⁹³ Společenskopolitickým otázkám se věnuje v dialozích *Ústava* a *Zákony*. Tyto spisy nenesou stejnou politickou váhu. *Ústava* je poznamenána nesmlouvavostí a přísností. Proti empirické skutečnosti je zde ostře postavena skutečnost ideální jako vzor. Vyjadřuje zde své pochopení pro empirickou skutečnost, kterou odmítá. Spis *Zákony* je považován za mnohem komplikovanější. K těmto spisům se vážou další dialogy *Politikos* a *Kriton*. Řízení státu v *Politikos* přiřazuje k pastýřskému umění, protože v dávné minulosti za vlády bohů předcházely nedokonalým formám státního společenství dokonalý způsob soužití, kdy každý bůh vládl určité oblasti, kde se staral o to, aby v ní každý člověk měl všeho dostatek, stejně jako pastýř starající se o své ovečky. Z důvodu neexistence válek, nepotřeby příbytků a hojnosti všeho nezbytného pro život lidé věnovali svůj volný čas studiu filosofie. Nevznikala potřeba lidí bojovat s přírodou a lidé byli spojováni přátelstvím. Přesto však nemůžeme pokládat tento stav za ideální, jelikož to neumožňují materiální podmínky existence, tzn. nevyskytuje se potřeba boje s přírodou či s jinými národy a pud sebezáchovy. Prvotní typ soužití Platon vylíčil již ne tak idylicky jako za vlády bohů, ale přesto podmínky života lidí zachráněných před potopou pokládal za *ideální*. Do opozice k ideálnímu postavil Platon *negativní* typ společenského zřízení, v němž jsou předmětem materiální zájmy a stimuly. Dle Platonových slov všechny státy patří do typu negativního: „*Bud', co bud', jsou to aspoň dvě (obce), navzájem nepřátelské, jedna chud'asů, druhá boháčů.*“^{94, 95}

4.1 Negativní typy státního zřízení

Mezi negativní typ státního zřízení se řadí čtyři formy, a to timokracie, oligarchie, demokracie a tyranie, přičemž každá z těchto forem je určitým ochuzením či deformací formy ideální. Negativní forma se vyznačuje násilným donucováním, nejednomyslností, směřováním vládců a vojáků k nižším cílům místo snahy o dokonalé soužití a chtivostí zakládanou na materiálních zájmech. Negativní typy se z hlediska dějin opakují. Jako první se objevila timokracie, vyznačující se vládou ctižádostivců. Paradoxem je, že s počátkem timokracie se

---

⁹³ Asmus, 1986, str. 230

⁹⁴ Asmus, 1986, str. 232

⁹⁵ Asmus, 1986, str. 230-232

zachovaly i prvky dokonalého státu, např. že vojáci jsou osvobozeni od zemědělských prací, důraz na gymnastická cvičení a panovníci jsou zde uctívání. Nicméně s úpadkem těchto znaků se vyskytuje i touha po zbohatnutí a objevuje se způsob života v přepychu, čímž začíná transfer k oligarchii, vládě několika jedinců nad většinou. Protože se jedná o vládu založenou na výši majetku, vládnou pouze majetní a chudí se na vládě nepodílejí. Touto formou vlády se majetní stávají marnotratníky a nemajetní zloději, kapsáři a zločinci. Je zde porušena idea toho, že každý se má soustředit pouze na jedno zaměření, práci, aby byl co nejpřínosnější pro společnost jako celek. Zemědělci se stávají vojáky, čímž neprovádí ani jednu činnost dokonale. Tohle rozdělení práce a právo útraty vlastního majetku umožňuje, aby se ve společnosti ocitli chudáci, neužiteční členové společnosti, kteří se nepodílejí na státu.⁹⁶

Dalším vývojem oligarchie vzniká podle Platona nejhorší forma státního zřízení, a to demokracie. Jedná se sice o vládu většiny, ale v důsledku se protiklad mezi bohatými a chudými prohlubuje ještě více než v oligarchii. Rozmařilý způsob života dal vznik lichvářům a ve společnosti vzniká zášť a závist vůči bohatým. S rostoucím majetkem začíná růst právo bohatých na vládu ve státě. Rozhořčení chudých vede k povstání a revoluci, která v případě vítězství chudiny končí pobitím bohatých a státní moc a funkce jsou rozděleny mezi zbytek společnosti.⁹⁷

Za největší ústupek od ideálního zřízení Platon považuje tyranii. Vyznačuje se vládou jednotlivce nad ostatními členy společnosti. Vzniká degenerací demokratické formy vlády, protože všechno, čeho je příliš, se přirozeně obrací ve svůj opak, např. „*přílišná svoboda nevede člověka i polis k ničemu jinému než k otroctví*“,“⁹⁸ a právě proto tato nejsurovější forma vlády pochází z demokracie. Tyran se ze začátku projevuje jako zástupce lidu, slibuje rozdělení půdy mezi lid, osvobození od daní, tvrdí, že není tyranem, a přesto neustále připravuje válku, aby si lid uvědomoval jeho nepostradatelnost. Neustálá přítomnost války vyvolává v lidu nevoli vůči tyranovi. Občané, kteří mu pomohli k vládě, jej nyní taktéž odsuzují, což tyrana nutí k odstraňování významných nevyhovujících lidí, aby si udržel moc.⁹⁹

4.2 Ideální stát

Utopie, projekt nejlepšího státu dle Platona, je protikladem nedokonalých forem vlád. V utopii vládne několik schopných jedinců disponujících jak vrozenými předpoklady, tak

---

⁹⁶ Asmus, 1986, str. 232-233

⁹⁷ Asmus, 1986, str. 233

⁹⁸ Asmus, 1986, str. 234

⁹⁹ Asmus, 1986, str. 233-234

dlouholetou přípravou, což značí základní rozdíl mezi utopií a oligarchií. Těmito několika schopnými jedinci se myslí filosofové. Nejvyšší hodnotou je spravedlnost, která každému občanovi státu zaručuje speciální povolání a postavení. Spravedlnost má za úkol sjednotit různorodé části státu. Dokonalý státní systém musí mít vlastní obranu dostatečnou na odražení nepřátel či jejich zadržení, postačující zásobování celé společnosti a zodpovídat za rozvoj duchovní tvorby. Idea dobra je výsledkem splnění těchto tří předpokladů.¹⁰⁰

Při rozdělení společnosti do sociálních skupin Platon vychází z rozdílné úrovně mravních hodnot jedinců, které jsou pro společnost z hlediska dělby práce nepostradatelné. Karl Marx tuto dělbu práce hodnotí na svou dobu jako geniální. Každý občan má své potřeby, které jsou rozmanité, avšak jejich uspokojování už není ve schopnostech každého z nich. Z toho vyplývá, že nikdo z občanů není soběstačný, a proto se vznik společenství jeví jako nezbytnost, aby si občané navzájem mohli vypomoct. Dělbou práce není zkoumána z hlediska dělníka, ale zájmu spotřebitele. Platon věří, že každá věc se vyrábí lehčeji a lépe, „*koná-li jeden člověk jednu věc podle své vrozené schopnosti a v pravý čas, prost starostí o všechno ostatní.*“¹⁰¹ Toto rozdělení společnosti lze chápat jako rozdělení na stavy, ale i jako státoporný princip. Není tajemstvím, že Platon čerpal své pojetí státu z poznání tehdejšího egyptského kastovníctví, které si idealizoval.¹⁰²

Uspořádání dokonalého státu je tedy založeno na potřebách, které se občané snaží uspokojovat dělbou práce. A protože lidé mají různé potřeby, je zde nutná existence nejen důležitých povolání, ale i pomocných prací, jako jsou pasáči, dodavatelé kožešin apod. Obec ale nefunguje pouze na základě uspokojování potřeb svých obyvatel, nýbrž obchoduje s ostatními městskými státy, což vyžaduje větší produkci výrobků i jejich výrobců. Vyskytují se nové pracovní pozice, jako jsou obchodníci. Obchodování dává vznik ražení peněz jako jednotky směny a trhu jako místa směny. Se vznikem trhu vznikají specialisté v podobě drobných obchodníků, nákupčích apod. Důležitou skupinou jsou i tzv. námezdní pracovníci, kteří se nechávají zaměstnávat u různých oborů a prodávají svou pracovní sílu, za kterou dostávají mzdu. Všichni občané vyrábějící produkty pro stát se řadí do nejnižší skupiny v hierarchii státu, do vyšší patří vojsko a do nejvyšší vládcí. Skupiny jsou odděleny proto, že každá skupina má různě požadovanou úroveň vzdělání i náročnosti. Skupiny vojáků-strážců a vládců-filosofů se od výrobních pracovníků liší v tom, že vyráběči jsou dělení na základě

---

¹⁰⁰ Asmus, 1986, str. 234-235

¹⁰¹ Asmus, 1986, str. 236

¹⁰² Asmus, 1986, str. 235-236

profesních mravních kvalit, kdežto vojáci a vládci na základě odlišnosti mravních kvalit od mravních vlastností. To znamená, že mravní rysy pracovníků jsou níže než mravní rysy vojáků a vládců.¹⁰³

Přestože se může zdát, že se jedná o jakousi mravní diskriminaci ve státě, Platon zdůrazňuje, že zapotřebí jsou všechny tři skupiny, které je nutno chápat jako celek, aby se jevíly jako krásné a významné. Dalším argumentem proti mravní diskriminaci ve státě je fakt, že Platon připouští přechod mezi skupinami čili původ a mravní předpoklady spolu nemusejí souviset. Mravně vyšší lidé se mohou narodit v nižší skupině a mezi vládci se mohou narodit lidé s nižšími dušemi. Tento nesoulad by mohl ohrozit harmonii státu, a proto by vládce měl sledovat vrozené vlohy všech dětí a bez ohledu na to, kde se dítě narodilo, jej přirovnat do skupiny, do které podle svých mravních vloh patří. Platon dbal na úplné oddělení vojáků a vládců od třídy nižší, aby se vojáci mohli zaměřit pouze na svou výchovu a činnosti, které by udržovaly již vybudované vlastnosti. Z filosofického hlediska tedy dělba práce tkví v důležitosti předpisů a omezení a z mravního hlediska se každá skupina má zabývat pouze „svým“. Cílem je postarat se o ušlechtilý a dokonalý život všech členů společnosti. V dokonalém a ušlechtilém státě existují čtyři základní ctnosti: moudrost, statečnost, uměřenost a spravedlnost.¹⁰⁴

Za moudrost Platon pokládá znalost státních záležitostí. Toto vědění mají na starosti vládci. Moudrost je ctností, která není určena mnoha řemeslníkům, nýbrž jen hrstce filosofům, a je nazíráním do světa idejí. V podstatě je ctností mravní. Pouze za vlády moudrých filosofů se obec zbaví veškerého zla, které v ní existuje, a bude žít spokojeně. K tomu je třeba, aby filosofové nazírali na pravdu a nebyli jen domnělými filosofy. Aby stát byl moudrý, není třeba, aby byli moudří všichni jeho členové. Stačí, aby existovala skupina občanů, kteří budou zachovávat správné názory v souladu se zákonem. Stejně je to i se statečností, které je už o něco více než moudrosti, a se spravedlností. Na rozdíl od moudrosti a spravedlnosti uměřenost již není výsadou pouze vyšších skupin, ale všech obyvatel státu, protože zajišťuje dodržování zákonů a vede k harmonickému soužití všech stran. Existence spravedlnosti je podmíněna uměřeností. Spravedlností se myslí to, že každý se věnuje jen své věci a nemusí se současně zabývat věcmi jinými. Pro zachování ideálního stavu je nutné, aby se tyto čtyři ctnosti dodržovaly. Platon vidí jejich narušení dokonce i v porušení kastovního systému, tedy mísení

---

¹⁰³ Asmus, 1986, str. 236-237

¹⁰⁴ Asmus, 1986, str. 238-239

skupin a plnění určité funkce občanem jiným. „Mnohodělnost“ je pro stát zhoubná. Děláním svého činí obec spravedlivou a jeho porušení se pokládá za největší zločin proti státu.¹⁰⁵

Stát ale není jedinou oblastí, kde by se měla uplatňovat spravedlnost. Platon vidí stát jako makrosvět, kterému ale musí odpovídat mikrosvět v duši každého občana. Duše se skládá ze tří prvků vyžadujících harmonické spojení. Jedná se o prvek rozumný, vášnivý a nerozumný či žádostivý. Platon zde uplatnil jakési dělení duše na kasty podobně jako při dělení jeho ideálního státu – i duše je dělena na tři skupiny tvořící harmonický celek pod vedením rozumu, přičemž každá část duše si musí plnit jen tu svoji povinnost, aby harmonie nebyla porušena. Vládnout zde bude princip rozumný, vášnivý princip bude plnit povinnost obrany a žádostivý podřizovat své stavy. Dodržování předurčené funkce každé části duše chrání člověka před špatnými činy. Dle Platona tento ideální stav lze uskutečnit jen v Řecku, jelikož ostatní národy nejsou schopné vytvořit společnost založenou na rozumu. Jsou to národy barbarské^{xvi}, které jsou tak velmi odlišné od řeckého státu. Liší se dokonce i v pravidlech vedení války, např. Řekové volí pravidla dle toho, bojují-li s jiným řeckým kmenem, nebo s kmenem barbarským, protože mezi Řeky není dovoleno prodávat řecké zajatce do otroctví a platí zde zásada lidumilnosti, kdežto barbari nejsou považováni za rovnocenné občany, a proto je dovoleno vést válku se vši krutostí a poražení se získávají pozici otroka. „V případě domácího ozbrojeného boje v Řecku se používá termín „rozbroj“ (*stadis*), jde-li o boj Řeků s barbari termín „válka“ (*polemos*).“^{106, 107}

4.2.1 Trojí pojetí ideálního státu

S postupem času Platon pozměňoval své myšlenky a ideály a je proto možné, že se jeho pojetí státu v jeho různých dílech poněkud liší. První odstavec je zaměřen na *Ústavu*, druhý na dialog *Politikos* a třetí na *Zákony*.

V *Ústavě* je společnost založena právě na třech kastách, leč zde je tento pojem poněkud zavádějící. Sokrates v *Ústavě* vychází z předpokladu, že hybnou silou společnosti je specializace, proto je kladen tak velký důraz na rozdělení kast, přičemž každá kasta a každý její člen se věnují své specifické činnosti. Z tohoto důvodu je zde patrná i nutnost existence profesionálních vojsk, které se věnují pouze svému vojenskému řemeslu. V opačném případě by uškodily obci. Sokrates nutnost vojsk nepovažoval za důležitou. Jejich vznik souvisí až

---

¹⁰⁵ Asmus, 1986, str. 239-241

¹⁰⁶ Asmus, 1986, str. 242

¹⁰⁷ Asmus, 1986, str. 241-242

s Glaukónovým přijetím blahobytu v obci, protože do té doby jich nebylo potřeba. Kastě strážců se tak do rukou dostává lehce zneužitelná moc. Aby Platon zabránil této vzpouře, s předstihem zavádí pravidla na odrazení zrádců. Vzpouře by ohrozila jednotu obce a dala by prostor pro sjednocení občanů. Platon se zde nejvíce věnuje právě strážcům, jelikož řemeslníci ve svých rukou nedrží žádnou moc, kterou by mohli zneužít. Manipulovat s ostatními třídami a přesvědčovat je o nutnosti a správnosti jejich osudu mohou pouze ti z nejschopnějších strážců, kteří splňují nároky výchovy. Tato priorita vychází z nerovností mezi občany a přechází v politickou nerovnost. Platon upozorňuje, že tomu, kdo nedosahuje určitých kvalit, nepřísluší hovořit o věcech politických. Náležitými schopnostmi má na mysli dosažení určitých dovedností a vzdělání. Důležité je, že v *Ústavě* Platon nezmínil počáteční podmínky pro rozdělení kast a úkolů ve společnosti.^{108, 109}

Dialogy *Politikos* Sokrates jen uvádí. Slovo přenechává Hostovi, což značí, že se jedná o zkoumání dialektické. Přesto že se očekává, že se o politice bude hovořit s ohledem na cíl, tedy na ideální stát, Platon se zaměřuje hlavně na vládce-filosofa, který se ovšem nedá považovat za vládce-boha. Až v poslední třetině dialogu se začne věnovat státu, když Host odmítá opatrovat dobrovolné stádo lidí, protože se zde vytrácí vědění. Dále Platon pokračuje ve vymezení ideálního vladaře, který by samozřejmě měl mít právo vládnout. Platon ztotožňuje umění vladařské s uměním politickým. Moc získávají jen lidé s věděním. Platon zde promlouvá ústy Sokrata, který sděluje, že lidí s patřičným uměním je jen poskromnu, a dodává, že pouze ten, který má královské vědění, se může stát královským mužem, ať už vládne či nikoliv, z čehož vyplývá, že zde Platon netouží po ovládnutí obce, ale tvrdí, že filosof je královským mužem, přestože přímo nevládne. Nicméně je jasné, že Platon klade důraz na panovníka spíše než na ideální stát. Mimo jiné nahlíží v tomto dialogu na demokracii jako na neschopnou, avšak vyloženě ji neodmítá, protože je pořád lepší než anarchie. Kdyby existovala celá obec zdatných filosofů, bylo to vskutku výtečné, nicméně nebylo by nikoho, kdo by je živil, jelikož aby člověk byl dobrý ve svém řemesle, musí se věnovat pouze jedné činnosti. Proto je demokracie neschopná. Platon zde také uvádí, že každá vláda by byla dobrá, pokud by se řídila vládou rozumu. Také konstatuje, že demokracie je nejhorší formou vlády, protože v ní mohou vládnout ti nejhorší.^{110, 111}

---

¹⁰⁸ Jirovský, 2006, str. 31-32

¹⁰⁹ Platon, *Ústava*

¹¹⁰ Jirovský, 2006, str. 32-33

¹¹¹ Platon, *Politikos*

V *Zákonech* Platon slevuje ze svých původních nároků kladených na společnost, přestože neskrývá svou nelibost k lidem. Připouští, že myšlenka ideálního státu je nerealizovatelná a pro zachování apelu na nutnost změny je třeba zmírnit své nároky. Zde už nepřirovnává vlastnosti vládců k vlastnostem bohů a netrvá na předpokladu bezchybné vlády filosofických vládců. *Zákony* lze považovat za projekci božské ideji státu do reálných podmínek pozemské společnosti. Přestože v *Ústavě* byla nutnost zakládat stát na moudrosti a obětavosti filosofa-vládce považována za nevyvratitelnou, v *Zákonech* je filosof mnohem blíže obyčejným lidem. V *Ústavě* se filosof odmítá vrátit zpět do jeskyně potom, co nahlédl na pravé vědění, ale je přinucen se obětovat v rámci vyššího kolektivního dobra. V *Zákonech* se na vládě nepodílí pouze filosof, ale i prostý lid, který způsobuje, že vláda nebude dokonalá, protože se nezakládá na dokonalém vědění, ale bude alespoň dobrá, protože výchova v obci bude založena na náboženství. Platon se obrací na kult náboženství záměrně, jelikož si byl velmi dobře vědom dalekosáhlého vlivu lidové kultury a pověřivosti. Stejně tak si uvědomoval, že náboženství může nejen utužovat společnost, ale taky ji rozvrátit. Platon při přechodu ke své nové společnosti, s ohledem na starou, nemůže náboženství opomenout, a tak se jej snaží využít ke svému prospěchu tím, že vybere vhodné prvky pro svůj stát. *Zákony* jsou zaměřeny také na srovnání ideální obce s obcí athénskou, protože Platon přejímá athénské instituce, avšak přisuzuje jim jiné funkce. Zde se zmiňuje i o přechodu od obce obchodní k vnitro-zemsky orientované venkovské obci, čímž se snažil zabránit expanzi. Obec je taktéž kapacitně omezena a co je důležité, Platon se již zbavil armády. Aby se zavděčil občanům, zanechává jim jejich soukromé vlastnictví. Není tedy pochyb o tom, že začal nad svým ideálním státem přemýšlet realističtěji.^{112, 113}

4.3 Sociální význam Platonovy utopie

V některých rysech se Platonova utopie zdá být spíše negativním typem státu, např. harmonií mezi skupinami, o kterou Platon usiluje, postupuje protiklad nižších a vyšších tříd, které jsou zřetelně odděleny. Tímto se podobá státu založeném na materiálních zájmech, ve kterém třídy mezi sebou bojují. Platon argumentuje, že občané v jeho ideálním státě jsou spojeni jednomyslností, společnými zájmy a sledují společný cíl. Tento argument je založen na předpokladu, že všichni lidé pochází z téže „matky Země“, a proto by se občané měli nazývat bratry bez ohledu na to, z jaké společenské třídy pocházejí. Přesto je možno pozorovat sociální rozdíly. Vojáci a řemeslníci jsou sice bratry, ale ochranu vojáků si vysloužili, aby mohli plnit

---

¹¹² Jirovský, 2006, str. 34-35

¹¹³ Platon, *Zákony*

své povinnosti vůči společnosti, nikoli kvůli sobě jako bytostem. Nejvyšší skupina filosofů vládne, zabývá se ochranou společnosti a nestýká se s občany z nižší třídy. Od strážců-vojáků požadují, aby jim pomáhali, jako to dělají pastýřští psi při hlídání stád ovcí – vyráběčů. Vládci se neustále musí starat i o to, jestli se někteří ze psů nestanou vlky útočící na stádo, které by měli hlídat. Kvůli odrážení útoků nepřátel a udržení pořádku v případě povstání vojákům není dovoleno, aby žili ve stejných místech jako vyráběči, proto jsou umístěni do táborů na periférii polis. Kromě své ochranné funkce disponují vojáci schopností zdokonalovat se ve své činnosti i nabytí vyšší úrovně mravní ctnosti, čímž se mohou po nezbytné převýchově dostat do nejvyšší skupiny vládců. Protože lidé jsou slabými bytostmi podléhající svodům, k dokonalému plnění povinností nestačí jen správná výchova. Je třeba stanovit si přísný životní řád, který pomůže občanům uniknout z nebezpečí pokušení. Pouze filosofové jsou kompetentní nastolit tento řád.¹¹⁴

Platon klade do popředí mravní asketický princip. Zkoumáním negativních typů států pochopil, že zhoubnou příčinou zkázy státních systémů je, že jsou založeny na materiálním principu, což ovlivňuje lidské chování. V tomto problému spočívá další úkol pro filosofy, kteří musí vymyslet pravidla, podle nichž by se ani nabytí majetkových práv ani budování obydlí neměla stát překážkou morálního života vojáků, jejich výkonu povolání, jejich přístupu k ostatním vojákům i k lidem z jiných vrstev. Výsledkem je zbavení vojáků jejich majetkových práv. Smí vlastnit pouze věci nezbytně nutné k životu, nemohou mít vlastní dům ani místo, kde by mohli shrabovat drahocennosti. Všechny základní věci dostávají od výrobců produktů v dostačujícím množství k přežití. Vojáci žijí v kolektivu a stravují se ve společných jídelnách. Jejich způsob života je drží od vlivu peněz a soukromého majetku. Pokud by vojáci začali být hamižní a zabývat se kořistnictvím, přestali by správně plnit svou ochrannou funkci a spadli by do nejnižší vrstvy vyráběčů.¹¹⁵

4.3.1 Postavení a role ženy ve státě

Podle Platona jsou ženy stejně schopné vykonávat funkci strážců jako muži, pokud podstoupí stejnou výchovu a mají odpovídající schopnosti k této funkci. Přestože na ženu je nazíráno jako na tvora slabšího, než je muž, není důvod myslet si, že „*přikážeme mužům všechno a ženě nic. Tatáž je tedy přirozenost ženy i muže vzhledem ke střežení obce, jenom že je slabší a druhá silnější.*“¹¹⁶ Ženy strážkyně žijí společně s muži ve společném táboře, jelikož

---

¹¹⁴ Asmus, 1986, str. 242-243

¹¹⁵ Asmus, 1986, str. 243-244

¹¹⁶ Asmus, 1986, str. 245

se Platon domnívá, že pro muže-strážce není lepších žen než žen-strážkyň. Trávením času při stolování a gymnastických cvičení bude vznikat náklonost mezi oběma pohlavími. V tomto vojenském táboře je však místo pouze pro spojení muže a ženy k rození potomků, není zde místo pro rodinu a pro řádnou výchovu dětí. Výběr partnera nezáleží na strážcích a strážkyních, ale na vládcích, jež pečlivě připravují, kteří dva lidé budou spojeni, přičemž se vždy snaží spojit lepší s lepšími a horší s horšími. Po porodu vládci matce novorozeně okamžitě odeberou. Ty lepší děti jsou předány chůvám a defektní jsou odstraněny na tajném místě. Zbylé děti kolují mezi matkami, které je kojí, ale v téhle chvíli již žádná neví, které porodila zrovna ona. Proto se všechny ženy-strážkyně považují za matky všech dětí a muži-strážci za otce všech dětí. Ženy se rovněž považují za společné ženy všech vojáků. Proto je nutné, aby partnery vybírali přímo vládcové a nenechali výběr na vojácích samotných. Kolektivní vlastnictví žen má důležitou úlohu, protože znamená dosažení nejvyšší formy jednoty ve státě. Společné vlastnictví dětí a žen je dovršením toho, co bylo počato společným vlastnictvím majetku, proto je pokládána za nejvyšší příčinu dobra. Dobro má obec sjednocovat a vše zlé ji rozděluje. Vše, co se odděluje a liší, narušuje dle Platona jednotu státu, tudíž je nebezpečné, když někdo pronese, že něco je či není jeho. V ideálním státě tato slova lze pronést, avšak vždy musí hovořit za celý kolektiv, ne za sebe jako jednotlivce. V antickém Řecku všechny rozbroje vznikaly na základě sporu o majetek, o děti či kvůli příbuzným. Platon věří, že neexistencí soukromého vlastnictví a sdílením rodiny se tento problém vyřeší. Třída vojáků je důležitá také proto, že není-li v ní žádných nesvárů, nehrozí ani žádné povstání v nižší třídě či spojení se obou tříd proti vládcům. Také na nich a jejich vítězství v boji závisí osud celé obce. Vojáci jsou během života ctěni a po smrti uctíváni. Takové hledisko Platon popisuje v díle *Ústava*.¹¹⁷

4.3.2 Otroctví

V díle *Zákony* se již Platon na přebudování státu dívá mnohem realističtěji a shovívavěji. Do svých představ o státu započítává i nevyhnutelné lidské slabosti. Prvním rozdílem je pojetí otázky otroků. Zatímco v *Ústavě* se o třídě otroků nepřemýšlí, protože odmítnutí soukromého vlastnictví ve třídě vládců a vojáků vylučuje možnost nějaké otroky vlastnit, a hovoří se zde pouze o možnosti učinění z barbarských válečných zajatců otroky, v *Zákonech* se veškerá hospodářská činnost nutná pro uživení polis přesouvá do rukou otroků a cizinců. Neexistenci otroctví v *Ústavě* zdůrazňuje také to, že Platon válku považuje za zlo, takže předpokládá, že společnost se bude válkám vyhýbat, a tudíž i držení válečných zajatců. Neexistenci válek

---

¹¹⁷ Asmus, 1986, str. 244-246

předpokládá také proto, že se domnívá, že se války vedou pod záštitou nabytí hmotných statků. Pokud hmotné statky neexistují, není důvod válčit. V *Zákonech* se válka striktně odmítá. Nevěří, že základem obce je být neustále ve válce s okolními obcemi. Tvrdí, že zákony se mají stanovit tak, aby se sice týkaly věci války, avšak pouze za účelem míru. V *Ústavě* zařazuje svůj ideální stát jako morální vzor pro celou Heladu a ostatní Helény, v *Zákonech* ji už do existujícího světa neumisťuje.¹¹⁸

4.3.3 Svoboda

Athény, na rozdíl od všech ostatních řeckých polis, představují pro Platona princip, který nemá žádná jiná společenství. V politickém životě si je vědom obrovského rozdílu mezi principem „bezohledně centralistické vlády“ a svobodou. Pro něj osobně řecký svět reprezentuje svoboda. Platonovu svobodu je nutno chápat z jeho úhlu pohledu, a to z perspektivy svobodného pána. Svobodní páni byli muži, kteří byli „*despoty ve svém vlastním domě, aby mohli být rovnými ve své obci.*“¹¹⁹ Aby jejich obec fungovala, všichni svobodní páni se musí zaručit, že si budou vážit svobody a dodržovat ji jak vůči sobě, tak vůči druhým pánům, a budou dodržovat určitá společenská pravidla. Mezi tato božsky posvěcená pravidla patřilo: „*nekřivdit druhým, nezasahovat do jejich kruhů, nechat je dělat to, co je jejich věcí, nezotročovat je, nepřisvojovat si, co jim nepatří, ani se o to nesnažit,*“¹²⁰ s čímž je spojena i myšlenka, že lepší křivdu snášet nežli ji páchat. Tato pravidla by měla být pro všechny pány zautomatizovaná, musí vycházet z tradice, a pokud se tak nestane, je třeba, aby se pravidla odehrávala z nahlédnutí. Z tohoto hlediska jsou Athény garantem svobody. Perské války dokázaly, že princip svobody svobodných pánů je v podstatě nejsilnější svobodou ve světě a na základě athénské odhodlanosti Peršané prohráli. Tento vrchol řeckých států a lidství se za pouhých několik desítek let přeměnil na zkázonosnou „bratrovražednou válku“, díky které řecký svět padne. A tomu všemu byl Platon svědkem.¹²¹

Reprezentantem starého božského řeckého světa a demokracie je Sokrates, ale Patočka tvrdí, že je líčen novým, jiným způsobem. Sokrates se svými otázkami snaží odhalit „tajné tyranské myšlení“ spoluobčanů, které se schovává za jejich nevědomostí. V Platonově dialogu *Gorgias* se opravdu ukazuje, že je athénská demokracie zkažená tyranskými názory. Sokratova provokace není provokací jednotlivců, ale provokací obce. Vlastně jeho samotná existence je

---

¹¹⁸ Asmus, 1986, str. 246-247

¹¹⁹ Patočka, 2007, str. 84

¹²⁰ Patočka, 2007, str. 86

¹²¹ Patočka, 2007, str. 84-86

provokace. On byl jediný, který si tuto problematiku uvědomoval a bojoval proti ní, čímž si vysloužil nálepku nepohodlného občana, přestože byl poslem božím, jak jej označil Apollon. Platilo, že nejlepší je ten, který má zastání většiny – o tom je demokracie. Cílem Sokrata a jeho dědiců je vytvořit takovou obec, ve které by byli občané svobodní a lidé by nemuseli umírat za své názory. V tomto případě byl Sokratův konflikt s obcí nutný. K vybudování takového státu je zapotřebí zaměřit se na duši a čím je ve své podstatě. Za těchto okolností Platon založil svou ideu o státu.¹²²

4.4 Domnělý komunismus

V Platonově utopii je řada faktorů, které se zdají být až příliš aktuální či ne tak historicky vzdálené našim dějinám. Mezi tyto rysy patří například odmítnutí soukromého vlastnictví, kritika hromadění peněz, myšlenka totální jednoty ve státě či nezbytnost vychovávat občany k morální kvalitě. Z tohoto důvodu se vyvinulo mnoho názorů, že Platonova utopie je jakousi antickou teorií odpovídající současnému pojetí socialismu a komunismu. Podle Roberta von Pöhlmana se i v antice stejně jako v socialismu proti sobě staví teorie produktivnosti a teorie vykořisťování. Dále zdůrazňuje, že stejně jako v nejnovějším socialismu Platonova utopie odpovídá základním antikapitalistickým názorům tím, že odmítá vývoj společnosti směrem k finanční oligarchii a nabytí soukromého vlastnictví. Podobně srovnává Platonovy názory i s Marxem.¹²³

Avšak domnívat se, že socialismus a komunismus je založen na stejné myšlence jako Platonův idealismus, je nemístné. Nástup komunismu a socialismu je možný pouze z předem daných historických událostí a podmínek vývoje výrobního procesu a jemu podmíněných vztahů, tudíž socialismus vzniká ze vztahů výrobních pracovníků. Základem socialistické společnosti bývá produktivní třída průmyslové společnosti, která v Platonově utopii neexistuje. To, co Pöhlmann považuje za platonský komunismus, není komunismus výroby, ale spotřeby. Strážci a vojáci nic nevyrábějí, ale pouze spotřebovávají to, co vyrábí třída vyráběčů, kteří drží v rukou výrobní nástroje. Platona nezajímá výrobní proces nejnižší třídy ani otázky jejich života a práce. Platon výrobcům nebere jejich majetek, jen podmiňuje jeho užívání. Podmínky nastavil tak, aby pracující dobře produkovali dostatečné množství všeho nezbytného pro vyšší vrstvy, nikoli pro dobro pracujících. Podmínky jsou formulovány pouze obecně. Podmínkou první je odstranění zkázy z života pracujících, a to rozdíly v majetku bohatých a chudých, protože

---

¹²² Patočka, 2007, str. 87-90

¹²³ Asmus, 1986, str. 248

bohatí řemeslníci přestávají pracovat, protože to pro ně není nutné, a chudí nemají prostředky k tomu, aby pracovali dobře. Druhou podmínkou je omezení pracujících pouze na jednu funkci, kterou budou vykonávat a kterou jim vyberou sami vládci podle nejlepších schopností samotných výrobců. Třetí podmínkou je poslušnost, kterou musí disponovat každý občan a která vychází z uměřenosti.¹²⁴

Přestože Platon oceňoval vypracovaná těla hrdinů, jeho přístup k samotné fyzické práci byl pohrdavý a nepokládá ji za ctěnou. Věří, že pro duši má ponižující vliv. Proto má být fyzická práce údělem těch, kteří nemají velké morální ambice a schopnosti. Manuálně zručné lidi staví vedle bláznů a pijanů, o kterých tvrdí, že si jich nikdo nemá všímat.¹²⁵

Filosofové vládou na základě předpokladu, že každý pracující bude vykonávat pouze jeden druh práce, tudíž nelze hovořit o žádném zespolečenštění výrobních prostředků. Pöhlmannova myšlenka platonského komunismu musí předpokládat naprostou neúčast vyšších tříd na hospodářském životě, ti se totiž zabývají pouze vládnutím a ochranou občanů. Co se týče nejnižší třídy, nelze hovořit ani o spotřebním komunismu, protože společné stolování se předpokládá pouze u vyšších tříd. Produktivní třídou nejsou otroci, ale tento záměr nelze považovat za Platonův zájem, aby se žádný člověk nestal majetkem, nýbrž za fakt pramenící ze zákazu vlastnictví vyšších tříd. A proto komunismus, který je Platonovi připisován, musí být považován spíše za pouhý mýtus. Pokud tedy tento mýtus o komunismu je starý jako sama antika, nelze se domnívat, že je učením odrážející současný vývoj společnosti.¹²⁶

Nejblíže k pochopení Platonovy utopie byl Theodor Gomperz^{xvii}, který poukázal na to, že vztah mezi nejnižší třídou a vládci se opravdu podobá pánům a otrokům, ale je nutné si uvědomit, že v utopii nejsou svobodné ani vyšší vrstvy. Subjektem svobody není člověk jako jedinec ani třída, ale pouze společnost jako celek – stát. F. J. Stahl o utopii pronesl, že člověk obětuje své štěstí, svobodu a mravní dokonalost pro stát, který existuje jen pro sebe, a význam občana spočívá v napomáhání dokonalosti státnímu systému. Hegel poznamenal, že v takovém případě je stát druhou přirozeností člověka, jeho mravem i zvyklostí. Sám Platon o utopii pronesl, že „*zákon nepečuje o to, aby se jedna třída v obci měla obzvláště dobře, nýbrž usiluje o to, aby tento stav nastal v celé obci; proto sjednocuje občany přemlouváním a nucením ...*

---

¹²⁴ Asmus, 1986, str. 248-249

¹²⁵ Asmus, 1986, str. 250

¹²⁶ Asmus, 1986, str. 250

a sám dělá v obci takové muže, nikoli aby dopouštěl každému oddávati se osobním zálibám, nýbrž aby jich sám užíval jakožto pouta mezi občanstvem. ^{127, 128}

4.5 Zavedení ideálního státu do praxe

Přestože Platon svou ideální obec, kterou pojmenoval Kallipolis^{xviii}, považoval za nerealizovatelnou v praxi, stala se základem pro poznání tehdejšího i staršího ekonomického, politického i kulturního vývoje. Její vznik totiž nevyplýval z jakéhosi chvilkového rozčarování, ale jako reakce na tehdejší společenské zřízení, mravy a zvyklosti, které způsobovaly třídní rozpory a společenské problémy. Společnost odmítala obchodovat jak ve sféře meziměstské, tak mezistátní, taktéž odmítala kolektivizaci majetku, rodin, žen a dětí, nesouhlasila se zasahováním státu do životů jednotlivců a s vybíráním vhodných partnerů k plození těch nejvhodnějších dětí. Platon se domníval, že nepřijetí jeho podmínek ideálního státu pramení v tom, že se svými reformami přišel pozdě, protože lid byl již po dlouhou dobu navyknut konat jinak. Když si uvědomil situaci, pokusil se vrátit zpět do minulosti, znovu začít a zničit vše, co by mohlo podporovat neblahý společenský vývoj. Tento názor zastává v díle *Zákony*.

Toto uvědomění si neschopnosti zavedení ideálního státu do praxe odlišuje ideální stát z *Ústav* od ideálního státu ze *Zákonů*. V *Zákonech*¹²⁹ totiž mnohem více přihlížel k tehdejší politické, hospodářské a společenské situaci a jeho návrhy se více blížily k realitě. Pozoruhodné je, že zde ještě více kladl důraz na vlastnické poměry a snažil se je zrealizovat. Svého cíle chtěl dosáhnout prostřednictvím zákonů a státní rady, která by měla mít funkci výkonného orgánu. Zde Platon stále považuje ekonomické vztahy mezi městy a státy za velmi významné a domnívá se, že je třeba se zbavit soukromého podnikání v průmyslu a obchodě. Na jednu stranu si uvědomil, že soukromé podnikání je zdrojem konfliktů ve společnosti, ale na druhou stranu si nepřipustil fakt, že soukromé podnikání plnilo pokrokovou objektivní anti-monopolistickou funkci, a pokoušel se ho omezit jak zákonem, tak vnějšími podmínkami. Proto zvolil nejvhodnějším místem pro založení nové obce ostrov Krétu, která by svým strategickým umístěním značně stěžovala možnost větších obchodních styků v oblasti soukromého podnikání. Pokud by bylo nutné do chodu obce začlenit i řemesla a maloobchod, nechal by je spravovat cizinci. Svou společnost chtěl založit na zemědělství, nikoli na průmyslu, ale zemědělskou půdu nepovažoval za majetek obce, nýbrž za soukromé vlastnictví, čímž

---

¹²⁷ Asmus, 1986, str. 251

¹²⁸ Asmus, 1986, str. 250-251

¹²⁹ *Zákony*, kniha 5, p.737 B

zemědělcům vytváří iluzi svobody. V této společnosti nevykonávají těžkou práci zemědělci, ale otroci.¹³⁰

Na rozdíl od pojetí státu v *Ústavě* Platon v *Zákonech* připouští existenci otroků jako nutný jev společnosti. Přestože některé menší sokratovské školy a sofisté odmítají koncepci otroctví, Platon na něj nahlíží jako na přirozený vztah, který lze přirovnat ke vztahu rodiče k dítěti, staršího k mladšímu, silnějšího k slabšímu, vzdělaných k nevzdělaným apod. Jeho pohled byl ovlivněn jeho postojem coby athénskému aristokratu. Jeho názor se opíral o fakt, že viděl společnost postavenou na ekonomickém základě. Na druhou stranu se nedokázal smířit s některými následky této ekonomické skutečnosti a vývoji společnosti se snažil zabránit, což značí, že sice viděl tento základ společnosti, ale nepochopil jej. To znamená, že Platon se nejen narodil „pozdě do své vlasti“, ale navíc chtěl vrátit do společnosti stálost patriarchálně, aristokraticky a otrocky zaměřeného zřízení dřívější společnosti, protože správně nepochopil současné politické a ekonomické dění, které bylo založeno na rychlém rozvoji obchodu a průmyslu. Přesto lze jeho koncepci považovat za přínosnou, jelikož v ní zastává mnoho pokrokových stanovisek, jako jsou význam společenské dělby práce, ideu, že pracovník prodává úsilí a nikoli práci, detailní popis tehdejší společnosti a také prvopočátky státního zřízení.¹³¹

Platon ve svém raném období chápal náboženství jako negativní jev vyskytující se ve společnosti, uče se ze Sokratova odsouzení za bezbožnost a víru v jiná daimonia. Cítil, že státní náboženství s sebou přináší i nespravedlnost, a tak psal proti ní. Pokud do světa idejí vkládal nějaké bohy, byly to pouze zbytečné okrasy, ale nikoli autority, podle kterých se řídí společnost. Nicméně Platon staršího období se již k náboženství státu nestaví tak kriticky jako Platon raného období a uznává jej za pojiťko občanů a za ateismus dokonce vymáhá přísné tresty.¹³²

4.6 Shrnutí

Platon proti sobě staví dva typy společenského zřízení, a to ideální a negativní, přičemž zdůrazňuje, že soudobé státy lze považovat pouze za negativní, protože v sobě živí nepřátelství mezi chudými a bohatými. Platon tím pádem svým učením o ideální společnosti a státu, kterým se věnuje v dialozích *Ústava* a *Zákony*, k nimž se vážou i spisy *Politikos* a *Kriton*, reaguje na stávající situaci v Athénách, čímž se snaží jednak naleznout soulad mezi všemi vrstvami

---

¹³⁰ Machovec, 1993, str. 120-122

¹³¹ Machovec, 1993, str. 122

¹³² Machovec, 1993, str. 122-123

společnosti a jednak udržet prosperitu a sílu samotného státu. Do negativních typů státního zřízení zařazuje timokracii, oligarchii, demokracii a tyranii, které se v tomto pořadí z hlediska dějin opakují. Platon tyto formy státu považuje za deformaci ideálního typu a za největší stupeň degradace označil tyranii, která se rodí z přílišné svobody jednotlivce, tedy demokracie. V ideálním státě vládne pouze několik schopných jedinců, filosofů, kteří projdou dlouholetou přípravou. Dokonalý soběstačný stát se vyznačuje dostatečnou obranou, vlastním zásobováním a duchovní osvětou. Idea dobra je naplnění těchto tří předpokladů, což vede k rozdělení společnosti do tří sociálních skupin, v nichž se realizují společenská dělba práce a rozdílné mravní hodnoty. Platon věří, že každý jedinec v určité sociální skupině by měl vykonávat a soustřeďovat se pouze na jednu věc, ve které musí vynikat právě proto, aby společnost fungovala dokonale. Obec je spravedlivá tehdy, vykonává-li každý občan pouze to své. Platon zde připočítává i rozmanité potřeby jednotlivců, které se snaží uspokojovat dělbu práce, a proto je nezbytná různorodost pomocných prací a nezapomíná ani obchodní život státu. Platon tedy rozdělil sociální skupiny lišící se ve vzdělání a morálních hodnotách odpovídajících prvkům duše vzestupně na uměřené vyráběče, statečné vojáky-strážce a na moudré vládce-filosofy. Diskriminaci se Platon snažil předejít zdůrazněním potřeby všech tří skupin a umožněním lidem přecházet mezi skupinami na základě jejich mravních vloh, což vede ke kolektivní výchově dětí, vlastnictví žen a zrušení tradiční instituce rodiny. V *Ústavě* se Platon snaží zastrážit vojáky od zneužití moci a apeluje na nutnost zachování dělby práce, přičemž se nezmiňuje o prvotních podmínkách pro rozdělení sociálních skupin a jejich úkolů. V dialogu *Politikos* se soustřeďuje na to, kdo by měl být ideálním vládcem a jaké by měl mít úkoly a pravomoci ve státě. V *Zákonech* již opouští od svých radikálních požadavků na vládce a stát a uvědomuje si nereálnosti svého ideálního státu. V sociálním smyslu je Platonova utopie velmi významná v tom, že pojímá všechny své občany jako bratry pocházející z téže matky Země, přestože je možné pozorovat mezi nimi určité sociální rozdíly. Faktem zůstává, že v konečném důsledku se každá skupina nějakým způsobem stará o další dvě skupiny, a proto jsou bratry. Na ženy-strážkyně Platon nazírá stejně jako na muže-strážce, přestože si uvědomuje, že se mezi nimi vyskytují určité rozdíly v síle. Kolektivizací majetku, žen a dětí se Platon snaží předejít sporům, které jsou v Athénách běžné. Domnívá se, že bude-li kasta vojáků spokojená, nehrozí žádné povstání, které by vedlo k rozpadu společnosti. K otázce otroctví se v *Ústavě* staví jako k neexistujícímu problému, ale v *Zákonech* připouští nutnost válečných otroků pro hospodářskou činnost. Platon si velmi vážil athénské svobody, která se vztahovala pouze k pánům z významných rodin, ve kterých byli považováni za despoty, nicméně před obcí si všichni tito pánové byli rovni. Aby byla tato svoboda udržitelná, svobodní páni se zavázali k

respektování svobody jiných pánů a několika společenských pravidel vycházejících z tradice. Tato svoboda byla pro pány natolik důležitá, že zajistila Řekům vítězství v řecko-perských válkách. Sokrates prohlédl masku tyranie této svobody a tím si vysloužil zatracení. Skutečnost, že Platon ve svém ideálním státě odstranil soukromé vlastnictví, odmítl hromadění peněz, zkolektivizoval kult rodiny a vychovával občany k morální jednotě, nabádá ke ztotožnění jeho státu s myšlenkou socialismu a komunismu. Avšak socialismus a komunismus vychází zcela z jiných historických předpokladů, vztahů dělníků a podmínek výrobního procesu. Navíc platonský komunismus je zaměřený na spotřebu, nikoli na výrobu. Asmus dokonce tvrdí, že není možné hovořit ani o spotřebním komunismu, jelikož pro nejnižší kasty neplatí společné stolování, které se uplatňuje u dvou vyšších tříd, a platonský komunismus není nic jiného než mýtus. Platon zastával myšlenku, že člověk by tu měl být pro stát spíše než stát pro člověka. Platon si uvědomoval nereálnost své ideální obce v tehdejší světě, protože společnost odmítala jeho kolektivizaci a odstranění soukromého vlastnictví. I obchodování s ostatními státy bylo nevyhnutelné. Proto vybral Krétu jako nové ideální místo pro dokonalou obec, protože by tím korigoval obchod v obci, kde by mohl zemědělcům ponechat soukromý majetek a kde by pracovali otroci. Přestože Platonova obec je neuplatnitelná v praxi, nejen pro antickou společnost v dějinách lidstva je považována za obrovský sociální přínos.^{133, 134, 135, 136, 137, 138, 139}

---

¹³³ Asmus, 1986, str. 230-251

¹³⁴ Jirovský, 2006, str. 31-35

¹³⁵ Patočka, 2007, str. 84-90

¹³⁶ Machovec, 1993, str. 120-123

¹³⁷ Platon, Ústava

¹³⁸ Platon, Zákony

¹³⁹ Platon, Politikos

5 Hodnocení Platona v díle Karla Poppera

Popper na rozdíl od Platona věří v otevřenou společnost, kde je nutná vláda demokracie, humanismu a kritického rozumu, které staví do opozice k totalitním systémům a historicismu^{xix}. Historicismus odmítá z důvodu potlačení individua a jeho kritického uvažování. Ve svém díle odkrývá Platona jako obhájce totalitarismu a historismu a přibližuje ho v naprosto odlišném světle, a to jako nepřítele humanismu.¹⁴⁰

Z Platonova pojetí státu jasně plyne, že dbal na návrat a udržení uzavřené, kmenové společnosti založené na dogmatech a tabu. Popper uvádí, že systémy jako je totalitarismus se vyskytují jako reakce na přeměnu z uzavřené společnosti na otevřenou a snaží se o návrat ke kmenové společnosti. V uzavřené společnosti vládne monismus nerozlišující mezi přírodním a společenským zákonem a tyto zákony, které lze měnit, pocházejí od magických bytostí s magickými schopnostmi. Oproti tomu je otevřená společnost založená na dualismu rozlišujícím mezi těmito dvěma zákony, přičemž přírodní zákony jsou neporušitelné a společenské fungují jako porušitelné normy, z čehož lze usoudit, že záleží na občanech, zdali normy přijmou, či nikoli. Mezi monismem a dualismem existují: biologický naturalismus, který tvrdí, že z některých přírodních zákonů lze odvodit společenské normy, jako je zákaz otroctví, protože se všichni rodíme svobodní; etický pozitivismus, což znamená, že dobré jsou pouze platné zákony; a psychologický naturalismus tvrdící, že přirozené cíle člověka jsou odvoditelné z jeho povahy.¹⁴¹

5.1 Změna a klid

Platon je bezpochyby řazen mezi první nejvýznamnější představitele sociologie vůbec, přestože je jeho sociologická práce z hlediska jeho děl dosti opomenuta. Na vině jsou pravděpodobně hned dva důvody, a to že svou deskriptivní teorii příliš spojuje s etikou a politikou, až význam samotné deskripce potlačuje, a že byly jeho teze v antice přejímány automaticky a nevědomě, a tudíž bez jakéhokoli kritického myšlení. Pokládal za dobré a žádoucí to, co je neměnné, což jsou formy a ideje existující ještě před jejich kopiemi. Za zlo považuje vše, co kazí a ničí stabilitu, tím pádem každou sebemenší změnu způsobující, že se věc odlišuje od formy, čímž se stává nedokonalou, a proto se věc s každou změnou stává proměnlivější a mnohem náchylnější k podléhání zkáze, protože se tím více vzdaluje

---

¹⁴⁰ Popper, 1994, str. 18-20

¹⁴¹ Popper, 1994, str. 13-16

původnímu ideálu, který je nehybný a neměnný. Této degeneraci podléhá vše, co má „účast na duši“. Jinými slovy Platon tvrdí, že změna je zlá a klid je naopak božský.¹⁴²

5.2 Platonův politický program a jeho představa spravedlnosti

Platon se domníval, že veškerou nežádoucí změnu lze zastavit v tu chvíli, stane-li se přesnou kopií originálu, což je v podstatě návrat k původní ideji, v případě sociologie to je návrat k původní formě a ideji obce a tou je návrat k přírodě. Návrat k původnímu stavu vidí jako lidskou přirozenost, kdy v přirozené patriarchální společnosti vládne hrstka moudrých nevědomému zbytku. Podle Platona je třídní nadvláda stabilní za následujících předpokladů: vládnoucí třída je ostře oddělena od zbytku společnosti a zbytek společnosti má stejný zájem jako vládnoucí třída, případně jej přijme a musí zde fungovat přísný dohled nad dodržováním kolektivních zájmů; vládnoucí třída drží monopol na vzdělávání a vojenský výcvik a je vyloučená z ekonomické činnosti společnosti; existuje neustálá propaganda s cílem formovat mysl zbytku společnosti, s čímž souvisí i jakékoli potlačování novinek v náboženství, vzdělávání a zákonodárství; a stát je soběstačný a nemusí být závislý na obchodu s dalšími státy, který by mohl ohrožovat moc a stabilitu státu. Z těchto bodů Popper usoudil, že se nemůže jednat o stát jiný než totalitní, založený na historické sociologii. Přestože mnozí kritici, jako byli například Crossman či Joad, uznali, že svým cílem v podobě vlády spravedlnosti a štěstím občanů se Platonův stát odlišuje od moderního totalitarismu, Popper si stojí za názorem, že Platonův politický program není o nic lepší a nestojí mravně výš než totalitarismus. Zdůrazňuje, že kritici zbytečně příliš vyzdvihují Platona jako humanistu, křesťané za „křesťana před Kristem“ a revolucionáři za revolucionáře a jakákoli interpretace jeho textu v souvislosti s totalitarismem je považována za mylný výklad a nepochopení textu, přestože on sám věří v pravý opak poselství Platonovy práce. V tomto ohledu se Popper opírá o teze Fielda, který Platona nepokládá za revolucionáře, a doplňuje tuto jeho myšlenku o to, že by nebylo třeba to ani zdůrazňovat, kdyby nekolovala všeobecně uznávaná snaha z něj revolucionáře učinit. Field dále upozorňuje na to, že Platon označoval nové tendence své doby za podvrtné a tímto způsobem se o nových tendencích vyjadřují nepřátelé svobody odvolávající se na vyšší dobro pro společnost, kterým nakonec důvěřivý prostí lidé uvěří. Z idealizace Platona Popper obviňuje i některé překlady jeho děl, které přispívají k mylné tezi, že byl Platon liberálem, například anglický překlad díla *Ústava*, který zní *The Republic*.¹⁴³

---

¹⁴² Popper, 1994, str. 41-42

¹⁴³ Popper, 1994, str. 84-86

5.3 Totalitní a anti-humanistický Platon

5.3.1 Teorie spravedlnosti

Bez ohledu na to, co Platon o svém dobru a spravedlnosti tvrdí, jej Popper vidí jako totalitního a anti-humanistického, protože spravedlnost je spravedlností pouze v následujících situacích: svoboda je ve společnosti omezena jen nezbytně nutně čili tam, kde začíná svoboda jiného; rovné postavení před zákony, které nediskriminují své občany a třídy; nestranné soudnictví; a rovný podíl jak na povinnostech, tak na výhodách. Platon však svou spravedlnost viděl docela jinak, neboť spravedlností označoval to, co je v zájmu státu, nikoli jednotlivce a v nejlepším zájmu Platonovy společnosti je zastavit veškerou změnu tím, že udrží třídní nadvládu a separaci. V *Ústavě* je sice spravedlnost založena na přirozené dělbě práce, ale omezena pouze na jeden obor nebo třídu. Touhu po přesouvání se do jiných tříd nebo věnování se jiným oborům Platon považuje za destruktivní a nespravedlivou, protože teprve když si každý koná své, činí tím obec spravedlivou, což Popper označuje za omezování svobody a nespravedlnost. Z toho vyplývá, že Platon nerozlišuje mezi třídní nadvládou a spravedlností, tím pádem je pro něj přirozené, že pán vládne a dělník pracuje, popřípadě otrok otročí. Popper zdůrazňuje, že v dnešním světě je to právě absence třídních výsad, které činí společnost spravedlivou.¹⁴⁴

Na jednu stranu nelze pochybovat o tom, co znamená spravedlnost dnes, na druhou stranu je ale možné, že Platonova idea svobody korespondovala s ideou spravedlnosti, jak ji chápala antická společnost, tedy v pojetí zdravé sociální společnosti. Tato idea se ukázala nebýt řeckému státu úplně vlastní. Popper se odkazuje na dialog *Gorgias*, kde Platon uvádí, že „*spravedlnost je rovností, jako názor velké masy lidí, jenž je ve shodě nejen s konvencí, nýbrž také s přirozeností samou.*“¹⁴⁵ Když ale Platon mluví o soudci, hovoří o obnovení rovnosti jako druhu spravedlnosti vztahující se na osoby. V *Zákonech* dokonce tvrdí, že rovnost lze rozlišovat na rovnost během rozdělování poct a kořisti, tedy na proporční a aritmetickou. Na základě těchto poznatků je Popper přesvědčen, že anti-rovnostářská spravedlnost usilující o třídní nadvládu, kterou se Platon snaží v *Ústavě* vydávat za spravedlivou, nebyla lidmi v antickém Řecku považována za spravedlivou. Vypadá to, že chtěl spoluobčany přesvědčit o tom, že jeho totalitní stát je spravedlivý, a Popper přidává, že i přesto, že u jeho idejí docházelo pouze k mínění, tak z Platonova hlediska stálo za to, aby tuto totalitní ideu prosazoval, protože věřil,

---

¹⁴⁴ Popper, 1994, str. 86-88

¹⁴⁵ Popper, 1994, str. 88

že další generace si ji mnohem snáze osvojí. Ostatně drží se v povědomí i ve 21. století. Neovlivnil pouze pozdější čtenáře, ale zasel do povědomí individualistů a rovnostářů semeno pochyb o pravém smyslu spravedlnosti a rovnosti. V *Ústavě* Platon píše, že ukřivděný člověk se vždy postaví na stranu spravedlnosti a je ochotný pro svou spravedlnost i trpět. Lidé tedy mají přirozeně cit pro spravedlnost a Platon se tento termín v *Ústavě* snaží překroutit a zničit rovnostářskou myšlenku.¹⁴⁶

Ústava je bezpochyby nejpropracovanější Platonovo dílo věnující se teorii spravedlnosti. Avšak jejím závěrem je, že „-po marném hledání spravedlnosti v soudobých názorech-je třeba začít nanovo.“¹⁴⁷ Platon pravděpodobně úmyslně vypustil myšlenku rovnosti před zákonem. Názor, že by rovnostářství přehlédli, je velmi nepravděpodobný, vzhledem k tomu, s jakou pečlivostí byla *Ústava* sepsána. Byl si vědom jeho důležitosti, ve společnosti se na něj totiž poukazyvalo jako na populární demokratický názor, o kterém se diskutovalo veřejně. Fakt, že je mu v *Ústavě* věnováno jen pár negativních a zesměšňujících poznámek, potvrzuje, že vědomě odmítl rovnostářskou teorii jako pozitivní pro stát. Na druhou stranu nelze opomenout, že právě toto odmítnutí rovnostářství je znakem hlubokého přesvědčení v prospěšnost státu, ve které Platon věřil. Aby bylo možno pochopit toto opomíjení, je nutno si uvědomit, že rovnostářství představovalo vše, co Platon odmítal a nenáviděl a do jisté míry se dalo považovat za reakci na nástup humanismu. Podle humanistické teorie je spravedlnost založena na třech principech a jsou to zásady rovnostářství, tedy odstranění výsad jedné třídy, princip individualismu a zásada ochraňující svobodu každého občana. Na každou humanistickou zásadu odpovídá Platon pravým opakem, a to ponecháním vrozených výsad, kolektivním principem a zásadou ochraňující zájmy, stabilitu a svobodu státu.¹⁴⁸

Princip rovnostářství je založen na zásadě, že je s každým občanem zacházeno stejným a nestranným způsobem. To znamená, že ani soudce nesmí rozhodovat na základě majetku, zdraví či původu. Ale pokud se občané rozhodnou svěřit určité výsady do rukou některých občanů, kterým důvěřují, pak je to v pořádku. Do veřejných úřadů by se tedy nemělo dosazovat podle příslušnosti a bohatství, nýbrž podle schopností, kterých občan v dané sféře prokáže, jak se již před Platonovým narozením domníval Perikles. Z Platonových současníků tento názor podporovali například Lykofrón, Alkidamas nebo Antisthenés, který byl Sokratův velmi blízký přítel. Platon jejich teze popírá, opíraje se o přirozené právo naturalistického přístupu. O tento

---

¹⁴⁶ Popper, 1994, str. 88-90

¹⁴⁷ Popper, 1994, str. 90

¹⁴⁸ Popper, 1994, str. 90-91

názor se ovšem opírá jako jediný. Pochopil, že naturalistickou teorii lze považovat za slabou stránku rovnostářství, a snažil se ji využít, jak jen to šlo. Podle něj sice zapůsobí lidem na city, když si myslí, že jsou si všichni rovni, ale mnohem více je ovlivní propaganda, že někteří jsou si více rovni a jiní jsou jim podřízeni. Nepřipouští, že z biologického hlediska by si všichni lidé měli být rovni, jelikož by to znamenalo, že zvířata jsou stejně dobrá jako lidé, protože dělníci a otroci nejsou nic jiného než svou podstatou zvířata. Ale moudrý panovník je založen úplně na jiné podstatě než dělník, proto se nemohou rovnat. V *Zákonech*¹⁴⁹ se rovnostářství staví na odpor a tvrdí, že „*stejně udělované nestejným by se totiž stávalo nestejným.*“¹⁵⁰ To znamená, že rovnost by měla smysl, pokud by si lidé opravdu byli rovni. Popper naturalistickou teorii považuje za krajně nereálnou, protože politika nikdy nebyla založena na povahových rysech jedince. Tím, že se Platon přímo nezabýval rovnostářskou teorií, se jí nepřímou postavil. Nebylo třeba ji popírat, stačilo ji opomíjet. Popper také nesouhlasí, že spravedlností by mělo být konati své, což znamená držet si své postavení, ale pouze v příslušné kastě či třídě. Spravedlností se zde myslí podržet si to, co nám patří, a to je pouze naše postavení. Tím pádem by vlastní třída určitému občanovi měla býti nezczizitelným majetkem. Cílem jednotlivce je tedy podporovat stabilitu státu a tím i svého majetku.¹⁵¹

Popper upozorňuje, že se Platon pokoušel na své čtenáře a posluchače v *Ústavě* působit i rétoricky a využil dlouhé předmluvy, aby občany připravil na „objev spravedlnosti“, a pokoušel se toho dosáhnout tím, že si budou myslet, že probíhá diskuse, avšak ve skutečnosti působila pouze na zmatení kritického usuzování. Když se Sokrates dostává k tématu spravedlnosti v *Ústavě*, je v dialogu doprovázen Glaukónem, který má funkci hlídače, a tak si Platon potvrdí, že vše, co bylo řečeno, je pravdivé. Tento fakt umožňuje čtenářům nebýt v pozoru po celou dobu, protože úlohu kritického myšlení za něj převezme Glaukón. Ten místo kritického myšlení často pouze přitaká, aniž by formuloval smysluplnou otázku, díky níž by se dialog posunul. Ke zdůraznění své pravdy vkládá Platon do úst Sokrata mnoho výkřiků a ujištění, že jeho teze jsou správné. Popper se domnívá, že sám Platon si byl vědom velkých nedostatků toho textu, a proto se je snažil skrýt pod rouškou ujišťování čtenářů, čímž apeloval na zbytečnost užití kritického rozumu.¹⁵²

---

¹⁴⁹ Zák. 757 A

¹⁵⁰ Popper, 1994, str. 92

¹⁵¹ Popper, 1994, str. 91-93

¹⁵² Popper, 1994, str. 94-95

5.3.2 Kolektivismus a individualismus

Co se týče kolektivismu a individualismu, tento problém úzce souvisí s otázkou rovnosti a nerovnosti. Popper poukazuje na to, že individualismus lze použít ve dvou významech, a to v protikladu ke kolektivismu nebo v protikladu k altruismu. V protikladu k altruismu je možné nahradit slovo individualismus za egoismus. Při svých úvahách o kolektivismu Platon útočí na různé city člověka, jako je touha po kolektivu nebo touha někam patřit, stejně tak zdůrazňuje význam kolektivismu v altruistickém slova smyslu jako protikladu vůči sobectví. Platon doslova vnucuje názor, že pouze obětovat své osobní zájmy celku není sobeckost. Popper tuto tezi napadá, protože v jeho pojetí není kolektivismus protikladem k egoismu, nýbrž spojením těchto dvou slov vzniká tzv. kolektivní (třídní) egoismus, kterého si byl Platon vědom, čímž Popper dokazuje, že se Platon mýlí. Oproti tomu člověk, který je považován za anti-kolektivistu, může být altruistou, protože se může snažit pomoci jednotlivcům tím, že sám přinese nějakou oběť. Z toho vyplývá, že Platon a jeho nástupci neuznávají existenci altruistického individualismu, neboť pro ně jen kolektivní jest dobré, altruistické a individuální je špatné, egoistické. Platon tedy uznává pouze dvě varianty, kdežto Popper rovnou čtyři s možnostmi altruistického individualismu a egoistického kolektivismu.¹⁵³

Platon se svým omezeným výkladem dostal do rukou mocnou zbraň. Jeho cílem bylo potlačit tendence k humanismu, které se mnohem více opíraly o individualitu jedince než o rovnostářství. Individualismus byl pokládán za předpoklad spravedlnosti a spravedlnost není nic jiného než zacházení určitým způsobem s jedinci. Již Perikles tvrdil, že spravedlnost by měla platit pro všechny stejně nezávisle na sporech mezi lidmi, a pokud se chce občan věnovat svým věcem, pak je to v pořádku. I Perikles spojuje individualismus s altruismem, když říká, že jsme vedeni k tomu, abychom nikdy nezapomínali na ty slabší jedince ve společnosti a zároveň vyrůstali ve všestranné a samostatné jedince. Na něj Platon reaguje v *Ústavě*, že stát není od toho, aby se v něm občané věnovali svým osobním zájmům. Popper vyzdvihuje fakt, že altruismus založený na individualismu se stává základním kamenem pro celou západní civilizaci a lze jej nalézt například v pilíři křesťanství pod frází „Miluj bližního svého“, ne „Miluj svůj kmen“. Stejná podpora individualismu číší i z Kantovy teorie jednání, kdy apeluje na to, abychom každý jednal v souladu se zachováním lidské individuality, která směřuje ke svému vlastnímu cíli a nepovažovat ji pouze za prostředníky k dosahování svých osobních cílů.¹⁵⁴

---

¹⁵³ Popper, 1994, str. 95-96

¹⁵⁴ Popper, 1994, str. 97

Své nepřátelské stanovisko k individualismu Platon dokazuje jak v *Ústavě*, tak v *Zákonech*, když prohlašuje, že děti, ženy a majetek by měly být společnými. V *Zákonech* pak dále upevňuje myšlenku, že militarizace by neměla být opomíjena v časech míru, jelikož pro život občanů je důležitá disciplína, která musí život občanů určovat. Zde není možné, aby některý z vojáků či občanů jednal sám za sebe, duše si musí zvyknout na disciplínu a odnaučit se myslet na děláni věcí v odloučení, protože hromadný život je neúčinnější při záchraně životů a také vede k vítězství. Popper si troufá tvrdit, že „v *politické oblasti je pro Platona jednatel ztělesněním samotného zla*,“¹⁵⁵ a Platonovy zastánce jako je England a Barker, kteří vidí v Platonově koncepci spravedlnost, mravnost a harmonii, označuje za jedince připravující cestu totalitarismu, která je nebezpečná, protože z historie víme, že byly doby, kdy křesťanství sužovaly totalitní názory, které vyústily v inkvizice, a není vyloučeno, že se nikdy nevrátí v jiné podobě. Popper přidává, že lidé se snadno nechají přemluvit k humánnosti Platonových názorů tím, že cituje přísloví a rčení, které jsou založené na humanismu a dřívější tvorbě ještě pod vlivem Sokrata, jako je *Gorgias*, které se za humánní označit dají, ale od kterých Platon časem upustil, např. že je lepší trpět než konat bezpráví. Není pochyb, že tato zásada je individualistická i altruistická.¹⁵⁶

Platon pokládá za nespravedlnost zločin proti obci v tom smyslu, že občan odmítne dělat to, pro co je předurčen, či zkouší dělat dvě řemesla najednou. Zde vidíme, že ze sociologického hlediska vede k pádu obce uvolnění kastovního systému; že vše, co škodí obci, je nespravedlivé; a že opakem nespravedlnosti, tedy dodržení svého řemesla, je spravedlnost. Lze souhlasit s prvním a posledním argumentem v tom, že změna vede ke zrušení kastovního systému a že opakem nespravedlnosti je spravedlnost. Nelze ale potvrdit, že tato změna obci uškodí. Dle Platona změna škodí a vše, co škodí státu či kolektivnímu zájmu, je špatné. Svě mravní kritérium tedy staví na úroveň státu, nikoli občana. Pokud je harmonie pro fungování státu důležitá, není mravnost a etika nic jiného než studiem pojetí státu a zapojení se do celku. A protože Popper Platonův totalitní program nebere jako úmyslné vykořisťování dělníků, nýbrž jako snahu o stabilitu celku, která předpokládá třídní nadvládu, přestože zde existuje omezení třídních výsad, považuje mravnost státu za kolektivní sobectví. Přes veškerou kritiku Platonovy práce je Popper přesvědčen, že mučednictví a humanismus Sokrata jej v hloubi duše ovlivnilo, a to je důvod, proč se v jinak striktně totalitním programu někdy objeví záblesk humanismu.¹⁵⁷

---

¹⁵⁵ Popper, 1994, str. 99

¹⁵⁶ Popper, 1994, str. 98-99

¹⁵⁷ Popper, 1994, str. 101-103

Pro pochopení podstaty Platonova pojetí státu je třeba se zaměřit na požadavky, které občan klade na stát, co je považováno za legitimní cíl státu či proč občané upřednostňují život ve státě před anarchií. Humanista bude požadovat ochranu a svobodu pro sebe i své blízké, možnost se bránit, nenechat se šikanovat silnějším apod. Humanista sám obětuje kousek své svobody, například svobody útočit pod podmínkou, že mu zbyde ochrana státu před útokem a bude zachován ten druh svobody, který nikomu neškodí, tedy omezit pouze to, co je nezbytně nutné. Tento princip je základem demokratické společnosti a lze jej taktéž označit jako protekcionismus. Pro zachování svobody se předpokládá do jisté míry zásah státu, pokud je však kontrola přehnaná, představuje nebezpečí pro svobodu. Tudíž svobodu zajišťuje stát, který je kontrolován svobodnými a racionálními občany. Oproti tomu Platon se neptá na požadavky občana vůči státu, na legitimní cíl či na život v anarchii, jeho odpovědi jsou formulovány na základě esencialismu, na způsobu vzniku státu, povaze státu, co to je stát a na původu politiky. Dle Poppera musí být vznesen požadavek nebo návrh na přijetí určité politiky a taktéž veškerá kritika by měla být přeložena do jazyka politického požadavku, jinak je zde možnost stagnace pouze na verbální úrovni.¹⁵⁸

Teorie protekcionismu byla poprvé předložena Lykefrónem, žákem Gorgia, avšak ještě nebyla známa pod tímto termínem a vznikla právě pro potlačení přirozených výsad. Podle Aristotela pohlížel Lykofrón na stát jako na předmět ochrany proti nespravedlnosti a křivdě. Věnoval se výlučně cíli státu, nikoli jeho založení, což značí, že cíl chápal racionálně a přejal hodnoty individualismu, rovnostářství a protekcionismu. Z toho také vyplývá, že zákon není založený na sankcích, nýbrž na svobodné vůli jedinců jej přijmout a dodržovat. Tento fakt znamená, že přijetí společenské smlouvy tak lze chápat jako projev svobodné vůle jednotlivců, ale Barker namítá, že teorie smlouvy není založena na mravní vůli jednotlivce, ale na vůli sobecké, v čemž se shoduje s Platonem. Popper dodává, že ne vždy musí ochrana znamenat sebeobranu a na příkladu s uzavřením životní pojistky poukazuje, že tím jedinec myslí na druhé, ne na sebe. Popper nesouhlasí se sobeckostí, kterou Platon a Barker hledají v protekcionismu a dodává, že je postaven na myšlence ochrany slabých před šikanou silných. Platon Lykofrónovu teorii velmi dobře znal a ve svých dílech na ni reaguje různě. V dialogu *Gorgias* se na stranu protekcionismu přiklání, protože tehdy ještě zcela nerozvinul svou totalitní ideologii, ale v *Ústavě* už jej odsuzuje. Zachází dokonce tak daleko, že si troufá tvrdit, že zločin proti jednotlivci se vyplácí a že spravedlnost pro jednotlivce se zavádí pouze proto, že někteří mužové jsou slabí na to, aby zločin páchali, a proto chtějí spravedlnost, jenže pro jednotlivce

---

¹⁵⁸ Popper, 1994, str. 103-107

je nejvýhodnější, když vede zločinný život. Tím si Platon získal mnoho zastánců i v pozdějších dějinách od Kerneada až po Hobbese, kteří převzali jak jeho historicismus, tak etický nihilismus jako základ státu.¹⁵⁹

V souhrnu lze říci, že Platon vědomě předložil svou teorii spravedlnosti tak, aby porazil individuální, rovnostářské tendence a obnovil práva kmenového systému tím, že rozvinul svou mravní teorii. K obhajobě třídní nadvlády využil humanistického cítění. Výsady viděl jako nezbytné pro dokonalé fungování a udržení stability státu, v čemž je jistá podobnost s moderními definicemi totality. Jejím vládcem by pak měl být ten nejlepší a nejmodřejší.¹⁶⁰

5.4 Princip vůdcovství

Jak již bylo zmíněno, z Platonova hlediska by měl v čele státu být ten nemoudřejší a nejlepší, rozený vladař, a tím je jen filosof. Popper ale argumentuje, že tímto názorem by se nechal přesvědčit každý, jelikož nikdo přece dobrovolně nechce nechat vládnout hlupáka, toho nejhoršího či otroka, takže v důsledku je Platonova otázka nesmyslná a navrhuje raději se ptát: „*Jak můžeme uspořádat politické instituce, aby špatní či neschopní vladaři nemohli způsobit příliš mnoho škod?*“¹⁶¹ Když někdo upřednostňuje otázku „kdo by měl vládnout“, předpokládá tím, že je vladařova politická moc neomezená, že si jedinec či vládnoucí kolektiv může dovolit cokoli, posílí svou moc a stanou se nedotknutelnými. Za toho předpokladu by se stala politická moc suverénní, ale z toho plyne otázka, kdo by byl tím suverénem? Platon bezpochyby předpokládá, že filosofové. Popper dokládá, že teorie nekontrolovatelné suverenity je nemožná, protože nikdy neexistovala a ani nebude existovat absolutní politická moc, protože i ti největší světoví tyrani nikdy nejsou sami a spoléhají se na své donašeče a vymahače práva a i oni se musejí dopustit ústupků při dosahování svých cílů. Také vyzdvihuje nutnost institucionální kontroly vladařů vyvážením jejich mocí jinou mocí známou jako teorie „brzd a rovnováhy“. Ne všichni vládcové se vždy vyznačovali inteligencí nebo vyššími morálními principy, vlastně byli spíše podprůměrní, a proto je na místě předem přijmout zásadu připravenosti na nejhorší, přestože je cílem dosáhnoutí toho nejlepšího, protože se nelze spoléhat pouze na schopného vladaře.¹⁶²

Platon prohlašuje demokracii za nedokonalou, protože v sobě skrývá tzv. paradox svobody. Jeho podstatu tvoří nekonečný kruh, díky kterému se z demokracie stává diktatura.

---

¹⁵⁹ Popper, 1994, str. 107-111

¹⁶⁰ Popper, 1994, str. 111-112

¹⁶¹ Popper, 1994, str. 114

¹⁶² Popper, 1994, str. 113-115

Demokracie je dodržena pouze tehdy, je-li vůle lidu neboli většiny vyslyšena. Je-li ale vůlí lidu přijetí principu suverenity a vlády jednotlivce, jak by se měla demokratická vláda zachovat? Zásada demokracie tvrdí, že je nutné předcházet jakékoli jiné vládě než vládě většiny, ale na druhou stranu také deklaruje, že bude respektovat rozhodnutí většiny, tedy i rozhodnutí pro vládu tyрана. Z toho vyplývá, že ti z demokratů, kteří požadují kontrolu vladaře ovládanými, musí svůj požadavek postavit na jiné tezi než na principu suverenity. Proto Popper poukazuje, že to není demokracie, která je rozporuplná, nýbrž teorie suverenity, která plodí podobné problémy, což uvádí na příkladu, kdy suverén, nejlepší vládce, uzná nejmoudřejšího vládce za suveréna nebo ten dokonce může uznat za nejlepší vládu většiny apod. Z těchto důvodů Popper odmítá teorii suverenity a apeluje raději na zvážení jiných možností vlády.¹⁶³

Popper dokazuje, že i bez teorie suverenity lze rozvinout demokratickou vládu například tím, že vládu je možno sesadit i bez krveprolití pomocí svobodných voleb. Jinými slovy existuje možnost kontroly a odvolání vládnoucích ovládanými a tradicí je zajištěno, že nová vláda tyto hodnoty nezničí. Tento příklad se dá označit za demokracii. U ní je zapotřebí si uvědomit, že lid nikdy nebude vládnout sám, ale pouze ovlivňuje rozhodnutí vladařů pod pohrůžkou odvolání. Dalším typem je vláda těch, které je možno sesadit pouze úspěšnou revolucí, a zde se s určitým krveprolitím počítá. Pro tento typ se nejčastěji používá termín diktatura nebo tyranie. Z přijetí demokratické vlády vyplývá, že i špatná demokratická politika je stále pro lid lepší než totální podřízení se tyranovi, který může být jakkoli moudrý. Popper říká, že demokracie sice není zárukou té nejlepší vlády nebo snad lepší politiky, než je některá politika tyрана, čímž se vyhýbá paradoxu demokracie, nicméně je účinnou ochranou proti vládě jednotlivce, a navíc poskytuje záruky pro zdokonalení sama sebe, tudíž je zde neustále prostor pro zlepšení a odstranění chyb. Při přijetí demokratického principu jako ochrany proti vládě jednotlivce není možné, aby vládla jedna osoba. Demokratické instituce by proti tyranovi bojovaly a apelovaly na jeho revizi. Avšak přijme-li se rozhodnutí lidu, aby se vláda svěřila do rukou jednotlivce, pak se lidstvo ujistí v neexistenci žádné bezpečné metody, jak se vyhnout vládě tyрана. Ani tento fakt však demokraticky orientovaného člověka nepřesvědčí o nedůslednosti demokratické teorie.¹⁶⁴

Platon píděním se po tom, kdo by měl vládnout, úmyslně zničil myšlenku jakékoli institucionální kontroly a předpokládal teorii suverenity. V Platonově teorii je často viděno, že blaho státu je postaveno na etice jednotlivců a jejich osobní zodpovědnosti více než na neosobních institucích a jejich budování, což Popper považuje za dosti povrchní, protože

---

¹⁶³ Popper, 1994, str. 115-116

¹⁶⁴ Popper, 1994, str. 116-118

veškerá dlouhodobá politika musí být institucionální. Platon instituce pověřuje výběrem vhodného vládce, tudíž by bylo nevhodné pokládat teorii suverenity a rovnováhy za protiklad k personalismu a institucionalismu. Kritické demokracie jsou často nespokojeni s teorií institucí, protože instituce nezaručují mravní ochranu státu, většinou rozdíl mezi institucionálním a personálním prvkem nechápu. Demokracie by měla poskytovat obnovu institucí, a to bez použití násilí, čímž zaručuje užívání rozumu. Nezaručuje však rozum sám. Z toho důvodu se Popper domnívá, že mravní situace jedince je personálního typu, a proto nelze ze selhání demokracie vinit politické nedostatky státu, ale jednotlivé občany. V demokracii je na občanech, aby instituci zdokonalili a vůbec určili, které by se měly zdokonalit, a to lze pouze přes jednotlivce.¹⁶⁵

5.4.1 Sokratův vliv

Platon bez výhrady podléhal Sokratovu vlivu. Sám Sokrates stavěl na mravním intelektualismu, tedy ideji, že moudrý je dobrý a nejedná proti tomu, co poznal, a že mravnosti lze naučit bez ohledu na dosaženou inteligenci. Sokrates kritizoval jakoukoli formu vlády z důvodu poukázání na chyby, které by se měly řešit. Výlučně se stavět proti jakékoli formě tyranie. V demokracii souhlasil s loajalitou k zákonům. Lze se domnívat, že souhlasil s vládou nejmoudřejších pod podmínkou znalosti rovnostářské spravedlnosti. Byl tedy rovnostářem a individualistou. Jeho moudrý člověk-vládce není učeným člověkem, nýbrž někým, kdo pochopil, že toho mnoho neví, a proto je jeho intelektualismus rovnostářský. Věří, že i otrok se dokáže naučit Pythagorovu větu a spoléhat se kriticky na svá vlastní poznání a rozhodnutí, z čehož vyplývá, že apeluje na vládu intelektuálně poctivých, nikoli nejučenější či nejurozenější.¹⁶⁶

I Sokratovu ideu lze chápat dvěma způsoby. Buď povede k demokracii, anebo k autoritářství. Problém tkví v nedostatečně vzdělaných lidech, kteří ale netuší o tom, že jsou nevzdělaní. Zde je nutnost autority, která by je probudila z nevědomosti a vedla. Sokrates poukazuje na to, že je třeba nevědomé vést pouze k probuzení, k sebekritice, tj. ukázat jim, jak málo toho ví, nikoli k dalším věcem, čímž se snažil zabránit špatnému pochopení jeho interpretace vlády. Věřil, že burcování lidí z nevědomosti je politické poslání. Platon jeho teorii mění svým apelem na nutnost vedení moudrým a vzdělaným vládcem, čímž zachází daleko za Sokratovu myšlenku sebekritiky a uvědomění si svých vlastních mezí, což vede k samolibosti

---

¹⁶⁵ Popper, 1994, str. 118-119

¹⁶⁶ Popper, 1994, str. 119-121

a odvrací se od zlepšení. S Platonem lze souhlasit v tom, že za vzdělání by měl být zodpovědný stát, není vhodné jej svěřit do rukou jednotlivce, jelikož budoucnost státu je v rukou mladé generace. Liberalistická politika, kterou tak velmi kritizoval, měla i určitá pozitiva, jako například dovolit učit Sokratovi, a právě upuštění od liberalismu způsobilo Sokratovu smrt. To dokazuje, že státní kontrola zapříčiňuje odstranění nejlepších, a to voláním pro někoho s ověřenou řádností. Popper souhlasí, že stát má zajišťovat možnost vzdělávání, čímž mu přisuzuje ochrannou funkci, ale taky věří v neomezenou intelektuální svobodu, a proto považuje za autoritářský názor tvrzení, aby myšlení studentů bylo tvořeno jedním člověkem. Stát by podle něj neměl zasahovat úplně do všeho.¹⁶⁷

Není tedy pochyb, že Sokratův intelektualismus je založen na rovnostářství a individualismu a autoritářství se snažil co nejvíce zredukovat. Přesto jej Platon v *Ústavě* vylíčil jako ztělesněním autoritářství. Platonův Sokrates se snaží prosadit převýchovu na úkor sebekritiky čili prosazoval nutnost zvyknout si, aby nečinily odloučeně, což je v rozporu s kritickým rozumem a sebekritickým hledáním pravdy. Filosof je tedy ten, kdo hledá pravdu a miluje ji, což činí ze sofistů tzv. „profesionálního mudrce“. To znamená, že státníci by nemuseli být ti nejučenější, nýbrž ti, kteří jsou si vědomi svých nedostatků a neopouštěli by od hledání pravdy. Platonův vůdce však není jen pouhým hledačem, nýbrž vlastníkem pravdy, je všemocný a vševědoucí. Platonův totalitní stát a Sokratův svět racionálního individua stojí právě proto v opozici. Pokus o plánování budoucnosti zákonitě musí vést k vytvoření institucí jakožto pojistky proti autoritě.¹⁶⁸

Dle Platona je „ministerstvo školství“ institucí, která by měla mít na starosti budoucího vůdce, čímž si zajišťuje vyšší stupeň vzdělání po vzoru státu, hlavně pak učení se dialektiky, na kterou musí člověk dozrát. Tímto Platon dává najevo, že si pro své vůdce nepřeje ponechání iniciativy a originality. Otázka intelektuální zdatnosti je pro Platona důležitá, protože na rozdíl od tělesné zdatnosti je těžké ji uhlídat, čímž se stává nebezpečnou, jelikož představuje nezávislost a zdravý rozum. Proto si autoritářství vybírá pouze průměrné lidi, aby zabránilo nezávislým stát se panovníky. Z tohoto důvodu je takřka nemožné, aby nejlepším vůdcem byl někdo ovlivněný autoritářstvím. Ti, kteří jsou schopni přemýšlet sami za sebe, jsou brzy eliminováni. Taktéž je velmi těžké najít charakter, který by nebyl mocí zkorumpován. Lze prohlásit, že Platonův program byl založen spíše institucionálně než personalisticky, čímž

---

¹⁶⁷ Popper, 1994, str. 121-122

¹⁶⁸ Popper, 1994, str. 122-124

doufal, že výběrem vhodného panovníka a jeho vhodnou výchovou založenou na autoritě „toho nejvhodnějšího odborníka“ zastaví politické změny ve státě.¹⁶⁹

5.5 Král filosof

Platon tvrdí, že výsadou filosofa vladaře je nahlédnutí pravdy, čemuž ale sám docela nevěří. Poukazuje, že vladař smí mluvit nepravdu nepřátelům a občanům, je-li to v zájmu obce. Avšak nikdo jiný s nepravdou pracovat nesmí, jelikož by to obec mohlo narušit. Tím se otevírá vladaři prostor pro propagandu a způsoby, jak ovládat chování za použití přemlouvání a nucení. Vladař by sice měl zůstat osvícenou inteligencí, nicméně po dobu několika generací by pravděpodobně došlo k uvěření propagandistické lži samotnými vládci. To znamená, že by opravdu mohli propagovat rasismus – mýtus krve a půdy, přestože Platon sám věděl, že se jedná o podvod. Platon předpokládal blaho státu tím, že i samotný vládce uvěří v propagandu s cílem zastavit změnu. Platonův mýtus je založený na dvou myšlenkách: na myšlence nutnosti posílení obrany státu a na myšlence rasismu, jelikož „*bůh přimísil těm z vás, kteří jsou schopni k vládě, při jejich vzniku zlato, a proto jsou nejvzácnější; těm, kdo jsou pomocníky stříbro; železo pak a měď rolníkům a ostatním dělníkům*“¹⁷⁰ a prohlásil tyto kovy za dědičné, ale přesto se nebrání myšlence, že se může narodit dítě zcela odlišných kovů, než mají jeho rodiče, což by se odrazilo v jeho společenském postavení. I zde však podle Poppera vládne určitá diskriminace, protože přesouvat se může jen dítě z vyššího rodu níž, když je zdegenerované, ale dítě z nízkého rodu nesmí být povýšeno, protože smísením zlata a mědi by vznikla nepravděpodobnost a nestejnost. Popper upozorňuje, že Platon si byl rasismu velmi dobře vědom a že by jeho teze byly demokratickou společností odmítnuty, kdyby byly poskytnuty přímo, a proto se rozhodl je zjemnit dlouhými oklikami, přemlouváním a manipulací.¹⁷¹

5.5.1 Náboženská konvence

Při připuštění myšlenky, že Platon vědomě šířil rasismus, jej lze považovat za propagátora lži. Dokonce zašel až k zavedení náboženských konvencí, přestože nevěřil, že zákony byly vytvořeny dle božského ideálu. Ukazuje se, že vychvalování Platona kvůli jeho boji s konvencí sofistů je nesmyslné, protože sám se odkazuje na náboženskou konvenci. To znamená, že nutí občany k poslušnosti výhrůzkami. Platonova koncepce se nápadně podobá glorifikaci propagandy básníkem Kritiém. Shodují se v tom, že náboženství je lží státníka, aby

---

¹⁶⁹ Popper, 1994, str. 124-127

¹⁷⁰ Popper, 1994, str. 130 (viz také Ústava, 415 a)

¹⁷¹ Popper, 1994, str. 128-131

zastařilo lidi. Avšak ani jeden z nich ho nepovažují za negativní jev. Popper si netroufá popřít Platonovo náboženské cítění vzhledem k Sokratovu vlivu na jeho osobnost, nicméně zdůrazňuje, že při řešení politických situací dává veškeré jiné cítění stranou, z čehož čerpá i jeho trestání jinak ctnostných a čestných lidí, kteří se neshodnou na obecně platném a uznávaném dodržování státního náboženství. Pokud občan neodvolá své názory, jeho obvinění z bezbožnosti povede až k trestu smrti. Popper upozorňuje na smrt Sokrata, která Platona velmi poznamenala a kterého před soudem dokonce bránil, ale s odstupem času začal upřednostňovat blaho státu před Sokratovým individualismem. V tom případě by starší Platon při obvinění Sokrata stál na straně státu, nikoli Sokrata.¹⁷²

V *Zákonech* se Platon odkazuje na přísné potrestání bohy všech, kteří se postaví na špatnou stranu v konfliktu dobra a zla, který ztotožňuje s kolektivismem a individualismem. Bohové se podle jeho názoru aktivně zajímají o svět a vše, co se v něm nachází, tudíž se nelze spoléhat na to, že v případě porušení jejich nařízení nezasáhnou. Žádnými oběťmi ani modlitbami si nelze vykoupit odpuštění. Za touto myšlenkou neodvratného potrestání bohy se skrývá jasný politický zájem. Nelze popřít, že pokud byl Platon ateistou, věřil alespoň v neodkladnou nutnost zastavit změny. Na druhou stranu ale nelze opomenout, že Sokratovu lásku podřizuje posílení panské třídy. V teorii pravdy o mýtu Platon nebyl tak dogmatický jako v teorii spravedlnosti, a tím, že upřímně přiznal, že lže, si udržel sokratovského ducha.¹⁷³

5.5.2 Funkce panovníka

U teorie pravdy se nabízí otázka, proč Platon zdůrazňuje nutnost panovníka filosofa, kterým nemůže být nikdo jiný než ten, jenž neustále hledá a miluje pravdu, ale má výsadu v podobě povoleného lhaní, které se Platonovi zdá býti důležité? Popper označuje za jedinou možnou odpověď na tuto otázku skutečnost, že filosof je v Platonově pojetí docela něco odlišného. Jeho filosof není někdo hledající moudrost, ale je spíše jejím vlastníkem, což ho označuje mužem učeným. Platonovu formu vlády lze tedy označit za „sofokracii“, vládu učenosti. Funkce filosofa jde rozčlenit do dvou oblastí, přičemž první se týká založení státu a druhá jeho uchování. Prvotní funkcí krále filosofa je v tom případě založení státu s výsadní zákonodárnou mocí. Filosof je zde potřebný, protože má-li být stát stabilní, potřebuje být identickou kopií božského originálu, na který mohl nahlédnout pouze filosof, a tím se stát zakladatelem ctnostné obce. Idea dobra se v jeho hierarchii idejí nachází na samém vrcholu,

---

¹⁷² Popper, 1994, str. 131-132

¹⁷³ Popper, 1994, str. 132-133

protože je podstatou a původcem existence světa idejí, a tím i příčinou veškerého vědění a pravdy. Z tohoto důvodu je schopnost nahlížet na dobro nepostradatelná. Nicméně Popper popisuje tyto definice dobra za příliš obecné. Krom mravního kodexu nelze s jistotou říci, co je dobré a špatné, a proto považuje tezi, že dobro je to, o co všichni přirozeně usilují, za nedostačující. Platon v *Ústavě* dokonce přiznává, že si vlastně sám není zcela jist, co je to dobro, ale apeluje na občany, že dobré je vše, co uchovává, a zlé je vše, co je degenerativní a vede ke zkáze, tudíž vidí dobro jako neměnný stav klidu. Platonova idea moudrosti také neznamena to samé, co moudrost pro Sokrata. Platonův filosof nemá kdy se starat o nízká jsoucna občanů, protože neustále sleduje jsoucna vyšší. Navíc zde vyzdvihuje, že filosof touží poznat něco ze stálé a ničím nezmítané jsoucnosti.¹⁷⁴

Tento fakt sice vysvětluje nutnost filosofa jako zakladatele a zákonodárce, ale Popper poukazuje, že to neznamena, že se jeho vláda musí i zachovat: primárně jde o pojistku proti jakékoli změně zavedené budoucími vládci. Platon zdůrazňuje jednotu panské třídy pod podmínkou jejího nerozštěpení, pouze tehdy bude stát stabilní. Vladař má za úkol tuto nejvyšší třídu vychovávat, a to nejen při vzniku, ale po celou dobu existence. Při výchově je třeba dbát na dvojí činnost, kterou je dohlížení na výchovu stejně jako na eugenický chov. Výchovný systém je zaúkolován tak, že musí produkovat jak vojáky, tak filosofy. Kdyby byla přítomnost filosofa nadále zbytná, nemuselo by se vychovávat dalších filosofů. V případě, že by výchova měla zájem o individuum a vzdělávala je pro jejich vlastní růst, bylo by nutno zachovat filosofii i bez nutnosti krále vládce, nicméně důležitost filosofických vládců vidí Platon pouze politicky. Popper považuje za hlavní důvod Platonovu potřebu pro maximální zvýšení panovnickovy autority, kterou zakládá na božské podstatě a nadpřirozených schopnostech, čímž Platon uděluje vládcu určitou hodnost a odděluje jej od ostatních občanů. Filosof má za úkol napodobit jak božský originál obce, tak božský originál člověka. Platon zdůrazňuje důležitost šlechtění lidí, čímž sestaví třídu dokonalých lidí, což státu umožní pouze vláda filosofů, a Platon tvrdí, že má-li být obec dokonalá, je třeba klamat a lhát. Aby vládcu udrželi eugeniku, měli by tajně manipulovat „náhodné“ losování při výběru partnera. Náhodně losování dává občanům pocit, že jejich partnery jim vybral osud, nikoli vládce. Platon zostuzuje Sokrata, když mu v *Ústavě*¹⁷⁵ vkládá do úst zákon známý jako Glaukónův edikt, dle nějž by se měl každý během války podříditi přáním udatných a jejich sexuálním touhám bez ohledu na to, zdali se jedná o muže či

---

¹⁷⁴ Popper, 1994, str. 133-135

¹⁷⁵ Ústava, 468 c

ženu, což je učiní ještě odvážnějšími hrdiny, a Platona samotného tento výrok zbavuje zodpovědnosti, protože jej vložil do úst Sokratovi.¹⁷⁶

Aby se vládci vyhnuli degeneraci, musí být vzdělaní v matematice, astronomii, harmonii a dialektice a samozřejmě musí znát tajemství eugeniky a platonského čísla svatebního, čímž zajistí člověku štěstí. A proto Platon toliko vyzdvihuje vládu filosofů, protože jedině oni mohou skoncovat se zly ve společnosti, jako je nestabilita státu či rasová degenerace, na což Kant reaguje, že vláda filosofů je nežádoucí, jelikož moc vždy zkaží svobodný rozum. Na druhou stranu je žádoucí existence a svoboda projevu filosofů, jakožto nosičů zdravého soudu rozumu. Z toho všeho vyplývá jediný možný závěr. Platon vidí sám sebe jako krále filosofa a *Ústava* si nárokuje jeho královskou moc, jakožto legitimního dědice padlého vůdce Kodra, který se dle Platonových slov obětoval, „*aby zachoval království pro své děti.*“¹⁷⁷ Tento závěr umožňuje pochopení dalších, jinak nezapadajících dílů Platonovy politiky. Nelze pochybovat, že svá díla považoval za politický manifest své doby. Někteří kritikové, jako je Taylor, popisují Platonovy reformy jako praktické, předložené osvíceným Athéňanem toužícím po reformě světa. Popper jeho myšlenku sice nepopírá, nicméně připomíná, že Platon při svém politickém modelu dokonalého státu v čele s králem filosofem měl na mysli určité tehdejší filosofy, které ve své době dobře znal a tou dobou se mezi výtečné filosofy mohli řadit pouze Antisthenés, Isokratés a samozřejmě Platon. S těmito novými skutečnostmi Popper poukazuje, že Platon v podstatě promítá své vlastnosti do krále filosofa a že v *Ústavě* dokonce existují osobní narážky a paralely mezi Platonem a králem, například když dedukcí dochází k tomu, že nakonec zbývá pouze velmi málo filosofů vhodných na pozici krále, přičemž Antisthena a Isokrata a jejich následovníky označuje za nevhodné a nutné potlačit silou, tudíž logicky zbývá pouze Platon. Další narážkou je přirozenost v tom, že tak, jak se chodí prosit ke dveřím lékařů v případě nemoci, tak stejně je vhodné přijít ke dveřím filosofa a prosit ho o to, aby vládl. Popper v tomto odkazu vidí Platonovu hrdost, která říká, že pokud ho chtějí za svého vládce, musí ho jít poprosit a on pak možná přijme, nicméně on o vládnutí občany prosit nebude. Přestože Platon tvrdí, že filosof by měl vládnout mimo jiné i proto, že nemá ambice a ctižádost býti panovníkem, ale přijímá vládu, protože prostý lid jej potřebuje, on sám do svých děl vkládá své vlastní ambice, když se chtěl dotknout božských idejí. Dle Poppera tedy portrét panovníka není nic

---

¹⁷⁶ Popper, 1994, str. 135-137

¹⁷⁷ Popper, 1994, str. 141

jiného než autoportrét Platóna a v určitém slova smyslu jej dokonce lituje, protože nikdy nedokázal uskutečnit svůj sen.¹⁷⁸

5.6 Esteticismus, perfekcionismus, utopismus

Popper pokládá Platonův přístup k politickým problémům za velmi nebezpečný a nazývá ho „*utopickým inženýrstvím*“, které staví do protikladu k sociálnímu „*postupnému inženýrství*“. Utopické inženýrství je zrádné v tom, že se jeví jako možná alternativa k radikálnímu historicismu, který Popper považuje za riskantní a jenž tvrdí, že nelze měnit průběh dějin. Zároveň lze utopii pokládat za nutné doplnění méně radikálního radikalismu, který zastával například Platon a o němž tvrdil, že lidé mohou do dějin zasahovat. Utopický přístup lze popsat dle racionálního jednání. Má-li občan jednat rozumně, musí si zvolit cíl a ujasnit si cíle konečné a částečné, které jsou jen pouhými prostředky k dosahování cílů konečných. V Platonově politice by byl tedy konečným cílem ideální stát. Z toho vyplývá, že nejprve je nutno stanovit si ideu dokonalého státu a poté až prostředky, kterými jej dosáhneme. Toto jsou předpoklady racionálního neboli sociálního inženýrství. Ve skutečnosti se ale jedná o utopické inženýrství, které je nebezpečné, protože přitahuje ty jedince, jež nejsou ovlivněni historickými předsudky, anebo ty, kteří se proti němu staví.¹⁷⁹

Oproti tomu existuje i tzv. postupné sociální inženýrství, se kterým Popper sympatizuje a jehož základem je vyhnout se neštěstí svých občanů tam, kde je to možné. Popper si uvědomuje, že nelze dosáhnout dokonalého státu a že je taktéž nevhodné pokládat si za cíl štěstí svých občanů, jelikož neexistují instituce zajišťující štěstí. Je tedy na místě zkoumat a předcházet největším zlům ve společnosti, nikoli usilovat o ideální dobro. Tento rozdíl zdá se býti stěžejním, jelikož rozlišuje mezi rozumnou metodou, jak zlepšit život občanům, a metodou, jejíž užití vede k utrpení občanů. Popper se domnívá, že občané přirozeně podpoří raději myšlenku boje proti nespravedlnosti a utrpení než myšlenku vytvoření dokonalého státu, kterou hlásá utopický přístup. V této společnosti si občané nebudou chtít vyměnit místo s někým lépe postaveným, protože budou mít zajištěnou stejnou ochranu státem. Mimo jiné projekty zaměřené jen na určité části přeměny institucí, jako jsou zdravotní pojištění, sociální podpora apod., mají mnohem menší rizika a následky, v případě jejich nezdaru jsou mizivé a dají se

---

¹⁷⁸ Popper, 1994, str. 137- 143

¹⁷⁹ Popper, 1994, str. 144-145

rychle opravit. Na věcech boje proti existujícímu zlu se občané shodnou snáze. V tomto případě se dá říct, že instituce jsou výsledkem kompromismu.¹⁸⁰

Utopický přístup usiluje o kolektivní dobro, čímž je dokonalý stát. Jelikož v něm neexistují instituce, vládce se nikdy nedozví, jestli jsou jeho opatření k dosažení ideálního státu v souladu s přáním občanů, nedostává od nich žádnou zpětnou vazbu. Utopický inženýr má o to těžší situaci, že v jeho představě státu bude k mnoha lidem lhostejný a veškeré námitky, kritiku a stížnosti bude ignorovat, protože jak řekl Lenin: „*Když se kácí les, lítají třísky.*“¹⁸¹ Další problém nastává po smrti panovníka, protože je nepravděpodobné, že by našel nástupce se stejným ideálem, což znamená, že by utrpení lidu bylo nakonec zbytečné, jelikož se onen očekávaný ideál neuskuteční. Celá výstavba nového státu by trvala několik generací a ideje se mění, takže co se jeví jednomu panovníkovi jako ideální stát, nemusí se tak jevit jeho nástupcům. To vede k dalšímu negativu, změně cíle během v procesu realizace, protože užívaná metoda pro dosažení dosavadního cíle se stává zbytečnou. Popper upozorňuje, že „*žádný cíl nemůže nikdy ospravedlnit všechny,*“¹⁸² ale domnívá se, že „*dostatečně konkrétní a uskutečnitelný cíl může ospravedlnit dočasné prostředky, které by nikdy neospravedlnil ideál vzdálenější.*“¹⁸³ Utopický přístup by teoreticky mohl být uplatnitelný za předpokladu existence racionálních prostředků pro určení ideálu a existence racionálních prostředků pro jeho dosažení. Sám Platon ale uznává, že existence racionální metody pro určení ideálu není možná, což vylučuje i druhý bod, a pokud není možné použít rozum, hlásí se na řadu moc a násilí. Pokud se někde ve světě objevují skvělí vůdcové, nejedná se o dílo rozumu, nýbrž náhody.¹⁸⁴

To, co Popper kritizuje, není neuskutečnění Platonovy utopie, ale utopické inženýrství, které apeluje na přestavbu celé společnosti bez zaručeného pozitivního výsledku. K aplikaci tohoto inženýrství je třeba praktických zkušeností, kterých nelze dosáhnout bez podstoupení experimentů v praxi. Žádné experimenty ovšem nelze provádět bez ohledu na dalekosáhlé změny. Vzhledem k obrovskému měřítku celé společnosti není možné ve státě aplikovat experiment v podobě socialismu pouze na jednu továrnu či vesnici, protože by nikdy nebyl zřetelný celkový realistický dopad na společnost. Oproti tomu postupné sociální experimenty lze uplatňovat v malém měřítku uvnitř společnosti bez revoluce, čímž se vyznačuje společnost 21. století, kde jsou reformy a změny obchodu, zdravotnictví apod. zcela běžné. Tím Popper

---

¹⁸⁰ Popper, 1994, str. 145-146

¹⁸¹ Popper, 1994, str. 146

¹⁸² Popper, 1994, str. 147

¹⁸³ Popper, 1994, str. 147

¹⁸⁴ Popper, 1994, str. 146-147

dokazuje, že není nutné okamžitě měnit celý charakter dané společnosti, ale posouvat se menšími reformami k udržování spravedlnosti a práv občanů. Masovou metodu by bylo možné použít následkem zjištění většího množství zkušeností z menších lokálních reforem, na což by pravděpodobně nepřistoupili výrobci či občané. Dalším negativem je, že trvání na utopické metodě vede až k závislosti na projektu, který má za následek mnoho obětí, na rozdíl od postupné metody, která je založena na přizpůsobení se nově vzniklé situaci. Z utopické metody se tímto vytrácí vědecká (racionální) myšlenka a tou je poučení se z chyb a raději zastává nekompromisní radikalismus. Z toho vyplývá, že Platonova snaha o přetvoření společnosti se jeví jako apokalyptická.¹⁸⁵

Platonův radikalismus souvisí s jeho představou estétství, do které promítá svět naprosto zbavený veškerých nežádoucích jevů od chudoby po ošklivost. Estétství by bylo žádoucí pod podmínkou kontroly rozumem, zodpovědnosti a humanismu, v opačném případě může propuknout až v hysterii. Platon sám sebe považoval za umělce, a proto po vzoru všech velkých umělců chce své estétství, svůj obraz společnosti, přiblížit co nejvíce k božímu originálu. Pokud se umělec rozhodne změnit svůj výtvar, pouze smaže plátno. Rozhodne-li se ale politik smazat své dílo, musel by zničit jak své představy, tak sám sebe. Platonovi politici tvoří obec pro krásu. Popper se ohrazuje, že je nemístné užívat lidské existence jako prostředek pro uspokojování osobních potřeb umělce. Sny o kráse musí pomáhat lidem a budovat instituce na jejich ochranu, nesmí být v žádném případě zaměřeny na nespravedlivost. Estétství a radikalismus v podobě sebekázně se tedy u Platona vyznačují úzkým vztahem, což zahrnuje i povinnost politika provádět čistky či posílat obyvatele do vyhnanství, aby si stát udržel určitou úroveň.¹⁸⁶

Iracionalismus je dalším pojmem spojeným s Platonovým radikalismem. Jediným způsobem, jak se ve všech sférách lidského bytí poučit, je metoda pokusu a omylu, což je u Platonovy společnosti nemožné. V tom případě nelze předpokládat, že společnost založená na jednorázové komplexní přeměně bude okamžitě připravena k dokonalému fungování. Mnohem pravděpodobnější teorie je výskyt chyb a nedokonalostí důsledkem zavedení nové sociální teorie, které by se jen těžko napravovaly. Ti, kteří by snad novou společnost chtěli změnit, by opět museli toto malířské plátno smazat a začít od znova, ale ze stejného důvodu by je potkal ten samý osud. Jediným možným řešením je přijmout postupné zavádění změn. Radikalismus

---

¹⁸⁵ Popper, 1994, str. 148-150

¹⁸⁶ Popper, 1994, str. 150-153

a estétství se vyskytuje tam, kde je zavrhnut rozum a namísto něj se věří v politická kouzla. Zde se i dobře míněná idea dokáže proměnit ve zkázonosnou zbraň.¹⁸⁷

5.7 Shrnutí

Karl Popper, jeden z největších a nejvýznamnějších kritiků Platonovy nauky o společnosti a státu, se staví do opozice k Platonovým myšlenkám a označuje je za totalitní a nehumánní. Zdůrazňuje, že se Platon svým ideálním státem vrací k uzavřené kmenové společnosti odkazující se na magii, dogmatech a strachu z bohů, ve které není místo pro zdravé kritické uvažování. Popper však považuje přesun k otevřené společnosti založené na dobrovolně přijatých společenských normách za nevyhnutelný pokrok v lidských dějinách, kterému Platon brání pouze kvůli svému vlastnímu aristokratickému postavení v soudobé společnosti. Pro Platona byla jakákoli změna zásahem do božského klidu a trval na tom, že stabilita a neměnnost udržuje společnost v celku a že změnu lze zastavit pouze návratem k původní ideji, v tomto případě k ideji obce založené na přírodě a magii podporované neustálou propagací zájmu vládnoucí třídy, nárokování si monopolu na vzdělání a formování myslí nižších tříd, v čemž Popper nevidí nic jiného než totalitu. Popper upozorňuje na přehnané vyzdvihování Platona jako humanisty v průběhu dějin, mylné pochopení jeho textů a nepřesné překlady názvů Platonových děl. Platonovo pojetí svobody a spravedlnosti Popper odsuzuje, protože je příliš omezeno a neplatí pro všechny občany. Pravá svoboda je dle Poppera omezena pouze svobodou druhých a je přesvědčen, že stejně nespravedlivě to chápali občané Athén. Dokonce si je jist, že vzhledem k tomu, s jakou precizností je propracována jeho *Ústava*, Platon záměrně vypustil rovnostářské myšlenky a jakékoli rovnosti všech občanů před zákonem. Nicméně již před Platonovým narozením někteří filosofové trvali na ideji, že do úřadů by se mělo dosazovat na základě schopností, nikoli majetku. Ani z biologického hlediska si před Platonem nejsou všichni lidé rovni, protože tím pádem by se otrok mohl stát vládcem. Popper nesouhlasí se spravedlností založené na konati si své ve své kastě. Nepreferuje ani Platonovo rétorické umění, které v *Ústavě* používá ke zmatení kritického rozumu čtenáře. Popper se s Platonem neshodne ani v pojetí kolektivismu a individualismu, přičemž Platon považuje individualismus za egoistický a kolektivismus za altruistický, na což Popper nahlíží přesně opačně. Přesto Popper věří, že Sokratův humanismus Platona přece jen ovlivnil, a proto se někdy v jeho díle objeví záblesk humanismu, kterým se čtenáři nechávají zmást. Dle Poppera Platon sice humanistického cítění ve svých dílech použil, avšak s cílem obhajoby třídní

---

¹⁸⁷ Popper, 1994, str. 153

nadvlády. Tím, že se Platon automaticky ptal, kdo by měl vládnout, záměrně zničil možnost institucionální kontroly a vytvořil předpoklad pro teorii suverenity. Při výběru vládce je dle Poppera důležitější se ptát, jak se dá zajistit, aby panovník napáchal co nejméně škod, místo toho, kdo by měl vládnout, čímž naznačuje nutnost připravenosti na nejhorší ve formě *brzd a rovnováh*, než je jen spoléhání se na schopnosti vladaře. Teorii suverenity odmítá proto, že v ní vidí původ paradoxu demokracie, na který se odkazuje Platon, když tvrdí, že demokracie je nedokonalá a nevhodná forma vlády. Pro Poppera demokracie nepředstavuje nejlepší formu vlády, ale ochranu před vládou jednotlivce a možnost zdokonalení a odstranění chyb formy vlády a doplňuje, že demokracie selhává pouze tam, kde selhávají jednotliví občané. Přestože Platon Sokrata vylíčil v *Ústavě* jako zastávce autoritářství, Popper jej považuje za rovnostáře a individualistu, jehož posláním je kritikou poukazovat na chyby, které je nutné napravit, což znamená, že kritikou demokracie se nestává jejím nepřítelem, nýbrž se pouze snaží o její zlepšení. Platon Sokratovi do úst vkládá své vlastní myšlenky, aby jeho autoritou čtenářům potvrdil, že píše pravdu. Avšak Platonův ideální stát a Sokratův svět založen na racionálním individuuum se vzájemně vylučují. Platonův stát by totiž nikdy nedovolil, aby v čele povstalo nezávislé individuuum přemýšlející samo za sebe. Navíc Platon dovoluje svému vládcovi a nikomu jinému, aby v rámci kolektivního dobra lhal občanům, čímž otevírá prostor pro propagandu, diskriminaci a rasismus odkazuje se na boha. Popper demaskuje pravou podstatu Platonovy možnosti přecházení mezi kastami, když ukazuje, že přecházet lze pouze níž, avšak z dítěte rolníků se nikdy nemůže stát vládce a tvrdí, že Platon si byl diskriminace velmi dobře vědom a taktéž si uvědomoval, že kdyby demokracii odmítl přímo, lidé by jeho kritiku nepřijali, a proto se uchýlil k rétorickým manipulacím. Ohledně náboženské konvence Popper konstatuje, že jí Platon ponechal ve svých dílech také jako zdroj manipulace a strachu, kterou si vynucoval poslušnost, nikoli jako své vlastní přesvědčení o existenci boha či ze strachu, že by jej společnost mohla obvinít z bezbožnosti. Zde již Popper rozlišuje mezi mladým a starým Platonem, přičemž mladý je stále ještě poznamenaný Sokratem a před soudem by se za něj jistě postavil, a starý Platon by v tomto sporu stál bezvýhradně na straně státu. Popper pojmenovává formu vlády v Platonově státu jako *sofokracii*, vládu rozumu, přičemž Platonův filosof není hledačem moudrosti, nýbrž jejím vlastníkem. Platon líčí, že filosof musí být vládcem, protože musí založit stát na základě božského vzoru, na který nahlédl ve světě idejí, a poté se musí zasloužit o zachování tohoto státu. Popper v jeho líčení však vidí promítnutí Platona samého do role vládce a Antisthena a Isokrata do rolí rádců. *Ústava* je tedy jakýsi Platonův autoportrét a v určitém slova smyslu Popper Platona lituje, že nebyl schopný uskutečnit svůj sen. Tento

Platonův přístup se nazývá *utopickým inženýrstvím*, které klade do opozice k *postupnému inženýrství*.¹⁸⁸

---

¹⁸⁸ Popper, 1994, str. 41-153

6 Uplatnění Platonovy ideje ve školství

Platon a jeho učení filosofické a politické ve 21. století není pouze výsadou vysokoškolsky vzdělaných lidí, nýbrž se podvědomě prolíná životem všech občanů skrze literaturu, filmy a seriály či luštitelské tajenky. Ve vzdělání jej lze očekávat nejen v předmětech občanské nauky, dějepisu a společenských věd, ale může se objevit v literatuře a testech i jiných předmětů, například v českém jazyce při státní maturitě či v čítankách nebo v učebnicích či doprovodných vzdělávacích materiálech na trénování čtení a poslechu v cizích jazycích. V rámcových vzdělávacích programech (RVP) je neodmyslitelnou součástí hlavně středoškolského vzdělávání, ale jeho jméno se objevuje již v RVP pro základní školy. V této kapitole upřesním výskyt Platonova učení v českém školství, zhodnotím již existující materiály a aktivity a navrhu vlastní možné uskutečnitelné aktivity, kterými by se Platonovo učení mohlo realizovat či už se realizuje v jednotlivých předmětech. Pokud není uveden zdroj u aktivity, tvůrcem je autor této diplomové práce, Bc. Nela Barková.

6.1 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

V rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání (RVP ZV) se Platonovo učení může vyskytnout ve vzdělávací oblasti *Člověk a společnost* v předmětech *dějepis* a *výchova k občanství*. V dějepise se lze konkrétně odkázat na tematický okruh určený pro 6. třídu, nazývajícím se *Nejstarší civilizace, kořeny evropské kultury*, jehož tématem je *starověké Řecko*, a obsah učiva se týká nejstarších starověkých civilizací a jejich kulturního odkazu, antického Řecka a Říma, a střední Evropy a jejího styku s antickým středomořím. Očekávané výstupy týkající se Platonovy problematiky se soustřeďují na ukázky konkrétních příkladů přínosu antické kultury, uvedení konkrétních osobností, které jsou důležité pro celou evropskou civilizaci, porovnávání formy vlády a také postavení společenských skupin v různých státech a vysvětlení podstaty původní řecké demokracie. Konkrétní jednotlivé vyučovací hodiny se věnují i pozadí Platonovy doby, jako například témata *„Městské státy, Řecká kolonizace, Athény za Solona, Řecko-perské války, Vrchol athénské demokracie, Peloponéská válka, Řecká vzdělanost, věda a umění“*¹⁸⁹ apod. U tematického okruhu *Objevy a dobývání, počátky nové doby* se očekávané výstupy zaměřují na znovuobjevení antického ideálu člověka. Tyto výstupy se týkají učiva renesance a humanismu a učivo je zařazeno do 7. ročníku. Ve výchově k občanství lze použít okruh *člověk, stát a právo* v 9. ročníku, přičemž očekávané výstupy specifikují nejčastější typy a formy státu nebo například výhody či nevýhody demokratického

---

¹⁸⁹ Učební osnovy-dějepis-6.ročník, 2017

systemu. V učivu pojímající principy demokracie a typy a formy státu lze vycházet z původní antické teorie demokracie pro srovnání a uvědomění si rozdílu a vývinu současného pojetí demokracie s pojetím původním.^{190 191192193}

Z průřezových témat odpovídají Platonovu učení témata *Výchova demokratického občana* a *Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech* s úzkou vazbou na vzdělávací oblast *Člověk a společnost*. V tematickém okruhu *Jsme Evropané* jsou studenti seznamováni s historií a kořeny evropské civilizace s odkazem na antické Řecko a klíčové události Evropy.¹⁹⁴

6.1.1 Způsob vyučování a aktivity

Způsob vyučování Platonova učení v základním vzdělávání může být rozmanitý. První zajímavý materiál se věnuje představení občanské výchovy a jejího zaměření v souvislosti srovnání českého a německého školství, přičemž se autor odkazuje na Platonovo učení a zdůrazňuje, že právě u něj se nachází počátek občanské výchovy. Votava pokládá za cíl občanské výchovy „*zprostředkování znalostí o demokratickém zřízení a posilování kompetencí k politickému jednání*.“¹⁹⁵ Votava stručně představuje Platona a upozorňuje na jeho pojetí státu, na dílo *Ústava*, ve kterém lze jeho učení najít, na rozdělení společnosti a klade důraz na Platonův cíl, který je založen na odstranění individuálních sklonů a soukromého vlastnictví s cílem posílit stát a zavést eugeniku. Votavovo představení a odkázání na Platonovu společnost je zcela oprávněné, jelikož jako jeden z mála poukázal na fakt, že chceme-li pochopit přítomnost, je nutné poznat minulost, která naši přítomnost tolik ovlivnila. Votava svým odkazem ukázal, že Platonovo učení lze použít i v jiných okruzích či tématech, než ve kterých je výslovně zmíněn v RVP.¹⁹⁶

Druhá aktivita se v oblasti *Člověk a společnost* vztahuje k předmětu *dějepis* a vytvořil ji Mgr. Vladimír Rychlý s podporou Masarykovy základní školy a mateřské školy Melč a materiál použil v šestém ročníku. Rychlý vytvořil prezentaci – didaktickou hru, která je založená na televizní soutěži *Riskuj*. Její obsah tvoří události Platonova života, od nejstarších dějin, přes Athény a Spartu, až po řecko-perské války a Alexandra Velikého. V každé z těchto čtyř

---

¹⁹⁰ RVP ZV, 2017, str. 2, 53-55, 60-61

¹⁹¹ Učební osnovy-občanská a rodinná výchova-9.ročník, 2017

¹⁹² Učební osnovy-dějepis-7.ročník, 2017

¹⁹³ Učební osnovy-dějepis-6.ročník, 2017

¹⁹⁴ RVP ZV, 2017, str. 129, 131, 133

¹⁹⁵ Votava, 2017, str. 7

¹⁹⁶ Votava, 2017, str. 7-9

kategorií se nachází 4 otázky zaměřující se na informace vztahující se k názvu kategorie. Otázky jsou pokládány od nejlehčích a obecnějších k těžším a konkrétnějším. Z hlediska zařazení Platonova pojetí společnosti je nejdůležitější kategorie *Athény a Sparta*, protože se orientují na otázky formy vlády v Athénách a práva podílet se na veřejném životě společnosti. Aktivita je zvolena vhodně, jelikož si žáci při studiu hrají, pracují ve skupinách, fixují si nabyté učivo, a přitom si zařazují poznatky do celého kontextu, jak do dobových událostí, tak do dobového myšlení. Zde není třeba prezentaci velmi upravovat, ale pokud by ji učitel chtěl zaměřit více na Platonovo učení, rozhodně si otázky může přepsat.¹⁹⁷

Mgr. Hana Zajícová v dějepise navrhla tajenku pro šestý ročník ZŠ, jejíž výsledkem jsou „Athény a Sparta“. Studentům pokládala otázky zaměřené na geografii, bohy, literaturu a podobně. Přestože se tato aktivita nedotýká výlučně Platona a jeho učení, lze se inspirovat a navrhnout vlastní tajenku zahrnující i přímo Platona a události s ním spojené, a to jak v základním vzdělávání, tak ve středoškolském s rozdílem obtížnosti otázek.¹⁹⁸ V základním vzdělávání či na nižším stupni gymnázia by se daly použít například otázky: *Jméno Platonova učitele, Jak se nazývají řecké městské státy?, Která forma vlády panovala v Řecku za života Platona, s níž Platon nesouhlasil?, Jak se říkalo lidem, kteří neměli volební právo a pracovali zadarmo?* apod. Tajenka udrží pozornost žáků, tudíž jsou žáci motivováni a lze ji použít i k expozici, aplikaci, fixaci a diagnostice, a navíc poskytuje žákům jinou než frontální výuku. Při expozici žáci sami v učebnici či na internetu naleznou odpovědi, při aplikaci aplikují nabyté poznatky, při fixaci v tajence utvrdí již probrané učivo a při diagnostice by se tajenka dala použít i jako forma testu, která je pro žáky více přijatelnější a méně stresující než běžná písemka, přičemž by byly dodrženy osnovy učiva i očekávané výstupy uvedené v RVP ZV v dějepise pro šestý ročník.

Jan Zouhar navrhl aktivitu, kterou lze zařadit jak do výchovy k občanství, tak do českého jazyka a je vhodná pro základní i gymnaziální vzdělávání. Jeho aktivita je založena na „*Slavnostní řeči Perikla nad padlými v roce 431 př. n. l.*“¹⁹⁹ a je doprovázena kontrolními otázkami a úkoly jako: „*Přečtěte si celý text a pokuste se do pravého sloupce napsat hodnoty a přednosti zřízení, které vyznávají Athénané; Zaškrtněte tři, které jsou pro vás nejdůležitější; Které z nich platí i dnes?; Periklés uvádí několik znaků demokratického zřízení. Které to jsou? Jak se projevuje svobodný život města?; Jaký je názor athénských občanů na politiku?*“²⁰⁰

---

¹⁹⁷ Rychlý, 2013, str. 1-35

¹⁹⁸ Zajícová, 2013, str. 1-4

¹⁹⁹ Zouhar, 2008, str. 1

²⁰⁰ Zouhar, 2008, str. 2

Otázky a úkoly jsou vybrány vhodně a rozhodně souvisejí s Platonovým učením o státě. Cílem je, aby si studenti uvědomili nynější hodnoty, které se zakládají na historii staré téměř 2500 let, a vnímali rozdíly mezi athénským a nynějším pojetím demokracie. Zouhar navrhuje jako závěrečnou aktivitu diskusi o hodnotách demokratické společnosti ve 21. století a o výhodách a ctnostech demokratického zřízení společnosti. Přestože se zde přímo neodkazuje na Platona, je zřejmé, že studenti jsou seznámeni s jeho dobovým kontextem. Zouhar doporučuje skupinovou formu výuky a zdůrazňuje, že při této aktivitě se rozvíjí klíčové kompetence občanské a komunikativní, přičemž se prolínají průřezová témata *Výchova demokratického občana* a *Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech*.²⁰¹

Další didaktickou hru vytvořila Mgr. Markéta Pravdová přednostně pro druhý stupeň základní školy, je ovšem taktéž vhodný pro nižší stupeň osmiletého gymnázia. Materiál je zaměřený na předmět *dějepis*, konkrétně na učivo *Nejstarší civilizace, kořeny evropské kultury* s tématem *Troja*. Od studentů se očekává, že získají povědomí o dobovém kontextu, uvedou konkrétní příklady přínosu antické kultury a významné osobnosti antické kultury. Přestože jsou uvedeny tyto očekávané výstupy, Platon zde zařazen není, avšak jeho doba, antická mentalita a demokracie jsou v materiálech uvedeny. Pravdová navrhla dva materiály, přičemž první je interaktivní prezentace seznamující žáky s novým učivem a druhá je zaměřena na aplikaci, fixaci a diagnostiku v podobě didaktické hry nazývané *Dobývání Troji*. Pravdová dokonce vytvořila hrací desku s poli, kde se hráči posunují o jedno políčko při správné odpovědi. Ke hře poskytuje také pravidla, kde vysvětluje, že proti sobě stojí dva týmy, Trojani a Řekové, přičemž Řekové se s každou správnou odpovědí posouvají trojským koněm o jedno políčko k trojské bráně a Trojani s každou správnou odpovědí přidávají kámen, aby zabarikádovali bránu, a zdůrazňuje, že pravidla si každý učitel může přizpůsobit dle libosti.²⁰²

Kdyby do této aktivity chtěl učitel použít Platona a jeho učení, lze hrací desku přetvořit například do podoby *Sokratovského dialogu* dvou filosofů, třeba Sokrata a Platona stojících proti sobě, a hrací pole mohou být v podobě bublin představujících argumenty a ten, který jako první vyplní všech deset bublin, se stává vítězem. Otázky musí být položeny v závislosti na typu vzdělávání, například v základním vzdělávání jsou vhodné například tyto otázky: 1. *Řecko drží prvenství v zavedení a) demokracie, b) polygamie, c) dědičného královského titulu*, 2. *Polis znamená: a) řecký městský stát, b) řecký jogurt, c) řecký způsob života*, 3. *Mladí Athéňané se učili gramotnosti skrze: a) Homérovu píseň, b) Homérovu básně, c) Homérovu*

---

²⁰¹ Zouhar, 2008, str. 1-2

²⁰² Pravdová, 2018, str. 1-24

slovníky, 4. Platon byl: a) druh ryby, b) jeden z bohů na Olympu, c) filosof, 5. Solon byl: a) bůh slunce, b) bůh války, c) bůh úrody, 6. Platon žil v letech: a) 2000-2080 let př. n. l., b) 350-420 př. n. l.,²⁰³ c) 427-347 př. n. l., 7. Platon žil v době vlády: a) Agamemnona, b) Caesara, c) 30ti tyranů, 8. Platon žil v: a) Troji, b) Athénách, c) Mykénách, 9. Platon vytvořil myšlenku: a) ideálního státu, b) ideální kanalizace v Řecku, c) ideální ženy, 10. Ideální stát se nazývá ideální, protože: a) funguje, b) v něm žijí idealisté, c) je z teoretického hlediska dokonalý, a podobně. Tyto otázky musí být položeny v pořadí, které jsem navrhla, jelikož kdyby si studenti vybírali otázky podle čísel, mohli by, byť nechtěně, poradit soupeřům v dalším kole. Proto je nutno pod každým políčkem mít předem promyšlenou otázku a otázky musí být koncipovány od lehčích a obecnějších po těžší a konkrétnější. V základním vzdělávání nelze upřednostnit Platonovo učení, ale můžeme Platona a částečně i jeho učení začlenit do učiva *antické Řecko*.

V gymnaziálním a odborném vzdělávání zakončeném maturitní zkouškou by byly zařazeny spíše do předmětu *základy společenských věd* než do předmětu *dějepis*, a tím pádem by otázky byly postaveny s jiným zaměřením a na trochu jiné úrovni, například: 1. Prvním významným filosofem, který psal dialogy, je: a) Aristoteles, b) Sokrates, c) Platon, 2. Platon založil školu: a) Akademia, b) Platonia, c) Anamnia, 3. Platon byl žákem: a) Aristotela, b) Herakleita, c) Sokrata, 4. Mezi Platonovo učení nepatří: a) ideální stát, b) římská filologie, c) matematika, 5. Dialog, který se nevěnuje ideálnímu státu, se nazývá: a) Symposion, b) Ústava, c) Zákony, 6. Obyvatele v ideálním státě byli rozděleni do 3 vrstev: a) řemeslníci-vojáci-vládci, b) umělci-vojáci-vládci, c) řemeslníci-agenti-vládci, 7. Vrstvy ve společnosti odpovídají Platonovu dělení duší na: a) žádostivost-zlovůle-rozum, b) přísinnost-vůle-rozum, c) žádostivost-vůle-rozum, 8. Filozof-vládce musí: a) studovat do 35 let a následně 20 let pracovat ve prospěch státu, b) studovat do 25 let a 30 let pracovat ve prospěch státu, c) studovat do 45 let a 10 let pracovat pro stát, 9. Eros je pojem označující a) lásku k tělesnosti, b) lásku k filosofii a ostatním filosofům, c) lásku k ženě, 10. Anamnesis znamená, že a) duše filosofa se rozpomíná, na co ve světě idejí nahlédla, b) duše je nesmrtelná, c) duše odmítá přidělenou roli v pozemském světě, a podobně. Nutností je pokládat takové otázky, na které studenti budou schopni odpovědět.^{204, 205}

---

²⁰³ Letopočty u odpovědí a) a b) jsou přehozeny záměrně, z čehož vyplývá pouze c) jako správná odpověď.

²⁰⁴ Slováčková, 2012, str. 1-14

²⁰⁵ Kajnar, 2014b, str. 6

V základním a nižším stupni gymnaziálního vzdělávání se také velmi dobře uplatňují i pracovní listy, které žákům slouží buď jako aplikace a fixace nabytého učiva, či expozice právě vyučovaného učiva. Je mnoho způsobů, jak pracovní listy mohou vypadat, například mohou být doprovázeny obrázky: obrázek Platona, u kterého je vynecháno místo na jméno a léta, mezi kterými žil, nebo obrázek polis, ke kterému žáci doplní jméno a definici, či obrázek tribunálu a k němu místo pro jméno, definici a funkci a podobně. Pracovní list může být založený také pouze na otevřených otázkách s volným místem na doplnění, přičemž žáci mohou správné odpovědi nalézt v učebnici nebo v jiném materiálu poskytnutém učitelem. V tomto případě lze pracovní list použít jako přípravný materiál k testu. Otázky v tomto listu je vhodné zaměřit raději na Platonovu dobu, jelikož v tomto druhu vzdělávání je hlavním předmětem týkajícím se Platona dějepis. Otázky mohou být položeny následovně: *Jak se říká Řeckým městským státům?*, *Které státní zřízení je typické pro antické Řecko?*, *Jmenuj tři antické osobnosti*, *Kdo to byl Platon?*, *Jaké formy vlády se podle Platona zákonitě střídaly?* a podobně. Další formou pracovního listu jsou přiřazovací otázky, kdy žáci spojí pojem s definicí, jako například: *polis-řecký městský stát*, *demokracie-vláda lidu*, *Platon-athénský filosof* a podobně. Další oblíbenou aktivitou v pracovním listě jsou přesmyčky, které žákům do jisté míry poradí přijít na správný termín, ale je předpokládáno, že žák musí pojem znát, aby jej dokázal složit, například: *Řecké město*, *Platonovo rodiště se nazývá: ÉTAYHN*, *Vláda panovníka, který si svou moc vynucuje silou, se nazývá: NYTAREI*, *Nejslavnější řecký filosof se jmenoval: OTALNP*, *Významný řecký básník, autor Ilias a Odyssey, které sloužily jako vzdělávací materiály pro řeckou mládež, se jmenoval: ÉHMOR*, *Volební právo měli pouze muži: JETÍNMA* a podobně. Pracovní list si učitel může vytvořit a přizpůsobit jakkoli.

6.2 Rámcový vzdělávací program pro gymnázia

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia (RVP G) tvoří vícero programů, jelikož každé gymnázium si může stanovit své specifitější zaměření. Ministerstvo školství a tělovýchovy (MŠMT) rozlišuje mezi RVP pro gymnázia, RVP pro gymnázia se sportovní přípravou (RVP GSP) a RVP pro dvojjazyčná gymnázia (RVP DG). V této podkapitole se budu věnovat všem programům, přičemž prioritou je RVP G.

Zatímco Platonovu učení o státě a jeho době se v RVP ZV dařilo spíše v dějepisu, v RVP G je jeho učení rozvedeno více ve společenských vědách. Na nižších stupních osmiletého gymnázia se obsah oblasti *Člověk a společnost* ohledně Platonova učení v občanské výchově neliší od obsahu oblasti na základní škole. Změna přichází s vyšším stupněm

osmiletého gymnázia a čtyřletým gymnáziem, protože se formuje oblast *občanský a společensko-vědní základ*, ve kterém se kromě základů společenských věd nabídka předmětu rozrůstá o společensko-vědní seminář. Součástí výuky se stává tematický okruh *Úvod do filozofie a religionistiky* zařazený do posledního ročníku čtyřletého a osmiletého gymnázia zaměřujícího se nejdéle a nejintenzivněji na ideu Platonova státu. Do tohoto okruhu patří učivo filosofie v dějinách, do čehož spadají klíčové etapy a směry filosofického myšlení. Gymnázium Olomouc – Hejčín do svého školního vzdělávacího programu osnovu rozvedlo detailněji a do okruhu zařadilo také celý přehled antické filosofie, které dominuje učení o státě. V tomto tématu Platonovi nejvíce odpovídá učivo řecké morálky a demokracie a ve výstupech studenti „zhodnotí význam etických a politických názorů.“²⁰⁶ Na šestiletém gymnáziu se toto učivo přesouvá do 6. ročníku, který je závěrečný. Ve 3. ročníku čtyřletého a 7. ročníku a osmiletého gymnázia se také rozvíjí politologie v tematickém celku *Občan ve státě*. Zde se od studentů očekává, že budou schopni porovnat současné i historické formy vlády a států. Společensko-vědní seminář slouží k tomu, aby rozvinul učivo maturitních předmětů, které si zasluhuje více času a pozornosti, což se vždy mimo jiné týká i filosofie.^{207, 208}

Stejně jako v případě společenských věd, také v dějepise u nižšího osmiletého gymnázia se obsah učiva týkajícího se Platona shoduje s učivem základní školy. U vyššího osmiletého a čtyřletého gymnázia se již probrané učivo rozvíjí a je nahlíženo podrobněji. Gymnázium Hejčín ve svém školním vzdělávacím programu (ŠVP) vkládá do tématu *starověku* znovu *antické Řecko, a civilizovanost a barbarství*, přičemž se očekává, že student popíše „určující procesy a události, uvede významné osobnosti starověku“²⁰⁹ apod. Na šestiletém gymnáziu se obsah tématu *antické Řecko* neliší, je pouze umístěno až do třetího ročníku, protože se studenti v předešlých ročnících připravují na výuku dějepisu v anglickém jazyce.^{210, 211}

Ani v průřezových tématech gymnázií se MŠMT odkazu na Platona nevyhnulo. Do tématu *Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech* je vsazen tematický okruh *Žijeme v Evropě*, jehož obsah tvoří taktéž evropské kořeny a hodnoty se zaměřením rovněž na demokracii a právo. RVP G navrhuje zahrnutí tohoto průřezového tématu do

---

²⁰⁶ Školní vzdělávací program pro gymnaziální vzdělávání, 2009, str. 233

²⁰⁷ Školní vzdělávací program pro gymnaziální vzdělávání, 2009, str. 104, 233, 499

²⁰⁸ RVP G, 2007, str. 38-39, 41-42

²⁰⁹ Školní vzdělávací program pro gymnaziální vzdělávání, 2009, str. 238

²¹⁰ RVP G, 2007, str. 43

²¹¹ Školní vzdělávací program pro gymnaziální vzdělávání, 2009, str. 238, 507

vzdělávací oblasti *Člověk a společnost* s důrazem na výchovu k občanství a jemu podobné předměty a dějepis.²¹²

MŠMT obsahově nesnížila požadavky Platonova učení ani ve vzdělávacích oborech *občanský a společensko-vědní základ a dějepis* v rámcově vzdělávacím programu pro gymnázia se sportovní přípravou (RVP GSP). V obsahu průřezových témat se shodují se čtyřletými gymnázii.²¹³ Na dvojjazyčných gymnáziích se požadavky obsahově ani při očekávaných výstupech také nesnižují v žádném tematickém okruhu oblasti *Člověk a společnost*, klade se ovšem větší důraz na přípravu a pochopení učiva v anglickém či jiném cizím jazyce. Obsah průřezových témat a jejich tematických okruhů se shoduje s obsahem témat čtyřletého gymnázia.²¹⁴

6.2.1 Způsob vyučování a aktivity

Mgr. Petr Kajnar zveřejnil v roce 2014 na webových stránkách www.dumy.cz dvě prezentace s názvy „*Platon – nauka o světě*“ a „*Platon – nauka o státě*“ a kontrolní test vztahující se k Platonovu učení. Prezentace jsou vhodné pro studenty středních škol či gymnázií a jsou určeny pro poslední, maturitní ročník. V maturitním ročníku se zdají být osvědčené právě prezentace doprovázené vyprávěním, jelikož studenti jsou už dospělí a některé aktivity zaměřené prakticky již pro ně nemusí být příjemné. Vyžadují, aby se k nim učitel choval jako k dospělým jedincům, kterými jsou. Kajnar své hodiny pojal systematicky od lehčího učiva k mnohem komplikovanějšímu, čímž mám na mysli, že zdůraznil problematiku duše a její 3 složky, aby studenti pochopili Platonovo pojetí a rozdělení společnosti.²¹⁵ Druhá prezentace „*seznámí žáky s Platonovou kritikou stávajících společenských zřízení a nastíní jeho představu ideálního státu.*“²¹⁶ Kajnar do prezentace zařadil důvody nutnosti vzniku nového státního zřízení související s dobovými událostmi a poskytnul také odkaz na dialog *Ústava*. Pokračuje kritikou oligarchie, demokracie, tyranie a poté představuje Platonův ideální stát pomocí přehledné tabulky, která ke každé složce duše přiřazuje společenskou vrstvu a její úkol ve společnosti. Následně každou vrstvu ještě dále rozvádí. Následuje výběr a forma vzdělávání vládců a jejich nástup do nejvyšších funkcí ve státě. Prezentace obsahuje taktéž kritiku

---

²¹² RVP G, 2007, str. 70,72

²¹³ RVP GSP, 2007, str. 42-44, 74

²¹⁴ RVP DG, 2015, str. 47-49, 80

²¹⁵ Kajnar, 2014a, str.1-11

²¹⁶ Kajnar, 2014b, str. 2

Platonova pojetí státu ve formě eugeniky, rozvratu rodiny, cenzury a oddělení moci politické od ekonomické. Nevynechal ani shrnutí a zdroje, ze kterých čerpal.²¹⁷

Kajnarovy prezentace jsou velmi dobře koncipované, přestože na *Dumech* jsou ohodnoceny pouze třemi hvězdičkami, nicméně poskytují skvělý základ k Platonovu učení, které si každý učitel může dále rozvinout a upravit podle sebe. Aktivita následující po prezentaci by měla být vhodná pro dospělé studenty a měla by jim dát prostor pro vyjádření jejich úhlu pohledu. Do hodin filosofie a politologie jsou nejvhodnějšími aktivitami diskuse, do kterých se může zapojit celá třída. Abychom vzdali hold Platonovu učení, především rétorice v kombinaci s učením o státu, rozdělila bych třídu na dvě skupiny a každá skupina by zastupovala argumenty „pro“ či „proti“ ideji Platonova pojetí společnosti. Žáci mohou být rozdělení např. na základě jejich přesvědčení a sympatií k určitému stanovisku, a pokud by celá třída tíhla k jedné straně a studenti by se nebyli schopni dohodnout sami, mohlo by se losovat. Cílem aktivity je, aby studenti dokázali racionálně argumentovat, a to právě nabytými znalostmi, podobně jako Sokratova *metoda elenchos*^{xx}. Nejsou vyloučené ani jiné diskusní metody, avšak tuto metodu pokládám za nejpříjemnější. Lze předpokládat, že tato hodina je řazena do společenskovedního semináře (povinně volitelného předmětu), kterého se neúčastní celá třída, tudíž skupiny by mohly obsahovat zhruba 8 studentů, což znamená, že každý student může přispět do debaty. Po shrnutí debaty není na škodu, když skupina zastupující argumenty „pro“ ještě před odchodem vyjmenuje 3 argumenty „proti“ a naopak.

Kajnar svůj test koncipoval pouze ve formě otevřených otázek a ve formě celé řecké filosofie, nikoli zaměřený pouze na Platona. Souhlasím, že Platon nepotřebuje svůj vlastní test, nicméně test založený pouze na otevřených otázkách není zcela dostatečný, jelikož podporuje pouze mechanické zapamatování a student nepřekoná první úroveň *Bloomovy taxonomie*. Ideálnější by bylo zařadit také přiřazovací otázky, které se nabízejí z Kajnarovy prezentace, jako například: *Přiřad' složku duše k vrstvě a popiš jejich funkci ve společnosti* či dichotomické úlohy s výběrem odpovědí ano-ne, typu: *Platon podporoval demokracii v Aténách. ANO x NE*, nebo úlohy s výběrem odpovědí jako: *Vyber nesprávné tvrzení: tyranie dle Platona: a) je důsledkem demokracie, b) vede k oligarchii, c) je vláda vícero vládců, d) vytváří ovládanou vrstvu*.^{218 219}

---

²¹⁷ Kajnar, 2014b, str. 1-13

²¹⁸ Kajnar, 2014c, str. 1-7

²¹⁹ Kajnar, 2014b, str. 5

Autorem dalšího příhodného materiálu je Mgr. Jana Trčková, která svůj digitální učební materiál obohacený o pracovní list použila v předmětu základy společenských věd ve třetím ročníku Maticního gymnázia Ostrava. Cílem pracovního listu je pochopit Platonovo učivo na jednotlivých úkolech, které jsou řazeny ihned za právě probranou částí učiva, přičemž Trčková doporučuje pracovní list použít až po seznámení studentů s novým učivem. Trčková materiál začíná úvodem do Platonovy Akademie, na kterou navazuje první slide s otevřenými otázkami a přidává také správné odpovědi. Dále se zabývá Platonovou ontologií spojenou s terminologií a dvojím pojetím jsoucna, na což navazuje slide s otázkami, do kterých se doplní správný termín, například: „*Platon při hledání pravého poznání používá pojem ..... , který je odvozen od řeckého slova ..... ,*“²²⁰ či „*Nejvyšší idea je ..... ,*“²²¹ a následnými odpověďmi přidává další otázku a odpověď ohledně zařazení při poznávání světa. Od ontologie a světa idejí se dostává k Platonově představě státu, kde se zaměřuje na souvislost mezi třemi částmi těla – hlavou, hrudí a břichem se třemi duševními vlastnostmi – rozumem, vůlí a žádostivostí a ke každé vlastnosti patří jedna z ctností – moudrost, odvaha, uměřenost. Každá ctnost pak odpovídá určité vrstvě společnosti – vládci, strážci, výrobci. Trčková také zmiňuje, že Platonova ideální forma vlády se nazývá *sofokracie*, vláda rozumu, tudíž by panovníky neměl být nikdo jiný než filosofové. Do pracovního listu vyrobila tabulku o čtyřech sloupcích obsahující nadpisy „tělo-duše-ctnost-stát“, do kterých žáci musí přiřadit chybějící pojem. Tabulku si žáci mohou zkontrolovat na dalším slidu. Trčková zařadila do závěru hodiny diskusi, ve které se studenti mají pokusit komentovat výrok britského filosofa A. N. Whiteheada: „*Celé dějiny filosofie jsou vlastně pár poznámek k Platonovi.*“²²² Přestože blíže nespécifikovala druh diskuse, nelze pochybovat, že zvolila přijatelné zakončení hodiny. Vzhledem k tomu, že výukový materiál je určen pro třetí ročník a řazen do základů filosofie, je koncipován poměrně obtížně, avšak nikoli nevhodně. V materiálu vynechala základní fakta o Platonovi jako dobové zařazení, jeho učitele či podobenství o jeskyni, tudíž předpokládám, že tento materiál není její prvotní zmínka o Platonovi, kterou na gymnáziu použila. Prezentace je velmi dobře uspořádaná a rozhodně je vhodná pro další použití, samozřejmě s přizpůsobením danému učiteli.²²³

Jak jsem uvedla v předchozí podkapitole, tajenka je vhodnou aktivitou také pro gymnázia či střední odborné školy. Ve vyšším gymnáziu lze tajenku uplatnit například v posledním ročníku, kdy je tajenka zaměřena konkrétně na Platonovu filosofii. Tajenku je

---

²²⁰ Trčková, 2014, str. 8

²²¹ Trčková, 2014, str. 8

²²² Trčková, 2014, str. 15

²²³ Trčková, 2014, str. 1-16

možno použít buďto na změnu metody a aktivizaci studentů, protože semináře jsou většinou zaměřeny frontálně, anebo na diagnostiku, kdy učitel si chce ověřit znalosti studentů. Zde by otázky byly položeny složitěji a mohly by být zaměřeny větší měrou na Platonovo učení, jako například: *Řecké slovo označující rozpomínání se, Nejnižší vrstva společnosti v ideálním státě, Kdo by měl být ideálním vládcem?, K jaké formě vlády vede demokracie?, Platonův stát je založen na spotřebním...*(doplň slovo), *Platonův dialog zabývající se státem* apod. Pokud učitel nezvolí tajenku jako formu testu, studenti mohou spolupracovat, a přitom naplňovat klíčové kompetence *sociální a personální*.

Ze své praxe na Gymnáziu Olomouc – Hejčín a Gymnáziu Púchov jsem si odnesla zkušenost, že studenti v jakýchkoli ročnících tíhnou k soutěžím ve skupinách. Na obou gymnáziích jsem použila v různých variacích hru *Dobré vědět*, přičemž jednou jsem hru použila v předmětu *angličtina* ve čtvrtém ročníku osmiletého Gymnázia Hejčín a v druhém případě ve společensko-vědním semináři na téma *religionistika* v maturitním ročníku Gymnázia Púchov. V bilingválních gymnáziích lze tuto didaktickou hru použít v rámci společenských věd v anglickém vyučovacím jazyce, tudíž studenti naplní klíčové kompetence *personální a sociální a komunikativní*. Tuto didaktickou hru lze také uplatnit na Platonovo učení, přičemž by hra neměla být zaměřena pouze na pojetí státu a společnosti, ale i na další učení či filosofy antického Řecka. Hra je založena na skupinové práci, kdy si každá skupina vybere buď oblast, ve které chce hádat, anebo číslo otázky a učitel ji přečte. Počet skupin je přímo úměrný počtu studentů ve třídě. Třída může být rozdělena buďto na dvě skupiny stojící proti sobě, kde ale hrozí, že někteří studenti budou pasivní, anebo na skupiny po maximálně pěti studentech, aby se mohl každý aktivně zapojit. Otázky jsou položeny tak, aby studenti měli možnost vybrat si správnou odpověď z nabízených možností. Hra je oblíbená proto, že možné odpovědi jsou všechny absurdní jako sama odpověď, proto je těžké vybrat tu správnou a je nutné, aby se studenti ve skupině prvně poradili. Je nutné, aby tato hra byla použita až po výkladu či přednášce, protože studenti sami by k závěru nedošli. Do hry je možno zařadit otázky typu: *Demokracie dle Platona vede k: a) oligarchii, b) tyranii, c) demagogii, Ženy v ideálním státě musí být: a) krásné, b) inteligentní, c) společné, Sófosyné znamená: a) sebekázeň, b) sebeláska, c) sebeuvědomění, Mezi Platonovy dialogy nepatří: a) Faibos, b) Faidón, c) Faidros, Čtyřnohá zvířata údajně vznikla z lidí, kteří: a) se nenaučili chodit po dvou nohách, b) neodčinili prvotní hřích, c) se nevěnovali filosofii a přírodě, Anamnésis znamená: a) určení anamnézy, b) rozpomínání se, c) léčení se,* apod. Možností, jak vytvořit otázky, je nekonečné množství,

ale vždy musí odrážet pouze to, co učitel opravdu se žáky probral. Není třeba chtít žáky nachytat, ale koncipovat otázky tak, aby se studenti učili i bavili zároveň.

6.3 Rámcový vzdělávací program pro odborné vzdělávání

Rámcové vzdělávací programy pro odborné vzdělávání (RVP OV) tvoří nejširší dostupný obor spadající pod střední školství. Do tohoto typu vzdělávání patří obory J, E, H, LO a M (vysvětleno níže), konzervatoře a nástavbové studium. V této kapitole se zaměřím na to, do jaké míry je v určitých oborech obsaženo Platonovo učení, a ty následně srovnám s ostatními obory.²²⁴

Do soustavy oboru J spadají zdravotnictví (zubní instrumentářka), ekonomika a administrativa (obchodní akademie), pedagogika, učitelství, sociální péče (pedagogika pro asistenty ve školství a pečovatelské služby) a ladění klavíru a kulturní činnost. RVP OV zabývající se zdravotnictvím jsou zaměřeny spíše na praktický život s důrazem na etickou výchovou, což se do určité míry týká Platona, ale je na každém vyučujícím občanského vzdělávacího základu, jestli a jak moc Platonovo učení zakomponuje do výuky, jelikož ve vzdělávacích obsazích není zmíněno. Pokud by všem učitel chtěl Platona zařadit do osnov, nejlepším zařazením by bylo do tematického okruhu *Člověk v lidském společenství* v učivu *lidská společnost a společenské skupiny*, kde se očekává, že student bude schopen zařadit sám sebe do určitého etnika a národa, přičemž zde může vycházet z faktu, že západní civilizace vzrostla z odkazu antického Řecka a Říma; a *Člověk jako občan*, konkrétně do učiva *základní hodnoty a principy demokracie*. Platon není zařazen povinně právě z důvodu orientace na praktické vzdělání, tudíž teorie, pod kterou Platon spadá, není prioritní. Dějepis je v odborném zdravotnickém vzdělání opomíjen úplně. V průřezových tématech by mohl být realizován pod tématem *Občan v demokratické společnosti*, jelikož téma obsahuje učiva *stát, společnost a politický systém*. Realizace závisí na škole a učiteli.²²⁵

RVP OV zaměřené na ekonomii odpovídají RVP zabývajících se zdravotnictvím jak v tematických okruzích, tak v průřezových tématech s možností začlenění Platonova učení do oblasti *Ekonomika a právo*, konkrétně do učiv *podstata fungování tržní ekonomiky*, což má kořeny u Platona a jeho dělby práce, a *národní hospodářství*, které má svůj původ také v dělbě

---

²²⁴ RVP OV, 2012

²²⁵ RVP OV zubní instrumentářka, 2009, str. 16-18, 35

práce. Avšak žádnou konkrétní zmínku či odkaz na Platona RVP neobsahuje. Dějepis je taktéž vynechán.²²⁶

RVP OV určená pedagogice se shoduje s předchozími dvěma RVP OV jak v tematickém okruhu *Občanského vzdělávacího základu*, tak v průřezových tématech a absenci dějepisu. Liší se pouze v možnosti zařazení Platonovy výchovy do tematického okruhu *Pedagogicko-psychologické vzdělání* pod učivo *obecná pedagogika a didaktika*, kdy je možné Platonovu výchovu zařadit do úvodu, přičemž se očekává, že žák objasní roli výchovy a vzdělávání ve společnosti i v osobním životě, což nezpochybnitelně pramení u Platona.²²⁷ RVP OV pro pečovatelské služby a RVP OV zaměřené na umění a užité umění se shoduje s předešlými RVP OV v obsahu okruhu *Občanského vzdělávacího základu*, v průřezových tématech a absenci dějepisu.^{228, 229}

Do soustavy oborů E, kam se řadí obory ukončené výučním listem, patří strojírenství a strojírenská výroba, elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika; technická chemie a chemie silikátů; potravinářství a potravinářská chemie; textilní výroba a oděvnictví; zpracování dřeva a výroba hudebních nástrojů; polygrafie, zpracování papíru, filmu a fotografie; stavebnictví, geodézie a kartografie; zemědělství a lesnictví; gastronomie, hotelnictví a turismus; obchod; osobní a provozní služby; a pedagogika, učitelství a sociální péče. Ve všech těchto RVP OV je shodný obsah a očekávané výstupy v tematickém okruhu *Občanský vzdělávací základ* v učivu *člověk v lidském společenství* a *Člověk jako občan* s předešlými obory typu J, což znamená, že jsou orientovány primárně prakticky a zařazení Platonova učení závisí na dané škole a daném učiteli, a přestože není nařízeno přímo rámcovými vzdělávacími programy, není zcela vyloučeno. S předešlými RVP OV se shodují i v průřezovém tématu *Občan v demokratické společnosti*, ve které by mohla být Platonova idea uplatnitelná.²³⁰ Soustava oborů H je v názvu a zaměření téměř totožná se soustavou oborů E a v obsahu a možném uplatnění Platona se nediferencuje.²³¹

Soustava oborů L0 a M, do které patří z většiny tytéž obory jako do skupiny E a H, ale liší se v konkrétních oborech, je ukončena maturitní zkouškou. Odlišností od oborů soustav E a H je to, že jsou zde navíc zařazeny také ekologie a ochrana životního prostředí; informatické

---

²²⁶ RVP OV obchodní škola, 2009, str. 30, 33

²²⁷ RVP OV pedagogika pro asistenty ve školství, 2009, str. 29

²²⁸ RVP OV pro pečovatelské služby, 2009, str. 16-19, 36

²²⁹ RVP OV pro ladění klavíru a kulturní činnost, 2009, str. 16-18, 37

²³⁰ Obory E, 2011

²³¹ Obory H, 2012

obory; kožedělná a obuvnická výroba a zpracování plastů; doprava a spoje; speciální a interdisciplinární obory; veterinářství a veterinární prevence; zdravotnictví, ekonomika a administrativa; právo, právní a veřejnoprávní činnost; publicistika, knihovnictví a informatika; a obecně odborná příprava. V těchto oborech se již vyskytuje společenskovední vzdělání, jehož cílem je na základě historického povědomí pochopit současné dění a hodnoty společnosti, z čehož by Platonovo učení nemělo být vynecháno. V této oblasti lze uplatnit Platonovo učení v dějepise v tematickém okruhu *Člověk v dějinách*, specificky v učivu *starověk* s očekávaným výstupem uvedení příkladů kulturního přínosu starověkých civilizací. Ve společenských vědách se vyskytuje hlavně v tematickém okruhu *Člověk v lidském společenství* v učivu *společnost a společnost tradiční a moderní*, kterému neodpovídá žádný ze zmíněných očekávaných výstupů v RVP OV, a v okruhu *Člověk jako občan* v učivu *základní hodnoty a principy demokracie*, do kterého by mohlo být Platonovo učení umístěno. Z tematického okruhu *Člověk a svět*, který je zaměřen na filosofii, je veškeré teoretické učení vynecháno. V učivu ani v očekávaných výstupech nejsou doporučeni žádní filosofové ani jejich učení. Realizace Platonova učení je také možná skrze průřezové téma *Občan v demokratické společnosti*, kde se rozvíjí dovednosti a vědomosti orientované na společnost, historický vývoj, stát či politický systém. Protože jsou dovednosti a vědomosti specifikovány velmi obecně, záleží na školním vzdělávacím programu každé školy, do jaké míry si Platonovo učení zařadí do svých osnov. Nutno podotknout, že RVP OV neklade důraz na společenskovední semináře k maturitní zkoušce. Tento model RVP OV platí pro všechny obory spadající do soustavy oborů L0 a M.^{232, 233}

Další soustava oborů vzdělávání poskytuje vzdělání na konzervatoři a jsou jimi obory kategorie M a P. Do této soustavy se řadí umění a užití umění čili hudba, zpět, tanec a dramatické umění. Konzervatoře jsou význačné způsobem zakončení, a to buď maturitní zkouškou po čtyřech letech, anebo absolutoriím po šesti letech, čímž studenti dosáhnou vyššího vzdělání. Zde je taktéž zařazeno společenskovední vzdělání, které se soustřeďuje i na dějepis. Obsahově, hodnotově i v tematických okruzích, učivu a očekávaných výstupech se v možnosti zařazení Platona neliší od soustavy oborů L0 a M. V soustavě oborů M a P mimo již zmíněné lze Platonovo učení uplatnit i v oblasti *Umělecko-pedagogické přípravy* v učivu *základy pedagogiky*, konkrétně v *dějínách pedagogiky*, založených na očekávaných výstupech, ve kterých student získá základní přehled o dějinách pedagogiky a o významu výchovy a

---

²³² RVP OV ekologie a životní prostředí, 2008, str. 21-24, 61

²³³ Obory L0 a M, 2012

vzdělávání. Je třeba připomenout, že rozhodující slovo ohledně zařazení Platonova učení drží každá škola. Průřezová témata a jejich obsah se neliší od témat soustavy oborů L0 a M.²³⁴ Výjimku tvoří obor *tanec*, jehož „*společenskovední vzdělávání navazuje na 1. stupeň základního vzdělávání a je koncipováno tak, aby žák postupně prošel vzděláváním 2. stupně ZV a úplným středoškolským vzděláváním.*“²³⁵ Tento obor je osmiletý, tudíž jej lze přiřadit k délce osmiletého gymnázia. Po prvních čtyřech letech žák získává ukončené základní vzdělání a dalšími čtyřmi lety maturitní vzdělání. Vzdělání lze ukončit také absolutoriem. V předmětu *dějepis v učivu nejstarší civilizace a kořeny evropské kultury* se nachází téma *antické Řecko a Řím*, pod které je bezpochyby zařazeno i Platonovo učení, a to v očekávaných výstupech. Očekává se, že studenti vyjmenují osobnosti antické doby, porovná postavení společenských skupin a formy vlády a vysvětlí jádro antické demokracie. V učivu *objevy a dobývání a počátky nové doby* se v renesanci soustřeďují na znovuoživení starověkého ideálu člověka, čímž se studenti vracejí k Platonovu ideálu člověka. Výchova k občanství Platonovi nabízí okruh *Člověk, stát a právo* a očekávané výstupy specifikují klady a zápory demokratického systému či nejčastější typy a formy státu, v čemž lze uplatnit Platonovy ideje. Obsah a učivo okruhu *Umělecko-pedagogická příprava* se ztotožňuje s umělecko-pedagogickou přípravou obecných konzervatoří, tudíž i s eventuálním zařazením Platonovy doktríny. Zařazení Platonova učení do průřezového tématu se shoduje se zařazením v ostatních odvětvích odborného vzdělávání, tzn. do tématu *Občan v demokratické společnosti*.²³⁶

Do odborného vzdělávání řadí také nástavbové studium, které je rozšiřujícím vzděláním soustavy oboru H krom oboru „*kožedělná a obuvnická výroba a zpracování plastů*“; a obory „*podnikání v oborech, odvětví; právo, právní a veřejnosprávní činnost (bezpečnostní služby); a pedagogika, učitelství a sociální péče (sociální činnost)*“ jsou v této soustavě navíc. Tento druh vzdělávání trvá 2 roky denní formou, které je zakončeno maturitní zkouškou. Ve společenskovední oblasti se rozšiřuje vzdělání, které bylo poskytnuto ve středním vzdělání ukončeným výučným listem do té míry, aby tito studenti zvládli závěrečnou maturitní zkoušku. Zde by se Platonovo učení nejlépe zařazovalo do tematického okruhu *Praktická filosofie a filosofická antropologie* v učivu *člověk, národ, vlast; význam komunitní spolupráce*. Vzhledem k tomu, že délka tohoto studia jsou 2 roky, Platonovo učení by mohlo být zařazeno, přestože

---

²³⁴ RVP OV hudba, 2010, str. 21-24, 39, 44

²³⁵ RVP OV tanec, 2010, str. 24

²³⁶ RVP OV tanec, 2010, str. 13, 25, 29, 62, 66

není přímo zmíněno v tomto RVP OV. Platonovy ideje mohou být také využitelné v průřezovém tématu *Člověk v demokratické společnosti* v obsahu *politické systémy*.²³⁷

6.3.1 Způsob vyučování a aktivity

Přestože v odborném vzdělávání se odkaz přímo na Platona vyskytuje zřídka, učitelé se snaží studentům poskytnout alespoň základní informace. Ing. Jiří Vavříček se v projektu „zvyšování kvality výuky prostřednictvím ICT“ pod záštitou Obchodní akademie a Středního odborného učiliště Veselí nad Moravou snaží „přiblížit žákům učení antického filosofa Platona.“²³⁸ Materiál je dle Vavříčka určen pro studenty druhého ročníku. Přednáška začíná všeobecnými informacemi o Platonově životě a odkazy stávajících myslitelů na Platonovu adresu. Dále navazuje na svět idejí a představuje otázku bytí od čehož se dostává k učení o obci, zejména ke správě obce, ovšem pouze stručně. Vavříček poskytuje také výčet nejvýznamnějších Platonových děl, přičemž souhrnně udává hlavní myšlenky každého díla. Závěrem dokumentu Vavříček realizuje praktickou část, která navazuje na již nabyté učivo z této vyučovací hodiny a nutí studenty zamyslet se nad odpověďmi, které přímo nepodal, čímž si zajistí studentovo kritické uvažování. Studenti jsou tázáni, aby uvedli, jak se slučuje či jaký je rozdíl mezi antickou demokracií a současným pojetím demokracie; jestli idea dobra spadá do idealismu či materialismu; aby si vyhledali na internetu pojem *anamnesis* a uvedli příklad; a které z Platonových děl pojednává o řečnictví. Na konci dokumentu uvedl také zdroje. Vzhledem k tomu, že Platon není prioritním tématem v RVP OV, materiál je koncipován přiměřeně k profilu absolventa, učivo je proto stručné a přehledné. Vybraná aktivita splňuje klíčové kompetence *komunikativní* a *k řešení problémů*. Není třeba navrhnout jinou aktivitu, jelikož Platon není přednostním učivem a Vavříček splnil jak vytvoření obstojné přednášky, tak očekávání, že ji bude následovat vhodná aktivita.²³⁹

Další výukový materiál zaměřující se na Platonovo učení vytvořila PaedDr. Blanka Slováčková s podporou Střední odborné školy Otrokovice. V anotaci uvedla, že materiál je určen k frontální výuce a musí být doprovázen výkladem, popřípadě lze použít jako opora pro samostudium. Je doporučený pro studenty posledního ročníku. Slováčková se v materiálu věnuje životu Platona i jeho cestám po Sicílii, Itálii, Egyptě a Kyrénách, což považují za dosti podrobné; jeho vzdělání a vlivům, které jej formovaly, zejména Sokratovu vlivu; vyjmenovává a přibližuje nejznámější díla; seznamuje studenty s terminologií z Platonových dialogů,

---

²³⁷ RVP OV gastronomie, 2010, str. 12, 23, 44

²³⁸ Vavříček, 2013, str. 1

²³⁹ Vavříček, 2013, str. 1-3

s dialektikou, pojetím idejí, především s podobenstvím o jeskyni, z čehož si připravila půdu pro Platonovu koncepci dokonalého státu, kde se zaměřuje na tři přirozené úkoly státu, na tři přirozené stavy a jejich funkce ve společnosti; vysvětluje vzdělání vládců a jejich délku studia a praxe, přičemž podotkla, že „v ideálním státě řízeném filosofy žijí nejvyšší třídy ve spotřebním komunismu, aby byli nezištní,“²⁴⁰ což značí, že téma studovala hlouběji. V prezentaci pokračovala významem Platonova učení pro antiku, středověk i současnost a přednášku doplnila o otázky, které jsou koncipovány na základě zapamatování a doprovázeny slovesy „jmenuj, povyprávěj“ a podobně a přiložila samozřejmě i seznam použitých zdrojů. Prezentace je velmi podrobně a přehledně zpracována, ale otázky by mohly být pokládány s větší rozvahou. Vzhledem k tomu, že prezentace je určená a byla použita pro odborné vzdělávání, vypadá velice detailně a dle mého názoru by se s ní dalo pracovat i na gymnáziu. Téma by bylo vhodné doplnit o diskusní aktivitu založenou např. na tématu *komunismus* a nechat studenty přijít na to, proč je za potřebí rozlišovat mezi spotřebním a výrobním komunismem a podobně. Další aktivitou by mohla být soutěž ve skupinách založená na termínech, se kterými byli studenti seznámeni, s tím, že by termíny byly podány v přesmyčkách a která skupina je dříve rozluští a podá definici, vyhrává. Je důležité, aby učitel toto téma oživil, jelikož pro odborné školy, kde společenské vědy nejsou prioritou, je filosofie nezáživná a demotivující pro další studium či bádání.²⁴¹

Bc. Lenka Přichystalová připravila prezentaci na téma *antická filosofie* do občanské výchovy pro čtvrtý ročník Soukromé střední školy podnikání a managementu v Boskovicích s cílem přiblížit studentům vývoj myšlení v antice. Prezentace je koncipována chronologicky od před Sokratovské filosofie, prvních filosofů, přechodu od mýtu k logu; přes klasické období, ve kterém se věnuje sofistům, Sokratovi, Platonovi i Aristotelovi; až po Helenismus a pozdní filosofii. Co se týče Platona a jeho učení, Přichystalová se v prezentaci zabývá základními fakty z jeho života, Akademií a stručně se věnuje i existenci dvou světů, procesu poznávání pravdy, nesmrtelnosti duše, seznamu nejvýznamnějších děl a teorii státu se zaměřením na ctnosti, které se vyskytují v určitých společenských vrstvách. Prezentaci zakončuje shrnujícími otázkami z každého období, avšak ty nejsou vybrány vhodně. Platonovi se z šesti otázek věnuje pouze jedna, která se navíc doptává na Platonovo nejvýznamnější dílo. S ohledem na odborné zaměření školy je zřejmé, že prezentace o filosofii budou skromnější, nicméně u maturitní

---

²⁴⁰ Slováčková, 2012, str. 11

²⁴¹ Slováčková, 2012, 1-16

zkoušky je nutné vědět více, než zmínila v prezentacích. Přesto je možné prezentaci dále užívat, když si ji učitel doplní o další poznatky a učivo.²⁴²

Také v odborném vzdělávání je aktivita v podobě tajenky použitelná. PaedDr. Marian Gurka pro Obchodní akademii a Jazykovou školu s právem státní jazykové zkoušky Jihlava vytvořil křížovku pro procvičování filosofie, která se zaměřuje na filosofii obecně, avšak zahrnuje také Platona a Sokrata. Studenti by měli dojít k Sokratovu výroku „Vím, že nic nevím“. V křížovce jsou použita jména filosofů, ale také související terminologie. S tajenkou lze dále pracovat. Učitel může použít pouze některé otázky a zbytek vytvořit sám, pokud by měl o filosofii větší zájem. Na druhou stranu křížovka, kterou Gurka použil, je adekvátní k odbornému vzdělávání.²⁴³

6.4 Shrnutí

V této kapitole jsem se snažila přijít na to, do jaké míry se Platon a jeho učení o státě a společnosti vyskytuje v RVP. Toto téma se objevuje v RVP pro základní, gymnaziální i odborné vzdělávání, přestože v některých oblastech není přesně jmenováno. V základním vzdělávání a ve vzdělávání pro nižší stupeň osmiletého a šestiletého gymnázia se Platon nejčastěji řadí do oblasti *Člověk a společnost*, kde spadá do předmětů *občanská výchova* nebo *výchova k občanství a dějepis*. Platonovu učení odpovídají také průřezová témata *Výchova demokratického občana* a *Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech*. V gymnaziálním vzdělávání ho lze nalézt v oblasti *Občanský a společenskovědní základ*, do které opět patří předměty *základy společenských věd, dějepis* a přibývá *společensko-vědní seminář*. Z průřezových témat zůstává pouze *Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech*, které může pojímat Platonovo učení. V odborném vzdělávání se vyskytuje v oblasti *Společenskovědního vzdělávání*, v okruzích *Občanský vzdělávací základ; Člověk v lidském společenství; Člověk jako občan; Člověk, stát a právo*, popřípadě *Ekonomika a právo, Pedagogicko-psychologické vzdělání*, a *Umělecko-pedagogická přípravy* v závislosti na zaměření RVP OV. V oborech L0 a M se Platon uplatňuje také v dějepise v tematickém okruhu *Člověk v dějinách*, který v předešlých oborech chybí. V průřezových tématech je řazen do témat *Občan v demokratické společnosti* a *Člověk v demokratické společnosti*. V odborném vzdělávání jsem konkretizovala okruhy, jelikož zde společenskovědní vzdělávání není prioritní a špatně se oddělují určité oblasti ve srovnání s gymnaziálním a základním vzděláváním, kde

---

²⁴² Přichystalová, 2014, str. 1-2, 9-10, 16

²⁴³ Gurka, 2013, str. 1-3

je možno oblasti rozlišit již v sylabu. Zmíněné okruhy odborného vzdělávání jsou pouze navrženy pro zařazení Platona a jeho učení dle konkrétních uvedených témat a očekávaných výstupů v RVP OV, jelikož nikde není výslovně zařazen. To znamená, že záleží na iniciativě jak odborné školy, tak učitele, do jaké míry chce Platona a jeho pojetí státu, společnosti a člověka zařadit do hodiny. Nutno podotknout, že minimálně v maturitních oborech je nezbytné Platona zařadit do společenskovedního vzdělávání bez ohledu na druh oboru. V základním a gymnaziálním vzdělávání je Platon dostatečně zastoupen a konkrétně zmíněn. Učitelé se v těchto RVP lehce orientují. V maturitní zkoušce ze společenských věd je dokonce Platon zahrnut v několika maturitních otázkách. Aktivita a didaktické hry na Platonovo učení jsou taktéž veřejně dostupné zdarma a bez jakékoli registrace, a i když jich není mnoho, stačí k tomu, aby schopného učitele inspirovaly. Při výkladu tohoto učiva je nutné, aby si učitelé uvědomili, že i filosofie, politologie, dějepis a další předměty související s Platonovým učením mohou být zábavné bez ohledu na věk, inteligenci a druhu vzdělávání studentů.^{244, 245, 246}

---

²⁴⁴ RVP ZV, 2017

²⁴⁵ RVP G, 2007

²⁴⁶ Rámcové vzdělávací programy pro odborné vzdělávání, 2012

7 Závěr

Tato diplomová práce naplnila všechny cíle, které byly formulovány v úvodu. V druhé kapitole zaměřující se na pozadí Platonovy doby byly vysvětleny události, ze kterých se vyvinul mladý Platon doprovázející svého učitele Sokrata. Nejvlivnějšími událostmi se staly kritika soudobé demokracie, již poskytovala tzv. *velká generace*, a vláda 30ti tyranů, jejíž svržení následovalo po nespravedlivém odsouzení Sokrata. Platona samozřejmě ovlivnila také athénská výchova, avšak po seznámení se se Sokratem na ni již pohlížel s odstupem, a byť se od ní snažil distancovat, nemohl jí ve své podstatě popřít, jak se ukazuje i v jeho dialozích, kde je jí hodně využíváno. Po Sokratově smrti Platon uskutečnil cesty po Egyptě, kde se seznámil s kastovním systémem a fungující dělbou práce, a na Sicílii se dokonce pokusil, leč neúspěšně, aplikovat svoji státní teorii, což jej téměř stálo život. Z těchto událostí povstal starý Platon, který byl v povinnosti občana ke státu velmi radikální a neoblomný a který by se už před lidovým soudem za Sokrata nepostavil.

Z Platonových dialogů vyplývá, že primární záměr při navrhování ideálního státu je státní prosperita a ochrana, která je výhodná pro všechny vrstvy. Myšlenka kolektivismu a odstranění soukromého majetku, který Platon považuje za příčinu zla, dává všem kastám i nejnižší vrstvě řemeslníků iluzi stejného postavení s ostatními třídami vojáků a vládců a při dodržování pravidla *konati si pouze své* budou všichni šťastni. Platon ve své *Ústavě* dokonce upozorňuje, že nejhorším postavením ve společnosti jsou vládcí-filosofové, protože jsou povinni hledět si věcí pozemských, kterým se pravý filosof snaží co nejvíce vyhnout. Svou duši povznese pouze spojením se se světem idejí a tím, že se věnuje lidskému světu, jeho duše upadá a při myšlence, že Platon duši považuje za nesmrtelnou, a proto je nutné o ni pečovat, se filosof, který se nevěnuje splynutí se světem idejí, v dalším životě narodí jako nižší forma člověka nebo života. V ideálním státě tedy filosof obětuje svou duši pro kolektivní dobro všech občanů, z čehož vyplývá, že Platon vnímá individualismus jako egoismus. Z Platonova hlediska bylo vytvoření ideálního státu reakcí na dobové události, zejména Sokratovu smrt. Při navrhování ideálu se snažil objasnit negativní formy, kterých je třeba se vyhýbat a mezi které je řazena i demokracie z toho důvodu, že duše, které ve světě idejí nenahlédly na vyšší ideje, by se neměly do politického života angažovat a měly by zůstat u toho, na co nahlédly, tzn. že ty duše, které nahlížely na nižší ideje a poskromnu, se stávají vyráběči, jejichž starostí je zásobování státu; duše, které nahlížely na vyšší ideje, ale nedostatečně, se stávají vojáky, kteří chrání stát, a ty duše, které nahlížely na nejvyšší vznešené božské ideje dostatečně dlouho, jsou předurčeny vládnout. Takto Platon popisuje princip spravedlnosti.

Popper však na Platonovu koncepci nahlíží zcela opačně. Upozorňuje, že Platon, který je jako filosof označován za milovníka moudrosti, ve své společnosti činí pravý opak toho, o co usiloval Sokrates, který se snažil o probuzení společnosti ke kritickému myšlení. Platon nižší vrstvy ponechává v nevědomosti, a dokonce nepovoluje ani jakýkoli pokrok, jak je vidno z lpění na uzavřené magické kmenové společnosti, na jejíž zachování Platon trvá. Popper Platona líčí jako propagátora totalitních myšlenek, který byl natolik podlý, že si dovolil své anti-humanistické myšlenky ve svých dialozích vložit do úst Sokrata, který se není schopen bránit, čímž se on sám distancuje od těchto myšlenek a připisuje je vyšší autoritě uznávaného filosofa. Skrze manipulaci a rétoriku Platon propaguje diskriminaci a rasismus založený na původu, které omlouvá spravedlivostí zákona určení místa ve společnosti na základě nahlížení duší ve světě idejí. Udržením kmenové společnosti a navrácením se k *magičnu* se nezdráhá ani odkazovat na hněv boží, kterým udržuje strach a poslušnost ve společnosti. Uzavřenou společnost Platon chápe jako návrat k původním božským idejím, které představují stabilitu nutnou k udržení dokonalé obce, kde by jakýkoli zásah znamenal *desekvilibrium*. Popper si je jist, že Platon si byl nedostatků své společnosti plně vědom, a vzhledem ke své teorii svobody a spravedlnosti v *Ústavě* záměrně vynechal otázku jakékoli rovnosti před zákonem. Platon se pokouší zmírnit diskriminaci tím, že mezi kastami je možno přecházet, nicméně dodává, že duše řemeslníka není hodna stát se vládcem, nýbrž duše vládce se řemeslníkem stát může.

Popper napadá také pojetí individualismu a kolektivismu, přičemž preferuje individualismus jako zodpovědnost jedince za sebe samého a distancuje se od kolektivismu, který označuje za egoismus vzhledem k jedinci samému. Tím, že se Platon pídil po tom, kdo by měl být vládcem, místo toho, jaká opatření by se měla podniknout, aby vládce napáchal co nejméně škod, záměrně vytvořil myšlenku suverenity, která ještě více podporuje třídní nadvládu. Popper uznává, že v některých částech dialogů Platon používá humanismus, avšak zdůrazňuje, že se za touto humanitou skrývá pouze další pokus k udržení nadvlády, a to je hlavním důvodem, proč je Platon často mylně označován za původce humanismu. Proto Popper Platonovu teorii spravedlnosti a státu považuje za totalitní a tvrdí, že stejně ji chápali i obyvatelé Athén, což bylo i důvodem, proč se Platon uchýlil k manipulacím, propagaci a rétorice. Dokonce nad ním vyjadřuje i lítost, protože věří, že vzhledem ke svému aristokratickému původu Platon sám sebe stylizoval do role jediného vhodného vládce-filosofa, kterému se však nikdy nepodařilo naplnit svůj sen.

Výskyt Platonovy koncepce státu a společnosti v českém školství se na první pohled může jevit jako chatrný. Nicméně, pokud je brán v úvahu dějepisný rozsah oblasti *Člověk a*

společnost, závisí na každé škole a ochotě učitele, do jaké míry a jestli vůbec Platona do své výuky zakomponují. Cílem bylo zaznamenat výskyt Platonova učení a navrhnout či zhodnotit aktivity k němu vhodné. Pokud je pozornost zaměřena také na dějepis, rozšiřují se tematické okruhy a učivo, kterých může být Platon součástí. Platon a jeho učení bylo primárně zařazeno do společenskovědního základu vyšších gymnázií, a to do *Úvodu do filosofie a religionistiky*, a i v nástavbovém studiu odborného vzdělávání. Sekundárně, ač mnohem častěji, se v RVP základního vzdělávání vyskytuje Platon v učivu *antické Řecko*, ve kterém se lze zaměřit jak na Platona jako osobnost, tak na srovnání antické demokracie se soudobým pojetím demokracie. Druhotně jej lze zařadit také do průřezových témat *Výchova demokratického občana* a *Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech* v základním a gymnaziálním vzdělávání a *Občan v demokratické společnosti* v odborném vzdělávání. Mimo tyto oblasti, tematických okruhů a učiv existují v každém oboru odborného vzdělávání různé možnosti, do kterých Platon může a nemusí být zařazen. Veřejně dostupných a neplacených materiálů a aktivit obsahujících Platonovu koncepci, nebo se jí alespoň okrajově dotýkající, je přesně třináct, avšak každý z nich potřebuje úpravu. Ani jeden z materiálu ovšem neobsahoval k tomuto tématu vše, co je nutno znát k maturitní zkoušce, z čehož usuzuji, že materiály jsou pouhou podporou, nikoli studijními materiály. Po zhodnocení materiálů jsem navrhla také několik svých vlastních aktivit, kterými lze výuku filosofie oživit. Mezi tyto aktivity se řadí různé křížovky, skupinové hry založené na známých televizních soutěžích či pracovní listy odpovídající konkrétním věkovým kategoriím určitého typu vzdělávání. Avšak já sama se domnívám, že ve výuce filosofie ne vždy záleží na inovativních výukových metodách, nýbrž spíše na entusiasmu učitele, byť používá pouze výklad ve formě vyprávění, který mnohdy dokáže oslovit nové pokolení mládeže k zabývání se filosofií efektivněji než jakákoli dokonale navržená hra, jakož se stalo v mém případě.

V doktorském studiu doporučuji rozšíření této diplomové práce o srovnání s Aristotelovým pojetím státu a společnosti, přičemž by bylo založeno na dílech *Etika Nikomachova* a *Eudemova*, *Politika* a *Athénská Ústava*. Práci by bylo vhodné rozvést také o praktickou část, která by se zakládala na výzkumu prováděném v gymnaziálním a popřípadě i v odborném nástavbovém vzdělávání. Cílem výzkumu by bylo zaměření se na zjištění úrovně znalostí Platonovy koncepce státu a společnosti či zjištění, zdali studenti toto jméno vůbec znají. Výzkum by byl prováděn u studentů v konkrétním okrese či kraji, což by vedlo ke zjištění, zdali se dodržuje doporučení a obsah rámcových vzdělávacích programů. Vzhledem k tomu, že má druhá související pedagogická praxe probíhala na Slovensku, cílem mého výzkumu

by bylo srovnání výskytu Platonovy koncepce společnosti a státu ve vzdělávacích programech České a Slovenské republiky i v osnovách gymnázií Olomouckého a Trenčínského kraje a následného zjištění a srovnání úrovně znalostí této Platonovy koncepce v obou uvedených krajích.

ⁱ Apollon: Bůh světla (často označován jako bůh slunce), ochránce života, střelec a věstec. Promlouval s lidmi přes Pýthii v Delfské věštírně.

ⁱⁱ Demos: označení lidu, obyvatelstva určitého území, správní jednotky, obce.

ⁱⁱⁱ Fyly: označení nejvyšších společenských jednotek. Dělili se na frátrie a rody. Existovalo 10 fylů.

^{iv} Platon – Ústava, kniha sedmá.

^v Rapsodi: přednášeči z povolání.

^{vi} Symposium: Pitka, veřejné, duchaplné, vtipné zasedání, debata, rozhovor, porada.

^{vii} Efěbové: dospělí jinoši.

^{viii} Vozataj: ten, který řídí otěžemi koně zapřažené do závodního nebo válečného vozu.

^{ix} Sófrosyné: rozumnost, uměřenost, sebeovládání, sebekázeň, jedna z předních antických ctností.

^x Hédoné: tělesná slast, rozkoš

^{xi} Kalos: krásný, Agathos: dobrý, šlechetný.

^{xii} Obrana Sokrata: Jeden z Platonových dialogů zachycující Sokratovu řeč na svou obhajobu z kažení mládeže a neznabožství, jako i z víry v jiná daimonia.

^{xiv} Logos: v překladu rozum, řád, aktivní princip, slovo, myšlenka.

^{xv} Ekvilibrium: vyrovnanost, rovnováha. Opakem je Desekvilibrium.

^{xvi} Barbarský svět: označuje vše neřecké nezávisle na stupni jejich civilizace a politického vývoje.

^{xvii} Theodor Gomperz: 1832-1912, rakouský klasický filosof a profesor filologie, pedagog na Vídeňské univerzitě.

^{xviii} Kallipolis: krásná obec

^{xix} Historicismus: přeceňování významu dějin, víra v zákony vývoje dějin

^{xx} Metoda Elenchos: Sokratova dialogická metoda založena na přinucení popření argumentů konkurenta jím samým. Z premisy P se stává non P.

Prameny a literatura

1. ASMUS, Valentin Ferdinandovič. 1986. *Antická filozofie*. Praha: Svoboda. 542 s. Bez ISBN.
2. JIROVSKÝ, Jiří. 2006. *Popperova kritika Platóna – Pokus o kritické zhodnocení: bakalářská diplomová práce*. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. 53 s. Vedoucí práce: PhDr. Josef Petrželka, PhD.
3. MACHOVEC, Dušan. 1993. *Dějiny antické filozofie*. Praha: H+H. 187 s. ISBN: 8085467623.
4. NOVOTNÝ, František. 2013. *O Platónovi, díl I*. Praha: Nová Akropolis. 326 s. ISBN: 978-80-86038-67-4.
5. NOVOTNÝ, František. 2014. *O Platónovi, díl III*. Praha: Nová Akropolis. 622 s. ISBN: 978-80-86038-72-8.
6. PATOČKA, Jan. 2007. *Platón a Evropa*. Praha: Filosofia. 228 s. ISBN: 978-80-7007-264-6.
7. PLATON. 2005. *Politikos*. Z řeckého originálu přeložil František Novotný. Praha: OIKOYMENH, 4. opr. vyd. 95 s. ISBN 80-7298-159-5.
8. PLATON. 1996. *Ústava*. Z řeckého originálu přeložil František Novotný s použitím překladu Emanuela Peroutky. 2. vyd. Praha: Oikoymenh. 359 s. ISBN 80-86005-28-3.
9. PLATÓN. 2016. *Zákony*. Z řeckého originálu přeložil František Novotný. Vyd. 4. Praha: OIKOYMENH. 416 s. ISBN: 978-80-7298-214-1.
10. POPPER, Karl Raimund. 1994. *Otevřená společnost a její nepřátelé. I. Uhrnutí Platonem*. Přeložil Miloš Calda. Praha: OIKOYMENH. 354 s. ISBN: 80-85241-53-6.

Internetové zdroje

11. GURKA, Marian. Křížovka pro procvičení znalostí z filosofie. *Dumy: digitální materiály pro výuku*. [online] 31.1.2013 [cit. 2018-01-30]. Dostupné z: <https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=http://dumy.cz/nahled/57107>.
12. KAJNAR, Petr. Platon-nauka o světě. *Dumy: digitální materiály pro výuku*. [online] 3.4.2014a [cit. 2018-01-28]. Dostupné z: <https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=http://dumy.cz/nahled/136220>.
13. KAJNAR, Petr. Platon- nauka o státě. *Dumy: digitální materiály pro výuku*. [online] 3.4.2014b [cit. 2018-02-04]. Dostupné z: <https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=http://dumy.cz/nahled/136221>.
14. KAJNAR, Petr. Test 2-Platon a Aristoteles. *Dumy: digitální materiály pro výuku*. [online] 3.4.2014c Dostupné z: <https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=http://dumy.cz/nahled/136224>.
15. Obory E. *Národní ústav pro vzdělávání*. [online] 2011 [cit. 2018-01-26]. Dostupné z: http://zpd.nuov.cz/celkove_e.htm.
16. Obory H. *Národní ústav pro vzdělávání*. [online] 2012 [cit. 2018-01-26]. Dostupné z: http://zpd.nuov.cz/celkove_h.htm.
17. Obory L0 a M. *Národní ústav pro vzdělávání*. [online] 2012 [cit. 2018-01-27]. Dostupné z: http://zpd.nuov.cz/celkove_lm.htm.
18. Rámcové vzdělávací programy pro odborné vzdělávání. *Národní ústav odborného vzdělávání*. [online] 2012 [cit. 2018-01-25]. Dostupné z: <http://www.nuov.cz/ramcove-vzdelavaci-programy>.
19. PRAVDOVÁ, Markéta. Interaktivní hra – Antické Řecko. *Metodický portál: Digitální učební materiály* [online] 23.01.2018 [cit. 2018-02-07]. Dostupné z: <https://dum.rvp.cz/materialy/interaktivni-hra-anticke-recko.html>.
20. PŘICHYSTALOVÁ, Lenka. Antická filozofie. *Dumy: digitální materiály pro výuku*. [online] 19.5.2014 [cit. 2018-02-08]. Dostupné z: <http://dumy.cz/material/141678-anticka-filozofie>.
21. RVP DG. *Národní ústav pro vzdělávání*. [online] 1.9.2015 [cit. 2018-01-20]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/uploads/RVP_DG_31_8_2015_final.pdf.
22. RVP G. *Národní ústav pro vzdělávání*. [online] 2007 [cit. 2018-01-20]. Dostupný z: <http://www.nuv.cz/file/159>

23. RVP GSP. *Národní ústav pro vzdělávání*. [online] 2007 [cit. 2018-01-21]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/160>.
24. RVP OV ekologie a životní prostředí. *Národní ústav odborného vzdělávání*. [online] 29.5.2008 [cit. 2018-01-22]. Dostupné z: <http://zpd.nuov.cz/RVP/ML/RVP%201601M01%20Ekologie%20a%20zivotni%20prostredi.pdf>.
25. RVP OV gastronomie. *Národní ústav odborného vzdělávání*. [online] 19.4.2010 [cit. 2018-01-22]. Dostupné z: http://zpd.nuov.cz/RVP_4_vlna/RVP_6541L51_Gastronomie.pdf.
26. RVP OV hudba. *Národní ústav odborného vzdělávání*. [online] 19.4.2010 [cit. 2018-01-27]. Dostupné z: http://zpd.nuov.cz/RVP_4_vlna/RVP_8244M01_Hudba_8244P01_Hudba.pdf.
27. RVP OV obchodní škola. *Národní ústav odborného vzdělávání*. [online] 6.5.2009 [cit. 2018-01-24]. Dostupné z: http://zpd.nuov.cz/RVP_3_vlna/RVP%206351J01%20Obchodni%20skola.pdf.
28. RVP OV pedagogika pro asistenty ve školství. *Národní ústav odborného vzdělávání*. [online] 6.5.2009 [cit. 2018-01-24]. Dostupné z: http://zpd.nuov.cz/RVP_3_vlna/RVP%207531J01%20Pedagogika%20pro%20asistenty%20ve%20skolstvi.pdf.
29. RVP OV pro ladění klavíru a kulturní činnost. *Národní ústav odborného vzdělávání*. [online] 6.5.2009 [cit. 2018-01-27]. Dostupné z: http://zpd.nuov.cz/RVP_3_vlna/RVP%208244J01%20Ladeni%20klaviru%20a%20kulturni%20cinnost.pdf.
30. RVP OV pro pečovatelské služby. *Národní ústav odborného vzdělávání*. [online] 6.5.2009. [cit. 2018-01-28]. Dostupné z: http://zpd.nuov.cz/RVP_3_vlna/RVP%207541J01%20Pecovatelske%20sluzby.pdf.
31. RVP OV tanec. *Národní ústav odborného vzdělávání*. [online] 19.4.2010 [cit 2018-01-28]. Dostupné z: http://zpd.nuov.cz/RVP_4_vlna/RVP_8246M01_Tanec_8246P01_Tanec.pdf.
32. RVP OV zubní instrumentárka. *Národní ústav odborného vzdělávání*. [online] 6.5.2009 [cit. 2018-01-24]. Dostupné z: http://zpd.nuov.cz/RVP_3_vlna/RVP%205341J01%20Zubni%20instrumentarka.pdf.
33. RVP ZV. *Národní ústav pro vzdělávání*. [online] 1.9.2017 [cit. 2018-01-18]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/43792/>
Dostupné z: RVP ZV_2017_červen.pdf

34. RYCHLÝ, Vladimír. Dějepisná soutěž „Antické Řecko“. *Dumy: digitální materiály pro výuku*. [online] 1.6.2013 [cit. 2018-02-06]. Dostupné z: <https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=http://dumy.cz/nahled/79763>.
35. TRČKOVÁ, Jana. Plátón. *Dumy: digitální materiály pro výuku*. [online] 15. 8. 2014 [cit. 2018-02-08]. Dostupné z: <http://dumy.cz/material/150224-platon>.
36. SLOVÁČKOVÁ, Blanka. Filosofie – Platon. *Slide Player*. [online] 30.7.2012 [cit. 2018-02-10]. Dostupné z: <http://slideplayer.cz/slide/2871387/>.
37. Školní vzdělávací program pro gymnaziální vzdělávání – učební osnovy. *Gymnázium Olomouc – Hejčín*. [online] 1.9.2009 [cit. 2018-01-20]. Dostupné z: <http://www.gytool.cz/soubory/skolni-vzdelavaci-program.pdf>.
38. Učební osnovy-dějepis-6.ročník. *Základní škola* [online] 2017 [cit. 2018-01-18]. Dostupné z: <http://zs-ucebni-osnovy.blogspot.cz/2011/03/513-dejepis-6-rocnik.html>
39. Učební osnovy-dějepis-7.ročník. *Základní škola* [online] 2017 [cit. 2018-01-18]. Dostupné z: <http://zs-ucebni-osnovy.blogspot.cz/2011/03/514-dejepis-7-rocnik.html>
40. Učební osnovy-občanská a rodinná výchova-9.ročník. *Základní škola* [online] 2017 [cit. 2018-01-18]. Dostupné z: <http://zs-ucebni-osnovy.blogspot.cz/2011/03/526-obcanska-rodinna-vychova-9-rocnik.html>
41. VAVŘÍČEK, Jiří. 8. Platon. [online] Květen 2013 [cit. 2018-02-10]. Dostupné z: http://www.uh.cz/ftprozvrhy/Sablony/VY_32_INOVACE/VY_32_INOVACE_01_01_pdf/VY_32_INOVACE_01_01_08.pdf.
42. VOTAVA, Jiří. Výchova k občanství pro 21. století – srovnání německého a českého modelu. *Institut vzdělávání a poradenství*. [online] 2017 [cit. 2018-02-22]. Dostupné z: https://www.google.cz/search?q=votava+v%C3%BDchova+k+ob%C4%8Danstv%C3%A4&ie=utf-8&oe=utf-8&client=firefox-b-ab&gfe_rd=cr&dcr=0&ei=I_2vWpL_N8jV8gefsa_ABA
Dostupné z: Výchova k občanství-Institut vzdělávání a poradenství.
43. ZAJÍCOVÁ, Hana. Řecké městské státy. *Dumy: digitální materiály pro výuku*. [online] 31.1.2013 [cit. 2018-02-25]. Dostupné z: <https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=http://dumy.cz/nahled/57208>.
42. ZOUHAR, Jan. Slavnostní řeč Perikla nad padlými v roce 431 př. n. l. *Metodický portál: Digitální učební materiály* [online] 2.3.2008 [cit. 2018-02-26]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/g/2073/SLAVNOSTNI-REC-PERIKLA-NAD-PADLYMI-V-ROCE-431-PR-N-L.html/>.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Nela Barková
Katedra:	Společenských věd
Vedoucí práce:	PhDr. Petr Zima, PhD.
Rok obhajoby:	2018

Název práce:	Pojetí člověka, společnosti a státu u Platona
Název v angličtině:	The Plato's Conception of a Human Being, Society and a State
Anotace práce:	Tato teoreticky zaměřená práce pojímá problematiku člověka, společnosti a státu v díle a dobovém kontextu antického filosofa Platona; hodnocení Platonovy koncepce v díle britského filosofa Karla Poppera a využití tohoto tématu na poli výuky občanské výchovy a dějepisu pro druhý stupeň základních škol a základů společenských věd a dějepisu pro střední školy v České republice.
Klíčová slova:	Platon, Sokrates, Popper, ideální stát, demokracie, Antické Řecko, Atény, občanská výchova, základy společenských věd, dějepis
Anotace v angličtině:	This theoretical thesis is dealing with issues of a human being, society and a state in a piece of work and a period context of Ancient philosopher Plato; with evaluation of Plato's conception in a piece of work of British philosopher Karl Popper and with use of this topic in teaching Civics and History in lower secondary education and Social studies and History in upper secondary education in the Czech Republic.
Klíčová slova v angličtině:	Plato, Socrates, Popper, ideal state, democracy, Ancient Greece, Athens, Civics, Social studies, History

Přílohy vázané v práci:	
Rozsah práce:	103 stran
Jazyk práce:	čeština